

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

**Kultūrinių realijų perteikimo strategijos verčiant istorinius
tekstus iš lietuvių kalbos į anglų kalbą:
vertėjo ir autoriaus-vertėjo pasirinkimai**

Baigiamasis magistro studijų projektas

Bernardas Ramanauskas

Projekto autorius

Asist. dr. Jūratė Maksvytytė

Vadovė

Kaunas, 2025

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

**Kultūrinių realijų perteikimo strategijos verčiant istorinius
tekstus iš lietuvių kalbos į anglų kalbą:
vertėjo ir autoriaus-vertėjo pasirinkimai**

Baigiamasis magistro studijų projektas

Technikos kalbos vertimas ir postredagavimas (6211NX031)

Bernardas Ramanauskas

Projekto autorius

Asist. dr. Jūratė Maksvytytė

Vadovė

Doc. dr. Jurgita Mikelionienė

Recenzentė

Kaunas, 2025

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Bernardas Ramanauskas

**Kultūrinių realijų perteikimo strategijos verčiant istorinius
tekstus iš lietuvių kalbos į anglų kalbą:
vertėjo ir autoriaus-vertėjo pasirinkimai**

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad:

1. baigiamąjį projektą parengiau savarankiškai ir sąžiningai, nepažeisdamas kitų asmenų autoriaus ar kitų teisių, laikydamasis Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų, Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) intelektinės nuosavybės valdymo ir perdavimo nuostatų bei Universiteto akademinės etikos kodekse nustatytų etikos reikalavimų;
2. baigiamajame projekte visi pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti teisėtai, nei viena šio projekto dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar elektroninių šaltinių, visos baigiamojo projekto tekste pateiktos citatos ir nuorodos yra nurodytos literatūros sąrašė;
3. įstatymų nenumatytų piniginių sumų už baigiamąjį projektą ar jo dalis niekam nesu mokėjęs;
4. suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo ar kitų asmenų teisių pažeidimo faktui, man bus taikomos akademinės nuobaudos pagal Universitete galiojančią tvarką ir būsiu pašalintas iš Universiteto, o baigiamasis projektas gali būti pateiktas Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai nagrinėjant galimą akademinės etikos pažeidimą.

Bernardas Ramanauskas

Patvirtinta elektroniniu būdu

Ramanauskas, Bernardas. Kultūrinių realijų perteikimo strategijos verčiant istorinius tekstus iš lietuvių kalbos į anglų kalbą: vertėjo ir autoriaus-vertėjo pasirinkimai. Magistro studijų baigiamasis projektas / vadovė asist. dr. Jūratė Maksvytytė; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypties grupė): N05 (Vertimas, Humanitariniai mokslai).

Reikšminiai žodžiai: vertimas, autorinis vertimas, istorinis tekstas, kultūrinės realijos, kultūrinių realijų kategorijos, vertimo strategijos.

Kaunas, 2025. 77 p.

Santrauka

Magistro baigiamojo projekto pavadinimas yra „Kultūrinių realijų perteikimo strategijos verčiant istorinius tekstus iš lietuvių kalbos į anglų kalbą: vertėjo ir autoriaus-vertėjo pasirinkimai“.

Vertimo tyrimų kontekste kultūrinės realijos ir jų perteikimas užsienio auditorijai yra aktuali sritis, įvairiais aspektais tyrinėjama mokslininkų (Newmark, 1988; Danytė, 2006; Dickins, 2012; Pažūsis, 2014; Cammarota, 2018; Čemerin, 2019; Vlahov, Florin, 2022; Zeynalova, 2025).

Kultūrinių realijų dalykiniuose (istoriniuose) tekstuose tyrimai nėra dažni mokslininkų tarpe, daug dažniau nagrinėjami grožinės literatūros kūrinių realijų vertimai iš įvairių kalbų. O kultūrinių realijų pavadinimų vertimo dalykiniame tekste iš lietuvių kalbos tyrimų yra ypatingai mažai. Istoriniuose lietuviškuose tekstuose esančių kultūrinių realijų vertimas sudaro baigiamojo projekto naujumo esmę. Analizuojamas autorinis ir vertėjo atliekamas vertimas, atskleidžiant kultūrinių realijų vertimo iš lietuvių kalbos ypatumus ir jų reikšmę istorinio bei kultūrinio konteksto perteikimui anglų kalbos tekstuose.

Šio baigiamojo projekto objektas – kultūrinės realijos ir jų vertimas istoriniuose tekstuose.

Magistro baigiamojo projekto tikslas – ištirti ir įvertinti kultūrinių realijų perteikimui naudojamas vertimo strategijas, vertėjui ir pačiam autoriui verčiant istorinius tekstus iš lietuvių kalbos į anglų kalbą.

Uždaviniai:

1. Apžvelgti mokslinę literatūrą apie vertimo iššūkius verčiant kultūrines realijas, autorinio vertimo fenomeną ir jo ypatybes, kultūrinių realijų sampratą, specifiką, klasifikaciją, perteikimo būdus ir vertimo strategijas.
2. Remiantis teorine literatūra originalo kūriniuose identifikuoti, atrinkti ir klasifikuoti kultūrinių realijų pavadinimus ir pritaikytas vertimo strategijas.
3. Išanalizuoti, palyginti ir įvertinti skirtinguose vertimuose taikomus kultūrinių realijų perteikimo būdus pasirinktuose šaltiniuose.

Suformuluotos išvados:

1. Remiantis mokslinės literatūros apžvalga galima apibendrinti, kad kultūrinės realijos yra unikalūs kultūrinės tapatybės elementai ir pasižymi: 1) kultūrinių atitikmenų nebuvimu kitose kalbose, 2) glaudžia sąsaja su socialiniu ir istoriniu kontekstu ir 3) iš anksto užkoduotais vertimo keblumais. Perteikiant kultūrinių realijų prasmę, vertėjai gali rinktis iš daugelio vertimo strategijų

- alternatyvų. Pastarosios priklauso nuo: a) teksto tipo, b) teksto paskirties, c) tikslinės auditorijos. Universalių taisyklių nesiūlo joks mokslininkas, taigi vertėjo apsisprendimą nulemia kontekstas.
2. Identifikavus, atrinkus ir suklasifikavus kultūrinių realijų pavadinimus analizuotuose kūriniuose, paaiškėjo, kad autoriaus verstame kūrinys daugiausiai pasitaikė istorinių etnografinių pavadinimų, mažiausiai – asmenvardžių, o vertėjo verstame kūrinys daugiausiai aptikta socialinių-politinių pavadinimų, mažiausiai – istorinių etnografinių pavadinimų. Autorius dažniausiai rinkosi skolinimosi su grafine ir morfologine adaptacija strategiją, o vertėjas – funkcinio ekvivalento parinkimo. Rečiausiai pritaikytos strategijos autoriaus vertime buvo praleidimo ir įterpimo, o vertėjo vertame kūrinys – skolinimasis su grafine adaptacija, praleidimas ir kontekstinis vertimas.
 3. Išnagrinėjus ir palyginus autoriaus ir vertėjo vertimuose naudotų kultūrinių realijų vertimo strategijų pasirinkimus bei išanalizavus kultūrinių realijų kategorijų ir vertimo strategijų sąsajas, pastebėti tam tikri dėsningumai. Kultūrinių realijų vertimo strategijų pasirinkimui daugiausiai įtakos turėjo kultūrinių realijų pobūdis, kuris dažnai reikalauja konkrečių vertimo strategijų, ribodamos vertėjo pasirinkimą. Tuo remiantis suformuluotos kultūrinių realijų vertimo istoriniuose tekstuose rekomendacijos: 1) prieš renkant vertimo strategiją patikrinti, ar vertimo kalbos tekstuose yra nusistovėjusi konkrečios kultūrinės realijos pavadinimo vertimo versija; 2) jei nusistovėjusio kultūrinės realijos vertimo varianto nėra, strategijos pasirinkimas priklauso nuo kultūrinės realijos tipo (asmenvardžiams, geografiniams ir istoriniams etnografiniams pavadinimams versti labiausiai tinkamas skolinimasis su įvairaus tipo adaptacijomis ar jų deriniais; 3) socialiniams-politiniams pavadinimams verta taikyti apytikslį vertimą, parenkant funkcinį ekvivalentą (jei jų rasti neįmanoma, taikytinas aprašomasis vertimas); 4) tų pačių kultūrinių realijų pavadinimus visame tekste versti taikant tas pačias vertimo strategijas, taip pat pasinaudoti abi kalbas mokančio redaktoriaus paslaugomis.

Magistro baigiamojo projekto struktūrą sudaro įvadas, mokslinės literatūros apžvalga, metodologinė ir empirinė dalys, išvados, literatūros sąrašas, priedai.

Ramanauskas, Bernardas. Strategies for Conveying the Meanings of Realia in Lithuanian-English Translations of Historical Texts: The Choices of the Translator and the Author-Translator. Master's Final Degree Project / supervisor asst. prof. dr. Jūratė Maksvytytė; Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): N05 (Translation, Humanities).

Keywords: translation, self-translation, historical texts, realia, categories of realia, translation strategies.

Kaunas, 2025. 77 p.

Summary

The title of the Master's thesis is Strategies for Conveying the Meanings of Realia in Lithuanian-English Translations of Historical Texts: The Choices of the Translator and the Author-Translator.

In the context of translation research, realia and their conveyance to foreign audiences is a relevant area that has been investigated in various aspects by various researchers (Newmark, 1988; Danytė, 2006; Dickins, 2012; Pažūsis, 2014; Cammarota, 2018; Čemerin, 2019; Vlahov, Florin, 2022; Zeynalova, 2025).

Studies of realia in non-fiction (historical) texts are not common among researchers, translations of realia in fiction from various languages being studied much more frequently. There is very little research on the translation of realia found in non-fiction texts from Lithuanian. The translation of realia found in historical Lithuanian texts is the essence of the novelty of the project. Here, translations by the author and by the translator are analysed, revealing the peculiarities of translating realia from the Lithuanian language and their significance for conveying the historical and cultural context in English texts.

The object of this thesis project is realia in historical texts and their translation.

The aim of the Master's thesis project is to investigate and evaluate the translation strategies used to convey realia in the translation of historical texts from Lithuanian into English performed by the translator and by the author himself.

Objectives:

1. To review the academic literature on the challenges arising in translating realia, the phenomenon of authorial translation and its peculiarities, and the concept, specificity, classification, modes of conveyance, and translation strategies of realia.
2. Based on theoretical literature, to identify, select, and classify the realia in the source texts and the translation strategies applied.
3. To analyse, compare, and evaluate the ways in which different translations convey realia in the selected texts.

Conclusions:

1. Based on the review of the academic literature, it can be summarised that realia are unique elements of cultural identity and are characterised by (1) the absence of cultural equivalents in other languages, (2) a close link to the social and historical context, and (3) pre-coded translation

difficulties. Translators can choose from a wide range of alternative translation strategies to convey the meaning of realia. These depend on: a) the type of the text, b) the purpose of the text, c) the target audience. No scholar offers universal rules; thus, the translator's decision is determined by the context.

2. The identification, selection and classification of the realia in the analysed texts showed that in the author's translation, historical ethnographic names were the most frequent and personal names – the least frequent, while in the translator's translation, socio-political terms were the most frequent, while historical ethnographic names – the least frequent. The author's strategy was most often one of borrowing with graphic and morphological adaptation, while the translator's strategy was one of selecting a functional equivalent. The least frequently used strategies in the author's translation were omission and insertion, and in the translator's translation – borrowing with graphic adaptation, omission, and contextual translation.
3. The analysis and comparison of the author's and the translator's choices of translation strategies for realities and the analysis of the relationship between the categories of realia and the translation strategies have revealed certain patterns. The choice of translation strategies for realia was mainly influenced by the nature of the realia, which often requires specific translation strategies, limiting the translator's choice. On this basis, a set of recommendations for translating realia in historical texts was formulated: 1) before choosing a translation strategy, check whether there is a well-established version of the translation of a particular name of realia in the texts of the target language; 2) if there is no well-established version of the translation of realia, the choice of the translation strategy should depend on the type of realia (for personal names, geographic names, and ethnographic historical names, borrowing with various types of adaptations or their combination is the most appropriate translation strategy; 3) for socio-political terms, an approximate translation with a functional equivalent is preferable (if these cannot be found, a descriptive translation should be used); 4) names of the same realia should be translated using the same translation strategies throughout the text, and the help of an editor who is bilingual should be used.

The structure of the Master's thesis project consists of an introduction, a review of scientific literature, methodological and empirical parts, conclusions, a list of references, and appendices.

Turinys

Lentelių sąrašas	9
Terminų sąrašas.....	10
Įvadas.....	11
1. Teoriniai kultūrinių realių vertimo aspektai.....	13
1.1. Vertimo problematika.....	13
1.1.1. Vertimas ir prasmės perteikimas	13
1.1.2. Autorinio vertimo koncepcija ir ypatumai	14
1.2. Istorinių tekstų ir jų vertimo specifi­ka.....	15
1.3. Kultūrinių realių samprata ir vertimas.....	17
1.3.1. Kultūrinių realių apibrėžimas	18
1.3.2. Kultūrinių realių klasifikavimas	19
1.3.3. Kultūrinių realių vertimo strategijos	20
2. Kultūrinių realių vertimo iš lietuvių kalbos analizė istorinio žanro kūriniuose	24
2.1. Tyrimo metodika	24
2.2. Kultūrinių realių pavadinimų vertimo strategijų identifikavimas ir įvertinimas.....	26
2.2.1. Vertimo strategijų analizė autoriaus verstame istorinio žanro kūrinyje.....	27
2.2.2. Vertimo strategijų analizė vertėjo verstame istorinio žanro kūrinyje	55
2.2.3. Kultūrinių realių vertimo strategijų pasirinkimo įvertinimas ir palyginimas.....	67
Išvados	72
Literatūros sąrašas	73
Priedai.....	78
1 priedas. Kultūrinės realijos ir jų vertimo į anglų kalbą strategijos autoriaus verstame kūrinyje	78
2 priedas. Kultūrinės realijos ir jų vertimo į anglų kalbą strategijos vertėjo verstame kūrinyje ..	107

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Kultūrinių realiųjų pavadinimų kategorijos analizuotuose kūriniuose.....	27
2 lentelė. Kultūrinių realiųjų vertimo strategijos analizuotuose kūriniuose.....	68

Terminų sąrašas

Kultūrinė realija – unikalūs daiktai, objektai, sąvokos, materialios ar dvasinės kultūros elementai, būdingi konkrečiai kultūrai ir neturintys atitikmenų kitose ar kalbose kultūrose.

Autorinis vertimas – autoriaus parašyto teksto vertimas į kitą kalbą, kai autorius pats yra vertėjas. Tai unikali vertimo rūšis, kai autorius iš esmės perrašo savo kūrinį kita kalba.

Autorius – šiame darbe (daugiausiai empirinės analizės dalyje) vartojamas kaip sinonimas terminui „autorius-vertėjas“.

Autorius-vertėjas – rašytojas, kuris kuria tekstą viena kalba ir pats verčia jį į kitą kalbą. Jis yra ir savo paties kūrinio autorius, ir vertėjas.

Vertėjas – asmuo, kuris verčia vienos kalbos tekstą į kitos kalbos, turintį tokią pačią prasmę ir niuansus, t. y. originalo tekstą keičia į vertimo tekstą. Dažniausiai tai profesija.

Ivadas

Vertimo tyrimų kontekste kultūrinės realijos ir jų perteikimas užsienio auditorijai yra aktuali sritis, įvairiais aspektais tyrinėjama mokslininkų (Newmark, 1988; Danytė, 2006; Dickins, 2012; Pažūsis, 2014; Cammarota, 2018; Čemerin, 2019; Vlahov, Florin, 2022; Zeynalova, 2025). Analizuojant kultūrinių realijų vertimą galima identifikuoti, kaip istorinės konteksto subtilybės veikia vertimo ir kultūrinės specifikos perteikimo sprendimus. Istorinių tekstų vertimas kelia savitų iššūkių, nes svarbu išlaikyti originalų kultūrinį kontekstą, neprarandant teksto suprantamumo šiuolaikiniam ar užsienio skaitytojui. Ši problema aktuali ir Lietuvoje, kadangi kiekvienos šalies istorija turi unikalių aspektų, kuriuos gali būti sunku tiksliai perteikti.

Kultūrinių realijų dalykiniuose (istoriniuose) tekstuose tyrimai nėra dažni mokslininkų tarpe, daug dažniau nagrinėjami grožinės literatūros kūrinių realijų vertimai iš įvairių kalbų. O kultūrinių realijų pavadinimų vertimo iš lietuvių kalbos tyrimų yra ypatingai mažai. Buitkienė (2013, p. 29) pabrėžė, kad lietuvių kalboje (priešingai nei anglų) gausu mažybinių formų, kurios išreiškia įvairias konotacijas ir padeda kurti vaizdinius, todėl išverstam tekstui gali pritrūkti šio vaizdingumo ir jis neteks tam tikrų vertinamųjų niuansų. Globalizacijos kontekste vis stipriau akcentuojant kultūrinio ir kalbinio savitumo puoselėjimo svarbą kultūrinių realijų vertimas *istoriniuose lietuviškuose* tekstuose sudaro baigiamojo projekto naujumo esmę. Kultūrinių realijų perteikimas į užsienio kalbą ne visada yra paprastas vertimas. Jis tiesiogiai siejasi su vertėjo kompetencija, apimančia ne tik kalbų poros įvaldymą, bet ir perteikimo būdų išmanymą, taip pat kultūrinio konteksto pažinimą ir įvertinimą.

Šiame baigiamajame projekte gilinamasi į kultūrinių realijų perteikimą verčiant dalykinius (istorinius) tekstus iš mažosios kalbos į didžiąją kalbą ir taikant konkrečias jų vertimo strategijas. Vertėjo sprendimai gali turėti įtakos tam, kaip originalus tekstas bus suprastas ir priimtas skirtingose kultūrose. Todėl analizuojamas autorinis ir vertėjo atliekamas vertimas, jų požiūriai prisidedant prie kultūrinių realijų perteikimo tikslumo ir efektyvumo, atskleidžiant kultūrinių realijų vertimo iš lietuvių kalbos ypatumus ir jų reikšmę istorinio bei kultūrinio konteksto perteikimui anglų kalbos tekstuose.

Magistro baigiamojo projekto **tikslas** – ištirti ir įvertinti kultūrinių realijų perteikimui naudojamas vertimo strategijas, vertėjui ir pačiam autoriui verčiant istorinius tekstus iš lietuvių kalbos į anglų kalbą.

Tikslui pasiekti suformuluoti tokie **uždaviniai**:

1. Apžvelgti mokslinę literatūrą apie vertimo iššūkius verčiant kultūrines realijas, autorinio vertimo fenomeną ir jo ypatybes, kultūrinių realijų sampratą, specifiką, klasifikaciją, perteikimo būdus ir vertimo strategijas.
2. Remiantis teorine literatūra originalo kūriniuose identifikuoti, atrinkti ir klasifikuoti kultūrinių realijų pavadinimus ir pritaikytas vertimo strategijas.
3. Išanalizuoti, palyginti ir įvertinti skirtinguose vertimuose taikomus kultūrinių realijų perteikimo būdus pasirinktuose šaltiniuose.

Šio baigiamojo projekto **tyrimo objektas** – kultūrinės realijos ir jų vertimas istoriniuose tekstuose.

Tyrimo problema: kaip vertimo strategijų pasirinkimas lemia lietuviško kultūrinio konteksto interpretaciją istorinio teksto vertime į anglų kalbą.

Taikyti **metodai**: mokslinės literatūros analizė (atlikta teorinėje dalyje apžvelgiant literatūros šaltinius), aprašomoji analizė ir palyginimas (naudoti empirinėje dalyje siekiant aprašyti ir išanalizuoti kultūrinės realijas ir jų kategorijas, vertimo strategijas), kokybinė analizė (taikyta empirinėje dalyje siekiant įvertinti vertimo strategijų pasirinkimų numanomas priežastis, motyvus ir pan.), tyrimo duomenų apibendrinimas.

Šiame baigiamajame projekte yra dvi dalys. Pirmojoje dalyje apžvelgiama mokslinė literatūra apie vertimo iššūkius verčiant kultūrinės realijas: autorinio vertimo fenomeną ir jo ypatybes, istorinių tekstų specifiką, kultūrinių realių sampratą, klasifikaciją, perteikimo būdus ir vertimo strategijas. Antrojoje dalyje pateikti empirinės analizės rezultatai: identifikuotos ir suklasifikuotos kultūrinės realijos istorinio žanro kūriniuose, išanalizuotos ir palygintos taikytos vertimo strategijos. Tyrimui pasirinkti du šaltiniai: paties autoriaus ir kito vertėjo versti istoriniai tekstai. Tyrimo duomenis sudaro 315 kultūrinių realių, kurios suskirstytos į 4 kategorijas (visas jų sąrašas pateikiamas 1 priede). Išanalizavus identifikuotas kultūrinės realijas ir jų vertimus paaiškėjo, kad kultūrinių realių vertimo strategijų taikymas buvo gana panašus abiem atvejais – ir kai savo knygą vertė pats autorius, ir kai vertimą atliko kitas vertėjas. Iš viso identifikuota 14 taikytų vertimo strategijų. Kultūrinių realių vertimo strategijų pasirinkimui daugiausiai įtakos turėjo kultūrinių realių pobūdis, kuris dažnai reikalauja konkrečių vertimo strategijų, ribodamos vertėjo pasirinkimą. Tuo remiantis suformuluotos kultūrinių realių vertimo istoriniuose tekstuose rekomendacijos. Tyrimo rezultatai gali pasitarnauti vertėjams praktikams, lingvistikos studijų studentams ir mokslininkams, tyrinėjantiems kultūrinių realių vertimo klausimus.

1. Teoriniai kultūrinių realiųjų vertimo aspektai

Šiame skyriuje aptariama vertimo samprata, naujovės, vertimo tyrimų kryptys, prasmės perteikimo iššūkiai, autorinio vertimo ir istorinių tekstų specifika. Taip pat nagrinėjama kultūrinių realiųjų samprata, jų klasifikavimas ir vertimo strategijos.

1.1. Vertimo problematika

Vertimą galima apibūdinti kaip prasmės perteikimą iš originalo kalbos į vertimo kalbą, atsižvelgiant į lingvistinius, kultūrinius ir kontekstinius niuansus. Vertimas svarbus tuo, kad palengvina prieigą prie informacijos ir atlieka esminį vaidmenį pasauliniuose idėjų, žinių ir kultūrinių vertybių mainuose, todėl jis tampa būtinu įgūdžiu (Wang, 2011, p. 349). Moksle, technologijose ar literatūroje tikslūs ir kontekstą atitinkantys vertimai skatina naujoves. Kokybiški vertimai svarbūs ir švietimui bei visuomenės informuotumui (Xie ir Wu, 2022, p. 3). Vertimo įgūdžių puoselėjimas yra reikšmingas siekiant didinti visuotinį supratimą ir tarpdisciplininį bendradarbiavimą.

Naujausi pasiekimai vertimo srityje yra stipriai veikiami dirbtinio intelekto (DI) ir gilaus mokymosi metodikų. Dirbtinio intelekto įrankiai pagerina vertimo mokymąsi ir praktiką, nes suteikia grįžtamąjį ryšį realiuoju laiku. Be to, mašininio vertimo srityje didelės reikšmės įgavo gilaus mokymosi metodai, kuriuose naudojami generatyviniai modeliai. Konkretus šių metodų taikymas pirmiausia egzistuoja gestų kalbos kūrimo kontekste ir ne visada būti tiesiogiai taikomas bendroms vertimo praktikoms (Rastgoo et al., 2021, p. 2; Rastgoo et al., 2022, p. 3). Tokie šiuolaikiniai metodai leidžia geriau suprasti kalbą, padidinti vertimo tikslumą ir natūralumą, o tai yra esminiai veiksmingo bendravimo įvairiose kalbinėse aplinkose elementai.

Moksliniuose vertimo raštu tyrimuose pastebima keletas tendencijų, kurias lėmė technologijų pažanga, švietimo reformos ir kultūrinė dinamika. Viena iš ryškiausių tendencijų – kompiuterinio vertimo (CAT) priemonių ir informacinių technologijų integravimas į vertėjų mokymą. Bilic (2020, p. 128) akcentuoja, kad debesų kompiuterinių vertimo sprendimų ir projektų valdymo priemonių taikymas tampa vis svarbesnis rengiant studentus besikeičiantiems vertimo rinkos poreikiams. Kaip pastebi Muhleisen (2010, p. 258), vertimo tyrimuose vis daugiau dėmesio skiriama tarpkultūriniam bendradarbiavimui, pabrėžiant kalbos ir kultūros sąveiką vertimo praktikoje. Taip pat atsirado susidomėjimas mišraus mokymosi metodų įtraukimu į vertėjų mokymą, siekiant sukurti interaktyvesnę ir į technologijas integruotą pedagoginę aplinką, atspindinčią naujausius vertimo pasiekimus (Lei, 2023, p. 6).

Apibendrinant galima teigti, kad vertimo tyrimų tendencijos rodo dinamišką technologijų, švietimo ir kultūrinių aspektų integraciją. Dėl sudėtingos kalbos ir kultūros sąveikos būtina gerai išmanyti abi šias sritis, todėl vertimas yra ne tik lingvistinė ir technologinė, bet ir kultūrinė veikla.

1.1.1. Vertimas ir prasmės perteikimas

Vertimas yra procesas, kurio metu kyla įvairių iššūkių, ypač kai tekste yra specifinių terminų, idiomų ar sąvokų, kurios gali neturėti tiesioginių atitikmenų vertimo kalboje. Pagrindinius sunkumus, turinčius reikšmingos įtakos vertimo procesui, galima suskirstyti į lingvistinius, kultūrinius ir etinius.

Lingvistiniai skirtingų kalbų netolygumai apima gramatikos, sintaksės ir semantikos aspektus. Vertėjai dažnai susiduria su tam tikrų terminų ar frazių tiesioginių atitikmenų trūkumu kalboje, į kurią verčiama. Lengviausiai pritaikomas pažodinis vertimas gali įnešti painiavos, jei tinkamai

neperteikiamas kultūrinis kontekstas (Alhaj ir Alwada, 2024, p. 236). Sawi ir Allam (2024, p. 2) taip pat palaiko nuomonę, kad jei vertėjai stengiasi išlaikyti numanomas reikšmes, jie dažnai lieka prisirišę prie originalo kalbos žodžių pasirinkimo, tačiau dėl to vertimas nebūtinai bus tikslus ar tinkamas.

Kultūrinių iššūkių kyla verčiant, pvz., kultūrinės realijas ar šnekamosios kalbos posakius, kurie turi unikalią kultūrinę reikšmę. Sunkumų kyla ne tik ieškant lygiaverčių posakių, bet ir siekiant išsaugoti kultūrinius tokių posakių niuansus. Pavyzdžiui, verčiant idiomą paprastai reikia arba rasti panašios reikšmės idiomą vertimo kalboje, arba taikyti aprašomąjį metodą, dėl kurio posakis gali netekti originalaus atspalvio (Ahmed, 2024, p. 337; Tarigan ir kt., 2021, p. 65).

Vertimo procesą gali apsunkinti ir **etiniai** aspektai, ypač religinių ar jautrių tekstų atveju. Alhaj ir Alwada (2024, p. 234), atlikę Korano vertimo iš arabų kalbos tyrimą, teigia, kad sudėtinga suderinti originalaus teksto tikslumą ir vertimo kalbos aiškumą. Dažnai nukenčia arba forma, arba turinys, todėl kyla etinių klausimų apie vertėjo atsakomybę perteikiant ne tik tekstą, bet ir originalią prasmę bei kultūrinę reikšmę (Abdelkarim ir Alhaj, 2023, p. 2647). Šis iššūkis dar labiau pasunkėja, kai reikia papildomai spręsti, pavyzdžiui, dar ir stilistinius kalbų skirtumus, kurie gali turėti įtakos tam, kaip turinį priima tikslinė auditorija (Mohammad, 2024, p. 521).

Teksto prasmės perteikimas verčiant yra sudėtingas procesas, nes susiduriama su kalbų lingvistiniais skirtumais, kultūriniais niuansais ir etine atsakomybe. Vertėjams tenka uždavinys veiksmingai ir sumaniai perteikti prasmę tarpkultūriniame kontekste, kad būtų ir išsaugota originalaus teksto esmė, ir tikslinė auditorija jį suprastų.

1.1.2. Autorinio vertimo koncepcija ir ypatumai

Rašyti savitą tekstą svetima kalba dažnam autoriui gali būti keblu todėl, kad gimtoji kalba yra savasties kalba, kalbinė tapatybė. O pradėjus versti savo paties parašytą tekstą vyksta dialogas su paslėptuoju „aš“. Kai autorius kuria tekstą viena kalba ir vėliau arba tuo pačiu metu pats verčia jį į kitą kalbą, atliekamas autorinis vertimas.

Autorinio vertimo tyrimų daugėja ir jie apima įvairias Europos, Šiaurės Amerikos, Azijos kalbas bei tose šalyse gyvenančius (gyvenusius) rašytojus. Negrožinių tekstų autorinis vertimas yra svarbi vertimo studijų sritis, kur daug dėmesio skiriama unikaliems iššūkiams, pvz. tokiems kaip stipri priklausomybė nuo konteksto.

Vyrauja nuomonė, kad autorinius vertimus dažniau atlieka autoriai, kurie kitą kalbą (kalbas) išmoko, o ne įgijo dvikalbėje (daugiakalbėje) aplinkoje (Cordingley ir Stenberg, 2024, p. 12-13). Pavyzdžiui, Andreichuk ir Mykytyuk (2024, p. 60-61) analizuoja ukrainiečių žurnalisto ir ideologo Dmytro Dontsov (1883–1973) autorinio vertimo gebėjimus. Kadangi Dmytro Dontsov rašė ukrainiečių, lenkų, vokiečių, anglų, prancūzų ir italų kalbomis, šie papildomų kalbų veiksniai turėjo įtakos jo kalbinės tapatybės raidai, paversdami jį poliglotu ir tobulindami jo autorinio vertimo gebėjimus. Taigi autorinis vertimas gali būti apibūdinamas kaip tam tikrų gebėjimų pasireiškimas, kuris būdamas nepertraukiamos žmogiškosios patirties dalimi atspindi tokių sąlygų (aplinkybių) derinį (Andreichuk ir Mykytyuk, 2024, p. 62):

- komunikacinę vertėjo intenciją;
- konkrečią auditoriją, kuriai skirtas tekstas, ir vertėjo santykį su ja;
- tam tikros epochos bendruosius ideologinius bruožus;
- žanrines ir stilistines verčiamo teksto ypatybes.

Autorinio vertimo sąvoką mokslininkai apibūdina šiek tiek skirtingai. Pvz., Canli (2018, p. 43) autorinį vertimą apibrėžia kaip dvikalbio autoriaus, verčiančio savo tekstą į kitą kalbą, veiklą. Čia išryškinama dvikalbystės ir tiesioginio autoriaus dalyvavimo vertimo procese svarba, teigiant, kad autorinis vertimas neatsiejamas nuo autoriaus asmeninės išraiškos ir ketinimų skirtingose kalbose.

Tosi (2023, p. 110) autorinį vertimą apibūdina kaip reflektyvų procesą, kurio metu vertėjas įsitraukia į dialogą tarp originalo teksto ir vertimo kalbos. Jis teigia, kad šis procesas nėra vien mechaninis, bet ir kūrybinis, kurio metu autorius-vertėjas kuria naują tekstą, neapsiribodamas vien prasmės perteikimu. Tokiu būdu pabrėžiama autorystės ir vertimo, kaip bendro kūrybos akto, sąveika. Tosi taip pat teigia, kad autorinis vertimas yra kūrybinės autonomijos pavyzdys, kai vertėjas laisvai interpretuoja ir perkuria originalo tekstą. Jis pripažįsta autoriaus teisę išreikšti savo asmeninį stilių abiem kalbomis, taip dar kartą pabrėždamas vertimo kaip meninės išraiškos, o ne tik kaip techninės užduoties idėją (Tosi, 2023, p. 114). Iłowska (2024, p. 359) kūrybinio rašymo straipsnyje atskleidžia, kad autorius-vertėjas užsienio kalbą gali pasitelkti kaip įrankį perpasakoti jautrias istorijas.

Amin ir kt. (2023, p. 3469), lygindami struktūrinius ir stilistinius originalo ir vertimo kūrinių elementus, nagrinėja, kaip įveikti kultūrinių kontekstų sujungimo iššūkius autorinio vertimo būdu. Jie teigia, kad autoriai, versdami savo kūrinius, gali integruoti asmenines įžvalgas ir pritaikymus, kad sukurtų autentišką kultūros reprezentaciją, kartu išryškindami dvigubą autoriaus ir vertėjo vaidmenį. Taip pat svarbu atsižvelgti ir į galimą subjektyvumą autorinio vertimo procese. Linder (2022, p. 72) tyrime daug dėmesio skiriama specializuotos terminologijos vertimo iššūkiams, pabrėžiant, kaip unikalios autoriaus-vertėjo pozicijos pripažinimas gali padėti jam priimti sprendimus. Šis reiškinys ypač ryškus negrožinių tekstų kontekste, kur tikslumo ir preciziškumo reikalavimai dažnai būna didesni.

Daugiakalbius rašytojus versti savo kūrinius skatina įvairios priežastys – tiek lingvistinės (domėjimasis kalbomis, noras kurti ir naudoti naujas raiškos priemones, nepasitenkinimas esamais vertimais ir t. t.), tiek nelingvistinės (emigracija, siekis pasitikrinti savo gebėjimus naujomis sąlygomis, pagarba gimtajai šaliai ir t. t.). Vienos priežastys yra objektyvios, kitas galima laikyti subjektyviomis, tačiau pastarosios gali būti stipresnės ir labiau motyvuojančios. Akivaizdu, kad autoriniame vertime tenka įveikti dvejopus iššūkius – kalbinės ištikimybės ir kultūrinio autentiškumo. Todėl vertėjams tenka taikyti įvairias strategijas, kad įveiktų kultūrinius skirtumus ir kartu paverstų tekstą prieinamą kitos kultūros auditorijai. Autoriai-vertėjai veiksmingai gali užpildyti dažnai egzistuojantį atotrūkį tarp dviejų kalbų ir kultūrų. Kūrybiškumo, kultūrinio perimamumo ir semiotinio supratimo sąsajos pabrėžia besikeičiančią autorinio vertimo aplinką.

Apibendrinant galima teigti, kad autorinis vertimas gali būti suprantamas kaip dvikalbis veiksmas, reflektyvus kūrybinis procesas, tapatybės kūrimas ir sudėtinga kultūrinių įtakų sąveika. Autorinio vertimo daugialypiškumas išryškina autoriaus vaidmenį tiek originalo, tiek vertimo tekstuose. Negrožinių tekstų autorinis vertimas apima sudėtingas kultūrinių, lingvistinių ir kontekstinių aplinkybių sankirtas. Atlikdami unikalų vaidmenį autoriai-vertėjai gali pasiūlyti kompetentingą prasmės perteikimą, kuris atsispindi skirtingose kalbose.

1.2. Istorinių tekstų ir jų vertimo specifika

Ilyinova ir Kochetova (2016, p. 19) istorinius tekstus apibūdina kaip lingvistinius vienetus, kurių reikšmės laikui bėgant kinta dėl besikeičiančio požiūrio į socialinį ir kultūrinį kontekstą, kuriame jie egzistavo. Todėl istorinius tekstus svarbu nagrinėti sutelkiant dėmesį į funkcines ir semantines

charakteristikas, kurios kinta. Jenco (2023, p. 669) teigia, kad kiekvienas tekstas susijęs su kitais tam tikro laikotarpio tekstais, kas turi įtakos jo interpretacijai. Istoriniai tekstai nėra izoliuoti kūriniai, bet siejasi su ankstesniais ir šiuolaikiniais tekstais bei jų kontekstais. Toks intertekstualus požiūris praplečia istorinių tekstų supratimą, nes juos įtraukia į platesnį literatūrinį ir kultūrinį kontekstą.

Istorinių tekstų vertimas reikalauja įvairiapusio požiūrio, apimančio kultūrinį-istorinį suvokimą, vertimo strategijų taikymą ir šiuolaikines technologines intervencijas. Svarbu užtikrinti, kad tokie vertimai atitiktų originalą ir tuo pat metu sulauktų atgarsio šiuolaikinėje auditorijoje. Verčiant istorinius tekstus reikalingas visapusiškas supratimas apie socialinį, kultūrinį ir lingvistinį kontekstą, kuriame šie tekstai buvo sukurti ir verčiami.

Siekiant tiksliai perteikti istorinius niuansus vertime, būtina suvokti kultūrinį kontekstą, įsigilinti į lingvistinius niuansus ir atsižvelgti į paratekstinius elementus. Paratekstiniai elementai, įskaitant išnašas ir įžangas, taip pat atlieka svarbų vaidmenį verčiant istorinius tekstus, kaip pabrėžė Zutshi (2011, p. 8). Praleidus istorines nuorodas vertimui gali pritrūkti gilumo ir neatspindėti autoriaus numatytos tikrovės (Yerbulatova et al., 2019, p. 51).

Xiao (2022, p. 60) akcentuoja, kad tam tikrus trūkumus gali pašalinti pakartotinis vertimas kruopščiai peržiūrint paratekstą ir išlaikant istorinį bei kultūrinį unikalumą. Tai atspindi Son ir kt. (2022, p. 1) tyrimuose apie archajiškų kalbų vertimo sudėtingumą. Autoriai taip pat akcentuoja būtinybę, kad šiuolaikiniai vertimai „susikalbėtų“ su šiuolaikiniais skaitytojais ir kartu išsaugotų istorinį autentiškumą. Cammarota (2018, p. 37) pabrėžia vertėjų atsakomybę siekiant, kad istoriniai tekstai taptų prieinami šiuolaikinei auditorijai nepažeidžiant jų originalo savybių. Verčiant svarbu atsižvelgti ne tik į žodžius, bet ir į istorinę reikšmę, kurią jie įkūnija. Vertėjai turi sumaniai įtraukti paaiškinimus, norint užpildyti istorines ir kultūrinės spragas. Tuxtasinov (2023, p. 387) atkreipia dėmesį, kad istorinių tekstų vertėjai turi gebėti orientuotis turtingame originalių tekstų stilistiniame kraštovaizdyje, siekiant perteikti jų kultūrinės prasmės. Tam pritaria ir kiti autoriai (Suryadi ir kt., 2024, p. 174), pabrėžiantys kultūrinio konteksto supratimo svarbą siekiant niuansuoto vertimo. Lahiani (2020, p. 18) išvados atskleidžia, kad istorinis verčiamo teksto išmanymas gali padidinti vertėjo veiksmingumą apdorojant terminus, kurie suprantami vertimo kalbos auditorijai. Vadinas, be gilaus įsitraukimo į istorinį kontekstą gali nukentėti verčiamų terminų semantinis turtingumas bei prasmės suvokimas.

Technologinė pažanga, ypač mašininio vertimo srityje, taip pat pakeitė istorinės terminijos vertimo aplinką. Šiuolaikinės vertimo technologijos, ypač neuroninio kalbos modeliavimo metodai, kaip teigia Kang ir kt. (2021, p. 4031), atvėrė naujas istorinių tekstų vertimo galimybes, leidžiančias pasiekti didesnę tikslumą ir konteksto perteikimą. Ši technologijų ir istorinių tekstų sąveika rodo besikeičiančią aplinką, kurioje mašininis vertimas gali papildyti tradicinius metodus su sąlyga, kad vertėjai ir toliau bus neatsiejami nuo kultūrinio verčiamų tekstų pajautimo. Technologinės pažangos ir tradicinio kultūrinio supratimo sąveika yra aktuali istorinių tekstų vertimo sritis.

Apibendrinant galima teigti, kad istorinis tekstas gali būti apibrėžiamas įvairiais aspektais, įskaitant kalbos ir istorijos raidą, intertekstualumą ir konteksto analizę. Vadinas, ir istorinių tekstų vertimas yra daugialypis procesas, reikalaujantis nuodugnaus originalo kalbos ir vertimo kalbos kultūrų faktų pažinimo. Juos verčiant būtina atsižvelgti į kontekstinius niuansus ir jų istorinę reikšmę, derinant tikslumą su kūrybiškumu.

1.3. Kultūrinių realijų samprata ir vertimas

Leonavičiūtė ir Kuzminskaitė (2021, p. 186) akcentuoja, kad viena iš sudėtingiausių vertimo problemų yra vertimas tų teksto elementų, kurie neturi atitikmenų vertimo kultūroje ir kalboje. Zuo ir kt. (2023, p. 29) teigia, kad renkantis vertimo strategijas kultūrinių realijų pavadinimams perteikti svarbu atsižvelgti į originalo kalbos terminų niuansus, situacinio konteksto svarbą, renkantis nuo pažodinio vertimo iki praleidimo strategijų. Vadinasi, vertėjai turi pritaikyti savo metodus, atsižvelgdami į terminų kultūrinį svorį ir tikslinės auditorijos žinias apie juos. Pavyzdžiui, Vozna ir Slavova (2022, p. 184) aptaria ukrainiečių istorinės terminijos perteikimą, akcentuodamos, kad svarbu kartu su vertimu pateikti paaiškinimus arba žodynėlius su konkrečiomis nuorodomis, įterptomis į tekstą. Jų išvadose teigiama, kad vertėjai turėtų ne tik transkribuoti terminus, bet ir pateikti kontekstinę informaciją, kuri padėtų skaitytojui geriau suprasti istorinį ir kultūrinį foną, o tai labai svarbu norint tiksliai perteikti kultūrinių realijų pavadinimus. Razumna ir Movchan (2024) tyrimai atskleidžia, kad iššūkiai, susiję su kultūrinių realijų pavadinimų vertimu, dažnai kyla konkretaus istorinio laikotarpio kontekste, kai kalba vystosi, o terminai gali turėti kelias reikšmes, priklausomai nuo epochos. Jie teigia, kad vertėjai turi stengtis pasiekti semantinį lygiavertiškumą ir kartu išsaugoti istorinio konteksto niuansus (Razumna ir Movchan, 2024, p. 3). Minėti autoriai pabrėžia tiesioginį ryšį tarp kategorijų realijų pavadinimai ir terminai, ypač istoriniame kontekste.

Kultūrinių realijų perteikimui vertime svarbu atsižvelgti tiek į lingvistinius, tiek į nelingvistinius aspektus. Kultūrinių realijų vertimas yra ypač svarbus dėl jo svarbios reikšmės tarpkultūriniam bendravimui. Neteisingai interpretuojant ar netinkamai perteikiant kultūrinės realijas gali būti neutralizuota ir (arba) prarasta kultūrinė reikšmė, todėl šis vertimo aspektas tampa dar svarbesnis.

Kultūrinių realijų pavadinimai yra akivaizdus neekvivalenčios leksikos sluoksnis, kuris sudaro nemažą dalį. Daugelis tyrėjų, analizuodami realijų pavadinimus, pirmiausia išskiria jų sudėtingumą, problemišumą, neekvivalentumą, tuo pačiu pabrėžia jų unikalumą bei atskiros sprendimo kiekvienu konkrečiu perteikimo atveju poreikį, priklausomai ne tik nuo tarpkalbinio santykio, kalbų poros krypties (pvz., iš mažosios (lietuvių) kalbos į didžiąją (anglų) kalbą), bet ir vertėjo nuostatų bei kompetencijos. Nepakankamai išmanant kurios nors kalbos šalį, tautą, kultūrą, neatidžiai dirbant su žodynu ar kita informacine medžiaga, neįsigilinant į verčiamą tekstą ir jo kontekstą, didėja realijų pavadinimų (ne)perteikimo klaidų galimybė. Kartais tai gali pasireikšti sąmoningai ar dėl patirties stokos eliminuojant ar iškreipiant realijų pavadinimus, o kartais – kaip nesąmoningas trikdys (pvz., skubotai sprendžiant apie artimų kalbų kultūrinės realijas). Todėl Horbačiauskienė ir kt. (2017, p. 114) akcentuoja, kad vertėjo kompetencija negali apsiriboti vien kalbos žiniomis; jis turi būti gerai susipažinęs su originalo ir vertimo kalbų kultūromis bei išmanyti jų panašumus ir skirtumus. Perteikiant kultūrinės realijas ypač išryškėja vertėjo kaip kalbų mediatoriaus vaidmuo. Nekorektiškai perteikus prasmę gali nukentėti sakinytis, tekstas, kilti komunikacijos nesusipratimų. Taigi vertėjo atsakomybė ir pastangos ieškant optimalaus realijų pavadinimų perteikimo formos ir turinio yra ypatingai svarbūs.

Verčiant kultūrinių realijų pavadinimus istoriniuose tekstuose kyla unikalių iššūkių, susijusių su kultūrinių niuansų perteikimu ir šaltinio vientisumo išsaugojimu. Realijų sąvoka apima konkrečiose kultūrose giliai įsišaknijusius elementus, kurie dažnai neturi tiesioginių atitikmenų vertimo kalbose. Kultūrinių realijų pavadinimai kilę iš konkrečios kultūros ir turi reikšmę, kuri formuoja tos visuomenės kultūrinį identitetą. Mokslininkai nemažai dėmesio skiria kultūrinių realijų sąvokai, kuri svarbi nagrinėjant kultūrinių aspektų įtaką vertimo procesui. Kaip pastebi Rahmani ir kt. (2019,

p. 246) kultūrinių realių pavadinimai apima elementus, kurie vienoje kultūroje pripažįstami kaip kultūriniai tapatumai, bet kitose kultūrose jų nėra arba jie yra gerokai pakitę, todėl išryškėja jų unikalumas ir kylantys keliama iššūkiai. Šis sudėtingumas reikalauja daugiau nei paprasto žodyno vertimo ir reikalauja kultūrinio sąmoningumo ir jautrumo kontekstui. Ajtony (2016, p. 81) pabrėžia kultūrinių elementų pakeičiamumą ir akcentuoja, kad vertėjai dažnai susiduria su dilema, ar skolintis terminus tiesiogiai, ar pritaikyti juos tikslinei auditorijai. Taip pabrėžiamas vertėjo vaidmuo laviruojant tarp subtilios pusiausvyros tarp kultūrinės realių esmės išlaikymo ir suprantamumo užtikrinimo skaitytojams, nesusipažinusiems su originalo kalbos kultūra.

Nors kultūrinių realių vertimo aspektus tyrinėjo nemažai mokslininkų, Blažytė ir Liubinienė (2016, p. 45) pastebi, kad kai kurie netgi vengė apibrėžti kultūrinių realių sąvoką, pvz., Peter Newmark (1988). Tačiau nagrinėjant kultūrinių realių vertimo teorinius ir praktinius klausimus, būtina aptarti ir sąvokos apibrėžimą, kuriam dažnai neskiriama pakankamo dėmesio.

1.3.1. Kultūrinių realių apibrėžimas

Kultūrinės realijos pavadina objektus, reiškinius, situacijas ir kt., būdingus tam tikros tautos istorijai, dabarčiai, kasdienai, kultūrai, visuomeniniam socialiniam gyvenimui. Apibrėžiant kultūrinę realiją įtraukiami du komponentai: 1) pats objektas, reiškinys, situacija, 2) jo(s) pavadinimas.

Sharapova ir Shumeiko (2020, p. 230) kultūrinės realijas apibūdina kaip unikalūs kultūrinius objektus ar reiškinius, kuriuos reikia analizuoti lyginant skirtingas kultūras. Kultūriniai bruožai, tradicijos ir papročiai yra esminiai elementai kultūros ir kalbos pažinimui, todėl vertėjas turi stengtis rasti tinkamus atitikmenis vertimo kalboje, kad būtų veiksmingai perteikta panaši kultūrinė reikšmė bei jos konotacijos, kartu išlaikant kultūrinį vientisumą. Tanase (2018, p. 99) siūlo netgi naują terminą „*culturemes*“, kuris dažnai vartojamas pakaitomis su kultūrinėmis realijomis, nes jos apima ne tik materialius objektus, bet ir papročius bei kultūrinės praktikas, kurios formuoja kalbą. Toks platus apibrėžimas išryškina kultūrinėms realijoms būdingą kintamumą ir rodo, kad kultūros dalykai yra daugialypiai ir apima terminiją, susijusią su konkrečiais objektais, elgesį bei tradicijas.

Djachy ir Pareshishvili (2014, p. 10) pabrėžia reikšmingą nacionalinį ir istorinį kultūrinių realių atspalvį, akcentuodami vertėjo atsakomybę už šių elementų išsaugojimą verčiamame tekste. Jie atkreipia dėmesį į tai, kaip svarbu kultūrinių realių pavadinimus perteikti jų kultūrinėje aplinkoje ir kad originalo kalbos konteksto supratimas yra labai svarbus veiksmingam vertimui.

Kultūrinių realių išskirtinumą rodo ir tai, kad jos atspindi socialines normas, vertybes ir istoriją, tarnauja ne tik kaip bendravimo, bet ir kaip kultūrinio tapatumo priemonės (Bird et al., 2016, p. 105). Šie elementai dažnai apima žodyną, kuris įkūnija tam tikras kultūrinės reikšmes ir praktikas, taip atspindėdamas bendrą bendruomenės narių tapatybę (Majid et al., 2018, p. 11371). Be to, įvairiose kultūrose skiriasi jutiminės patirties kodavimas, nulemiantis kultūrinių realių suvokimą ir lingvistinę išraišką (Hazebroek ir Croijmans, 2023, p. 2). Tai išryškėja įvairiuose vertimo iššūkiuose, kai pažodiniai vertimai neatspindi kultūrinių realių niuansų, todėl juos būtina adaptuoti (Lee ir kt., 2008, p. 78). Kultūrinės realijos padeda išsaugoti kultūrinį paveldą ir puoselėti tapatybę per kalbinę raišką, taip parodant kalbos ir kultūros neatsiejamumą (Mendez ir Gonzalez, 2023, p. 31).

Mokslininkų darbuose gana vieningai sutariama, kad kultūrinės realijos yra unikalūs kultūrinės tapatybės elementai ir dažnai pastebima, kad realijos pasižymi tam tikru trūkumu, t. y. kultūrinių atitikmenų nebuvimu kitose kalbose, glaudžiais ryšiais su socialiniu ir istoriniu kontekstu ir iš anksto

užkoduotais vertimo keblumais. Visa tai vertėjams sukuria lingvistinių ir kultūrinių kliūčių ir kelia iššūkių perteikiant kultūrinių realių prasmę vertime. Ši barjerą, tikėtina, galima įveikti pasitelkus motyvaciją, pažinimą bei plečiant kompetenciją.

1.3.2. Kultūrinių realių klasifikavimas

Šiame poskyryje aptariamas kultūrinių realių klasifikavimas. Kultūrinių realių skirstymas į kategorijas yra labai svarbus norint suprasti, kaip šiuos elementus galima veiksmingai pritaikyti įvairiose aplinkose. Tam tikra vieta ir tam tikras laikmetis sukuria ypatingą unikalų derinį, kuris suprantamas jos dalyviams ir gali būti aiškiai perteikiamas kitos kultūros atstovams. Kultūrinės realijos labai praturtina kalbinį ir kultūrinį kraštovaizdį, išryškindamos unikalius konkrečių kultūrų bruožus ir jų istorinę reikšmę.

Kultūrinės realijas galima apibūdinti kaip tam tikrai kultūrai būdingus objektus, kurie gali būti tiek abstraktūs, tiek konkretūs (papročiai, tradicijos, drabužiai, maistas ar institucijos ir t. t.). Apibūdindami kultūrinės realijas įvairūs mokslininkai jas klasifikuoja pagal skirtingus kriterijus, dažniausiai – pagal tam tikrus kultūrinės ar visuomeninės veiklos aspektus. Schäffner ir Wieserman (2001, p. 33) teigia, kad kultūrai būdingi reiškiniai gali būti vadinami kultūrinėmis realijomis, apimančiomis geografinius, etnografinius, folklorinius, socioistorinius ir kasdienius aspektus. Kultūrinės realijos pagal formą gali būti: a) žodžiai, b) žodžių junginiai, c) santrumpos, d) sakiniai. Pasak Aixela (1997, p. 53), visi kultūrai būdingi elementai gali būti priskiriami tiek prie tikrinių daiktavardžių, tiek prie bendrinių sąvokų, kurioms priklauso daiktų, institucijų, įpročių ir nuomonių visuma. Newmark (1988, p. 95) išskiria penkias kultūrinių realių kategorijas: (1) ekologija/gamtos reiškiniai; 2) materialioji kultūra; 3) socialinė kultūra; 4) organizacijos, papročiai, veikla, procedūros; 5) gestai ir įpročiai.

Vienas iš kultūrinių realių kategorizavimo metodų apima ypatybių išskyrimą pagal kultūrinį kontekstą, kaip tai apibrėžia Ayu (2020, p. 185), kuris aptaria originalo kalbos kultūrą, vertimo kalbos kultūrą ir tarptautinę kultūrą. Tokia sistema leidžia nustatyti, kaip sąveikauja kultūriniai elementai, ir įsiglinti į tarpkultūrinę dinamiką. Tai palengvina kultūrinių kontekstų suvokimą, padeda identifikuoti kultūrinę tapatybę kitos kultūros aplinkoje. Ariawan (2020, p. 8) taip pat pabrėžia, kad svarbu atsižvelgti ir į vietinės, ir į vertimo kalbos kultūros specifinius elementus ir tokiu būdu skatinti kultūrinį sąmoningumą. Toks požiūris siūlo dvejopą kultūrinių realių klasifikavimą: stiprinančios savos kultūros pažinimą ir ugdančios kitų kultūrų supratimą.

Kartais mokslininkai kultūrinės realijas klasifikuoja atsižvelgdami į jų platesnę socialinę reikšmę. Steensland (2006, p. 1276) aptaria kultūrinės kategorijas ir jų vaidmenį formuojant socialinę politiką, o tai vertinga siekiant suprasti kultūros ir politikos sankirtą, tačiau jis tiesiogiai nenagrinėja kultūrinių realių kategorizavimo. Specifinis kultūrinių realių klasifikavimas aptinkamas tyrėjų darbuose, kuriuose siūlomos kategorijos pagal tekstuose vyraujančius kultūros elementus. Er (2017, p. 194) remiasi Tomalin ir Stempleski sukurtais sistemomis, kuriose taip pat koduojami skirtingi kultūriniai elementai. Gocen ir Ozdemirel (2020, p. 83) plėtoja metaforinį vaizdavimą, sustiprindami nuostatą, kad kultūrinės realijos apima įvairias subkategorijas, kurios atspindi pačios kultūros sudėtingumą. Be to, labai svarbu atsižvelgti į įvairių klasifikacijų reikšmę vertimo praktikai. Jelen ir kt. (2021, p. 244) pasiūlyta kultūrinių realių tipologija, kurioje daugiausia dėmesio skiriama istoriniams kultūriniams kraštovaizdžiams, taip pat iliustruoja daugialypį kultūrinių realių pobūdį ir pabrėžia istorinio konteksto poreikį siekiant suprasti ir versti kultūrinių realių pavadinimus. Tai atskleidžia, kad

veiksmingas vertimas yra ne tik kalbinė, bet ir kultūrinė veikla, todėl vertėjai turi gerai įsigilinti į istorinę reikšmę, glūdinčią kultūrinėse realijose.

Vlahov ir Florin (1980, p. 48) kultūrinės realijas skirsto į kelias pagrindines grupes: geografines-etnografines, folklorines-mitologines, socialines ir politines bei su daiktais susijusias kultūrinės realijas. Geografinė-etnografinė kategorija apima terminus, susijusius su kraštovaizdžiais, reikšmingomis vietovėmis ir etnokultūriniais identifikatoriais, o folklorinės-mitologinės realijos apima folkloro, mitų ir vietos legendų elementus, susijusius su konkrečia kultūra (Kounitrate, 2020, p. 139). Socialinė ir politinė kategorija apima platų kultūrinių reiškinių spektrą, įskaitant visuomenines konvencijas, administracinius vienetus ir socialinius judėjimus (Studies et al., 2017, p. 122). Su objektais susijusios kultūrinės realijos apima daiktus, būdingus konkrečios kultūros materialiam gyvenimui (Kounitrate, 2020, p. 140).

Įvairūs autoriai pabrėžia kultūrinių realijų kompleksiskumą ir jų svarbą kultūrinio identiteto supratimui, tarpkultūriniam bendravimui ir vertimo praktikai. Kultūrinių realijų skirstymas į kategorijas leidžia suprasti, kaip įvairiose kultūrose vaizduojami ir suvokiami įvairūs gyvenimo aspektai, taip pat palengvina tiek kokybinę, tiek kiekybinę kultūrinių skirtumų analizę. Klasifikavimas taip pat išryškina unikalius iššūkius, su kuriais susiduria vertėjai, verčiantys neišverčiamus elementus. Taigi galima teigti, kad kultūrinių realijų klasifikavimas yra reikšmingas siekiant įsigilinti į kultūrinius skirtumus vertimo srityje.

1.3.3. Kultūrinių realijų vertimo strategijos

Kultūrinių realijų perteikimo ir prasmės klausimas vertėjui yra labai svarbus: kultūrinių realijų perteikimą lemia jų vieta originalo kalbos tekste ir autoriaus požiūris, taip pat priemonės, kurias vertėjas pasitelkia jų turiniui atskleisti. Tokį sprendimą galima priimti tik atidžiai apsvarsčius, kokia yra kultūrinių realijų vertė ir kiek jos susijusios su lingvistiniu kontekstu. Svarbu, kad jos būtų perteiktos taip, kad būtų galima be vargo suprasti tai, kas aprašoma, ir kartu pajusti kitoniškumo charakterį, vietinį ar nacionalinį ir istorinį kontekstą (Vlahov ir Florin, 2022).

Teksto prasmė dažnai priklauso nuo kultūrinių, istorinių, ideologinių ir istorinių aplinkybių, susijusių su teksto kūrimu, taip pat nuo subjektyvaus vertėjo požiūrio. Danytė (2006, p. 195) pažymi, kad vertimas yra labiau kultūrinė nei lingvistinė problema, nes „kultūriniai elementai dažnai yra atsparesni vertimui nei kalbiniai“. Kultūrinių realijų perteikimas verčiant į kitą kalbą vertėjams visada buvo iššūkis, nes tai yra nuo konteksto priklausančys teksto elementai, turintys konotatyvinę reikšmę originalo kalbos kultūroje. Sprendžiant prasmės perteikimo problemą kultūrinių realijų vertimo metu nėra paprasta juos identifikuoti bei pasirinkti vertimo strategijas. Įvairūs autoriai mokslinėje literatūroje siūlo nemažai vertimo strategijų.

Newmark (1988, p. 81-91) išskiria tokias vertimo procedūras: perkėlimas, natūralizacija, kultūrinis atitikmuo, funkcinis atitikmuo, aprašomasis vertimas, neutralizavimas, komponentinė analizė, sinonimija, tiesioginis vertimas, perkėlimai arba transpozicijos, moduliacija, vertimas naudojant oficialius institucijų pavadinimų vertimus, kompensacija, perfrazavimas, kupletai, pastabos, metakalbiniai komentarai, papildymai ir praleidimai. Pedersen, (2005, p. 1) nagrinėdamas kultūrinių realijų perteikimo subtitruose procesą, siūlo tokias vertimo strategijas: išsaugojimas, konkretizacija, tiesioginis vertimas (kalkiavimas), generalizacija, pakeitimas, praleidimas, oficialaus ekvivalento panaudojimas.

Aixelá (1996, p. 61-64) įvardija vienuolika strategijų, iš kurių penkios priklauso išsaugojimo (angl. *conservation*), o kitos šešios – keitimo (angl. *substitution*) kategorijai:

- Išsaugojimas: pakartojimas, ortografinis pritaikymas (transkripcija ir transliteracija), lingvistinis (ne kultūrinis) vertimas, intratekstiniai ir ekstratekstiniai metakalbiniai komentarai.
- Keitimas: sinonimija, ribota universalizacija, absoliuti universalizacija, natūralizacija, išbraukimas, autonominė kūryba.

Vinay ir Darbelnet (2000, p. 85) pažymi, kad vertimo metodai taikomi trijuose raiškos lygmenyse, t. y. leksiniame, sintaksiniame ir prasminiame. Jie aptaria septynis vertimo metodus (Vinay ir Darbelnet, 2000, p. 85-91): skolinimasis, tiesioginis vertimas (kalkiavimas), pažodinis vertimas, perkėlimas, moduliacija, ekvivalentiškumas, adaptacija. Davies (2003, p. 72-89) taip pat išskiria septynias realiųjų vertimo strategijas: išsaugojimas, papildymas, praleidimas, globalizacija, lokalizacija, transformacija, kūrimas.

Šiek tiek kitaip struktūruotą realiųjų vertimo strategijų klasifikaciją pasiūlė Vlahov ir Florin (2022):

- I) Transkribavimas.
- II) Vertimas: neologizmai; apytikslis vertimas (kalkė, puskalkė, perkėlimas, semantinis neologizmas, generalizacija, funkcinis analogas, aprašymas/paaiškinimas).
- III) Kontekstinis vertimas (angl. *locution*).

Pažūsis (2014, p. 228-290), išsamiai aptardamas kultūrinių realiųjų perteikimo būdus, detalizuoja įvairias perkėlimo (skolinimo), tiesioginio (kopijuojamojo) vertimo, apytikslio vertimo, aprašomojo (nusakomojo) vertimo, kontekstinio vertimo atmainas.

Kacmarova ir Bila (2018, p. 82) atlikta analizė parodė, kad konkrečiai leksikai (pvz., kultūrinėms realijoms), konkrečiam būdai (pvz., filmo dialogui) ir konkrečiai kalbai patogiau taikyti Pym (2016, p. 224–231) pasiūlytą vertimo sprendimų klasifikaciją, kuri gana panaši į aukščiau minėtą Vlahov ir Florin skirstymą. Pym vertimo sprendimai apima:

- I) kopijavimą (žodžių, struktūros),
- II) išraiškos keitimą (perspektyvos keitimą, kompensavimą, kultūrinį atitikimą),
- III) turinio keitimą (teksto pritaikymą).

Kacmarova ir Bila (2018, p. 83) nuomone, Pym klasifikacija lengviau pritaikoma vertimo procese dėl to, kad parodo, jog svarbiausias yra vertimo sprendimas, o ne pati strategija (t. y. kelias, kurį renkasi vertėjas).

Įvairias vertimo procedūras nagrinėja ir Dickins (2012, p. 45), kuris teigia, kad kultūrinių realiųjų vertimas gali apimti tiek vertimo kalbos ir kultūros ribų išplėtimą, tiek dirbtinį originalo kalbos teksto elementų pateikimą taip, tarsi jie būtų pagrindiniai vertimo kalbos kultūros elementai. Autorius pristato kultūrinių realiųjų vertimo procedūrų modelį, kuriame Ivir (1987); Newmark (1981, 1988); Hervey ir Higgins (1992) vertimo strategijų kategorijos apjungtos į konceptualiai vieningą sistemą ir apibrėžtos viena kitos atžvilgiu.

XX a. pabaigoje atsirado kultūrinio vertimo teorija, kuria mokslininkai siekė visapusiškesnio vertimo supratimo, kuris apimtų kultūrinius aspektus, o ne traktuotų vertimą tik kaip įprastą lingvistinį perteikimą. Pym (2023), aptardamas kultūrinio vertimo sąvoką ją prilygina procesui, kuriame nėra

pradinio teksto ir nėra fiksuoto vertimo teksto. Kultūrinis vertimas gali remtis labai plačia vertimo samprata, ypač išplėtotą socialinėje antropologijoje, kur etnografo užduotis yra aprašyti svetimą kultūrą, kai tinklus formuojančios sąveikos laikomos vertimu (veikėjų ir tinklų teorijoje) ir kai tiriamas grupių bendravimas sudėtingose, susiskaldžiusiose visuomenėse, ypač tose, kurias suformavo migracija (sociologijoje) (Pym, 2023). Kultūrinis vertimas – tai sąvoka, kurios apibrėžimai konkuruoja tarpusavyje ir yra susiję su dviem plačiomis sritimis: antropologija (etnografija) ir kultūrinėmis (pokolonijinėmis) studijomis. Antropologijoje ji paprastai reiškia apibūdinimą vienos kultūrinės bendruomenės nariams apie tai, kaip kitos kultūrinės bendruomenės nariai interpretuoja pasaulį ir savo vietą jame. Kultūrinis vertimas neapsiriboja pažodiniu vertimu, o padeda sukurti tikslesnį vertimą, kuris atspindi originalo kalbos (kultūros) prasmę ir atsižvelgia į vertimo kalbos (kultūros) reikšmę. Kultūrinio vertimo strategijos apima lokalizavimą, pritaikymą, kultūrinių atitikmenų naudojimą, anotaciją ir konsultacijas su kultūros žinovais. Šios strategijos gali būti veiksmingos, nes padeda išlaikyti vertimo tikslumą ir kultūrinę atitiktį.

Čemerin (2019, p. 106) pabrėžia būtinybę vertėjams rinktis tarp į originalo kalbą ir į vertimo kalbą orientuotų strategijų. Šiuo atveju terminų išsaugojimas gali turėti kultūrinę vertę, o jų paaiškinimas gali padėti auditorijai, nesusipažinusiai su tam tikromis kultūrinėmis realijomis. Toks strategijų derinimas atspindi vertėjo supratimą apie auditorijos lūkesčius ir kultūrinį kontekstą.

Zeynalova (2025, p. 71) laikosi Venuti (1998) išsakytos nuomonės, kad verčiant kultūrines realijas istoriniuose tekstuose būtina derinti svetinimo (angl. *foreignization*) ir savinimo (angl. *domestication*) strategijas, nes labai svarbu išsaugoti originalią kultūros esmę ir kartu užtikrinti suprantamumą tikslinei auditorijai. Jos atlikta angliškų literatūros tekstų analizė išryškina įvairias strategijas, įskaitant išsaugojimą, adaptaciją ir eksplikavimą, dar kartą pabrėždama svarbų konteksto vaidmenį nustatant optimalų kultūrinių realijų vertimo būdą. Tą patvirtindami, Zahra ir Sahiruddin (2023, p. 2) pabrėžia būtinybę atsižvelgti į kultūrinį kontekstą vertimo proceso metu.

Originalo teksto lingvistinių ir kultūrinių niuansų perteikimas vertimo kalboje sukuria poreikį vertėjams taikyti skirtingas strategijas. Blažytė ir Liubinienė (2016, p. 46) teigia, kad vertimo procese kultūrinės realijos kelia tiek pat problemų, kiek ir lingvistiniai elementai, o gal ir daugiau. Todėl lingvistai, vertimo teoretikai ir mokslininkai siūlo įvairių kultūrinių realijų perteikimo būdų, dėl ko atsiranda nesutarimai ir skirtingas vertimo strategijų klasifikavimas.

Vertėjo pasirinkimui, kaip versti kultūrines realijas, anot Vlahov ir Florin (2022, p. 51-87), įtakos turi tokie pagrindiniai veiksniai:

- teksto savitumas (atitinkamo teksto žanro ypatybės),
- kultūrinių realijų reikšmingumas kontekste (jų vaidmuo turinyje),
- kultūrinių realijų pobūdis, jų vieta originalo ir vertimo kalbų kultūrų leksinėse sistemose,
- pačios originalo ir vertimo kalbos, jų žodžių darybos galimybės, literatūrinės ir lingvistinės tradicijos,
- vertimo skaitytojas.

Grit (1997, p. 280-281) taip pat pritaria, kad kultūrinės realijos gali būti verčiamos labai įvairiai, ir teigia, kad jiems taikomos vertimo strategijos daugiausia priklauso nuo trijų veiksnių:

- a) teksto tipo (pvz., literatūrinis, publicistinis, teisinis),
- b) teksto paskirties (pvz., nuotaikingas literatūrinis ar tiksliai perteikiantis informaciją teisinis),
- c) tikslinės auditorijos (turinti mažai ar daug pradinių žinių).

Įvairių autorių vertimo tyrimuose gausu kultūrinių realijų vertimo strategijų kategorijų ir klasifikacijų, kurios atspindi nenuspėjamą kultūrinių realijų prigimtį. Kiekviena kultūrinė realija yra savita, tad jai gali prireikti individualaus požiūrio. Vertėjui stengiantis tinkamai perteikti kultūrinės realijas jis gali rinktis iš nemažai vertimo (perteikimo) alternatyvų. Pasak Leonavičiūtės ir Kuzminskaitės (2021, p. 206), kultūrinių realijų vertimą nulemia vertėjo pasirinkimai ir įvairių kultūrų pažinimo gilumas, kuris priklauso nuo konkrečių istorinių aplinkybių ir tarptautinių ryšių. Maksvytytė (2019, p. 258) taip pat daro išvadą, kad verčiant kultūrinės realijas teoretikai siūlo išlaikyti ir jų formą, ir turinį. Tačiau priklausomai nuo konteksto ir konkrečių vertimo situacijų vertėjas gali laisvai nuspręsti, kokią strategiją rinktis.

Vertimo sprendimas gali būti arba mechaniškas kultūrinės realijos perkėlimas į svetimą aplinką, arba turinio praradimas ir pritaikymas, o gal net leksinio vieneto praleidimas. Universalių taisyklių ar instrukcijų kultūrinių realijų vertimui primygtinai nesiūlo joks mokslininkas, todėl galutinį vertėjo apsisprendimą nulemia kontekstas.

2. Kultūrinių realiųjų vertimo iš lietuvių kalbos analizė istorinio žanro kūriniuose

Šiame skyriuje nagrinėjami kultūrinių realiųjų pavadinimų dalykiniuose (istoriniuose) tekstuose ypatumai ir jų vertimo iš lietuvių kalbos vertimo strategijos vertėjo ir paties autoriaus verstuose tekstuose akcentuojant istorinio bei kultūrinio konteksto perteikimą anglų kalbos tekste.

2.1. Tyrimo metodika

Tyrimo medžiagai surinkti, taip pat kultūrinių realiųjų pavadinimų vertimo lingvistinių ir kultūrinių iššūkių bei privalumų analizei atlikti pasirinkti du istorinio žanro kūriniai: vienas autorinio vertimo atvejis, kitas – vertėjo išversta knyga. Pirmasis kūrinys – lietuvių autoriaus Rimanto Matulio istorinė knyga „*Lietuvių tautos kilmė*“ (2017 metų leidimas) ir jos autoriaus atliktas vertimas į anglų kalbą „*The Origin of Lithuanian Nation*“ (2021 m. leidimas). Knygynas „Kolibris“, pristatydamas šią knygą ją apibūdina taip:

Naudodamasis įvairiais istoriniais šaltiniais – metraščiais, senovės žemėlapiais, Biblija, archeologiniais duomenimis, senovės raštais, lietuvių ir kitų šalių mokslininkų tyrimais ir straipsniais, taip pat kalbos lyginamaisiais pavyzdžiais – Rimantas Matulis knygoje pateikia hipotezes apie lietuvių tautos kilmę, tvirtindamas, kad lietuviai yra kilę iš pačių seniausių Europos genčių, kad senovėje lietuvių tauta priklausė aisčių (estijų) gentims, taip pat daro prielaidą, kad lietuviai yra senovės geruliai, per karo žygius nukeliavę iki Romos valstybės ir grįžę paskui į šiaurės žemes, į savo gyvenamas girias. Knygoje aprašomas kiekvieno etninio junginio kelias nuo pirmųjų paminėjimų istoriniuose šaltiniuose iki išnykimo ir įsiliejimo į lietuvių tautą bei jai giminingas tautas¹.

Autorinis vertimas tyrimui pasirinktas todėl, kad pats autorius turi unikalią galimybę interpretuoti ir adaptuoti savo kūrinį kitos kalbos ir kultūros skaitytojams, išlaikant originalios prasmės vientisumą arba ją tikslingai modifikuojant. Kūrinio apimtis – 302 puslapiai lietuvių kalba ir 325 puslapiai anglų kalba. Kūrinys ir jo vertimas išleisti Lietuvoje.

Antrasis – lietuvių autorių kolektyvo (sudarytojai Alfonsas Tamulynas ir Birutė Verbiejūtė) istorinė knyga-katalogas „*Lietuva senuosiuose istorijos šaltiniuose*“ (2009 m. leidimas), kurioje lygiagrečiai pateikiamas lietuviškas ir angliškas tekstas. Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai savo interneto svetainėje šį leidinį pristato taip:

Unikaliame leidinyje pirmą kartą publikuojami svarbiausi tūkstantmetės Lietuvos istorijos dokumentai. Daugelis dokumentų išsamiai aprašyti ir pakomentuoti, atskleista jų reikšmė Lietuvos valstybės, visuomenės, kultūros raidai, tarptautiniams santykiams. Skelbiamos ir visų dokumentų didelio formato fotografijos, leidžiančios išvystyti ir smulkesnes šių šaltinių detales – antspaudus, inicialus ir pan. Tuo siekiama, kad svarbiausių Lietuvos istorijos dokumentų tekstas, jų turinys, kartu ir dažnai daug ką pasakanti, paaiškinanti vaizdinė forma taptų istorinės atminties dalimi².

Kūrinį išvertė Ramūnas Kondratas, reemigravęs Amerikos lietuvis, muziejininkas ir mokslo istorikas, Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos pirmininkas, Lietuvos farmacijos istorijos draugijos pirmininkas, ilgametis Nacionalinio Amerikos istorijos muziejaus Farmacijos kolekcijos kuratorius.

¹ <https://www.kolibrioknygos.lt/produktas/lietuviu-tautos-kilme-istorines-apybraizos-2-oji-laida/>

² <https://www.valdovurumai.lt/lt/muziejaus-leidiniai/i/1193/lietuva-senuosiuose-istorijos-saltiniuose/>

Kūrinio apimtis – iš viso 292 puslapiai. Vertėjo išverstas kūrinys tyrimui pasirinktas todėl, kad būtų galima palyginti kultūrinių realiųjų vertimui pasirenkamus sprendimus verčiant savo paties ir kito autoriaus parašytą kūrinį.

Kai kurie kultūrinių realiųjų pavyzdžiai R. Kondrato verstoje knygoje pateikti didžiosiomis raidėmis, kadangi tekstas buvo dviejų tipų: iliustracijų pavadinimai ir komentarai. Pavadinimai buvo rašomi didžiosiomis raidėmis tiek originalo tekste, tiek vertime. Siekiant išlaikyti šiame darbe aptariamą originalo ir vertimo pavyzdžių formatavimą, jie pateikti taip, kaip užrašyti nagrinėjamuose tekstuose.

Tyrimas atliktas šiais etapais:

1. Kultūrinių realiųjų pavadinimų identifikavimas ir klasifikavimas. Tikslas – nustatyti kultūrinių realiųjų pavadinimus ir suskirstyti juos į rūšis (pvz., vietovardžiai, istorijos elementai, tradicijos, specifiniai pavadinimai) abiejuose pasirinktuose lietuviškuose originalo tekstuose, taip pat surasti jų atitikmenis vertimo tekstuose.

Pirmuoju etapu sudarytas tyrimo duomenų rinkinys iš pasirinktuose kūriniuose esančių įvairių kultūrinių realiųjų pavadinimų (vietovardžiai, istorijos elementai, specifinių sričių sąvokos ir kt.) ir jų vertimų į anglų kalbą. Iš viso kūriniuose rasti 315 kultūrinių realiųjų pavadinimai, visas jų sąrašas pateikiamas 1 ir 2 prieduose. Surinkus kultūrinių realiųjų pavadinimų pavyzdžius analizei jie sugrupuoti į tokias pagrindines kategorijas:

- Istoriniai etnografiniai pavadinimai: etnonimai (genčių, tautų pavadinimai).
- Asmenvardžiai (antroponimai).
- Geografiniai pavadinimai (toponimai, hidronimai).
- Socialiniai politiniai pavadinimai (administraciniai vienetai, institucijos, vykdomosios funkcijos).

2. Vertimo strategijų identifikavimas. Tikslas – nustatyti, kokios vertimo strategijos pritaikytos kiekvienam kultūrinės realijos pavadinimui versti.

3. Vertimo sprendimų įvertinimas pagal kultūrinės informacijos perteikimą. Tikslas – įvertinti, kaip strategijos paveikia kultūrinės informacijos perteikimą, ir išsiaiškinti, ar informacija yra išsaugota – kultūrinės realijos išlaiko originalią prasmę ir konotacijas (kultūrinė autentika); ar informacija yra prarasta arba pritaikyta – tam tikra prasmės dalis yra pakeista, kad ji būtų lengviau suprantama anglų kalbos skaitytojui. Taip pat nustatyta, ar verčiant labiau siekiama autentiškumo (išlaikyti originalą) ar prisitaikymo (didesnę svarbą suteikti vertimo kalbos kultūrai), kaip išlaikomas lietuviškas kultūrinis identitetas vertimo kalbos tekste, ar pasirinktos vertimo strategijos paveikia versto kūrinio kultūrinį kontekstą.

Antruoju trečiuoju etapais išnagrinėtos kiekvieno kultūrinės realijos pavadinimo vertimo strategijos ir aptartas jų pasirinkimas remiantis istoriniu ir kultūriniu kontekstu. Vertimo strategijų identifikavimui naudota tokia klasifikacija, sudaryta remiantis skirtingų autorių pasiūlytais strategijų skirstymais (Pažūsis, 2014; Vlahov, Florin, 2022):

- Skolinimasis be adaptacijos – originalo kalbos žodžių perkėlimas į vertimo kalbos tekstą išlaikant juos autentiškus.
- Skolinimasis su grafine adaptacija – į vertimo kalbą įtraukiami originalo kalbos žodžiai, bet jie koreguojami pagal vertimo kalbos grafinę sistemą.
- Skolinimasis su morfologine adaptacija – originalo kalbos žodžiai pritaikomi prie vertimo

kalbos morfologinės sistemos (pvz., paliekamos sutampančios galūnės, atmetamos nebūdingos galūnės ir vietoj jų pridamos labiausiai jas atitinkančios).

- Skolinimasis su grafine ir morfologine adaptacija – originalo kalbos žodžių koregavimas verčiant taip, kad atitiktų vertimo kalbos grafinę ir morfologinę sistemas.
- Skolinimasis su morfologine ir fonetine adaptacija – originalo kalbos žodžių pritaikymas prie vertimo kalbos morfologinės ir fonetinės sistemų.
- Skolinimasis su grafine, morfologine ir fonetine adaptacija – iš originalo kalbos į vertimo kalbą perkeliama žodžiai adaptuojami grafiškai, fonetiškai ir morfologiškai siekiant perteikti jų ryšius su kitais žodžiais vertimo sakinyje.
- Generalizacija – originalo kalbos konkretesnio žodžio keitimas vertimo kalbos bendresniu, abstraktesniu žodžiu.
- Konkretizacija – paliekamas originalo kalbos žodžio forma, taip pat pridama papildomos informacijos, taip sukonkretinant originalo kalbos žodžius.
- Pažodinis vertimas – išlaikoma originalo kalbos teksto struktūra ir žodžių eilės tvarka išverčiant kiekvieną originalo kalbos žodį, bet neperteikiant konteksto.
- Praleidimas – originalo kalbos žodžių pašalinimas iš vertimo kalbos teksto.
- Įterpimas – žodžių ar jų junginių, kurių nėra originalo kalboje, įterpimas į vertimo kalbą, neiškraipant ir nepakeičiant originalo teksto prasmės.
- Funkcinio ekvivalento parinkimas – originalo kalbos elementas vertimo kalboje pakeičiamas panašios reikšmės atitikmeniu.
- Aprašomasis vertimas – papildomas originalo kalbos žodžių paaiškinimas vertimo kalbos tekste, iliustracijose, išnašose, komentaruose ir pan.
- Kontekstinis vertimas – originalo kalbos konteksto transformavimas kartu atliekant sintaksinius, leksinius ar gramatinius pakeitimus.

Įvertintas kultūrinių realiųjų perteikimo būdų kiekybinis pasiskirstymas ir nustatytos dažniausiai naudotos vertimo strategijos. Išanalizuotos, palygintos ir apibendrintos tiek autoriaus, tiek vertėjo pasirinktos kultūrinių realiųjų vertimo strategijos. Iš viso identifikuota 315 kultūrinių realiųjų vertimo strategijų atvejų. Jei originalo tekste ta pati kultūrinė realija pavartota kelis kartus ir jos vertimui taikyta ta pati strategija, tai buvo skaičiuojama kaip vienas atvejis. Jei tai pačiai kultūrinei realijai versti taikytos kelios strategijos (pvz., vardui viena, o pavardei – kita), tai buvo skaičiuojami kaip atskiri atvejai.

4. Rekomendacijų formulavimas. Tikslas – apibendrinti analizę apie vertimo strategijų įtaką kultūrinių realiųjų perteikimui ir pateikti rekomendacijas vertėjams praktikams, verčiantiems istorinės literatūros kūrinius iš lietuvių kalbos.

2.2. Kultūrinių realiųjų pavadinimų vertimo strategijų identifikavimas ir įvertinimas

Šiame poskyryje nagrinėjamos pasirinktuose kūriniuose identifikuotos kultūrinės realijos, jų kategorijos, vertimo į anglų kalbą strategijos autoriaus ir vertėjo verstuose kūriniuose. Analizės rezultatai apibendrinami ir pateikiamos išvados bei galimos kultūrinių realiųjų ypatybių perteikimo istoriniuose tekstuose rekomendacijos.

1 lentelėje pateikiami kultūrinių realiųjų pavadinimų, aptiktų abiejuose pasirinktuose lietuviškuose tekstuose, skaičiai pagal kategorijas.

1 lentelė. Kultūrinių realiųjų pavadinimų kategorijos analizuotuose kūriniuose

Kultūrinių realiųjų pavadinimų kategorijos	Dažnis autoriaus verstame kūrinyje	Dažnis vertėjo verstame kūrinyje
Istoriniai etnografiniai pavadinimai (etnonimai)	159	2
Asmenvardžiai (antroponimai)	17	6
Geografiniai pavadinimai (toponimai, hidronimai)	63	3
Socialiniai-politiniai pavadinimai	19	46
Iš viso	258	57

2.2.1. Vertimo strategijų analizė autoriaus verstame istorinio žanro kūrinyje

Rimanto Matulio knygoje „Lietuvių tautos kilmė“ (2017 m.) vertime į anglų kalbą („The Origin of Lithuanian Nation“, 2021 m.) vyraujančios kultūrinės realijos yra įvairių genčių pavadinimai (etnonimai). Jos sudaro 62 proc. visų knygoje rastų kultūrinių realiųjų. Dažniausiai tokių kultūrinių realiųjų vertimui pritaikytas įvairaus tipo skolinimasis, priklausomai nuo termino adaptacijos prie vertimo kalbos. Konkrečios vertimo strategijos pasirinkimas iš dalies priklauso nuo kultūrinės realijos kategorijos.

Istorinių etnografinių pavadinimų (etnonimų) vertimas

Pats paprasčiausias skolinimosi būdas yra **skolinimasis be adaptacijos**, t. y. žodžio perkėlimas iš originalo kalbos į vertimo kalbą be jokių modifikacijų. Jis yra patogus, nes nereikia nieko keisti, tačiau gali sukelti keblumų, nes gali tapti neaiškus į vertimo tekstą perkeltą terminą vaidmuo sakinyje ir jo ryšiai su kitais žodžiais (t. y. sintaksiniai ryšiai). Nagrinėjame tekste skolinimosi be adaptacijos atvejų yra santykinai nemažai – iš viso 30 atvejų (19 proc. iš visų etnonimų). Savo knygoje R. Matulis kaip autorius remiasi tiek lietuvių, tiek užsienio autorių šaltiniais, tad ir etnonimai paimti iš abiejų tipų šaltinių. Iš minėtų 30 be adaptacijos į anglišką tekstą perkeltų etnonimų, 27 (17 proc. iš visų etnonimų) yra etnonimai, paimti iš nelietuviškų šaltinių.

1 pavyzdys

Adomas Brėmenietis savo veikale *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum* (1072-1076) 4-oje knygoje kalbėjo apie „**sembus**, arba **prūsus**“ (**Sembi** vel **Pruzzi**).

Adam Bremensis in his work *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum* (1072-1076) in the 4th book spoke about **Sembi** and **Pruzzi**.

Šiame pavyzdyje matyti, kad R. Matulis savo lietuviškame tekste išvertė Adomo Brėmeniečio pavartotą frazę „Sembi vel Pruzzi“ kaip „sembus, arba prūsus“, šalia skliausteliuose įdėdamas ir originalią iš šaltinio paimtą frazę. Angliškame tekste lietuviški etnonimų pavadinimai išvis praleidžiami, perkeliant Adomo Brėmeniečio pavartotas etnonimų versijas jau ne kaip citatą, o kaip R. Matulio originalo sakinio dalį. Logiškas pasirinkimas būtų buvęs *sembus arba prūsus* versti kaip *Sambians, or Prussians* referuojant į daugiskaitos formą (kablelis čia reikalingas, nes sembai ir prūsai nėra atskiros gentys – sembai yra viena iš prūsų genčių), paliekant *Sembi vel Pruzzi* kaip pagrečiui pateiktą originalią versiją, nes tai yra ne R. Matulio, bet A. Brėmeniečio vartoti terminai, kurie dabartiniam skaitytojui gali būti sunkiai suprantami dėl nežinojimo, nes nebevartojami. Vis dėlto, autorius pasirinko tiesiog perkelti terminus tiesiai iš savo naudojamo šaltinio, ir šią strategiją jis taiko gana dažnai. Motyvus, kodėl lotyniškas „vel“ į lietuvių kalbą išverstas kaip „arba“, o angliškoje versijoje išverstas kaip „and“, sunku pagrįsti.

2 pavyzdys

Beje, pastaruoju metu etnonimą **Sylones** senuosiuose šaltiniuose pavyko surasti buvusį visai netoli mūsų aptariamų sėlių Palatvyje.

Besides, recently I found the ethnonym **Sylones**, which was very near to our discussed Selonians near the border with Latvia.

2 pavyzdyje termino “Sylones” rašyba (t. y. nelietuviška galūnė ir etnonimo rašymas didžiąja raide, kas lietuvių kalbai nebūdinga) rodo, kad šis terminas pirmiausia buvo perkeltas į lietuvišką tekstą iš autoriaus minimų „senųjų šaltinių“, ir jau po to be pakeitimų perkeltas į anglišką versiją.

Tokie be adaptacijos iš lietuviško į anglišką tekstą perkelti etnonimai yra *Bructreri*, *Bruteni*, *Pruteni*, *Borussy*, *Porussy*, *Prussy*, *Borus*, *Samothe*, *Semnothei*, *Karsones*, *Saloi*, *Gens Erulorum*, *Ossioi*, *Letos*, *Letes*, *laeti*, *letes*, *lites*, *letovici*, *Letes-Leudes*, *Lidwicings*, *Nevriujevi*, *Werlem*, *Bruzzi*, *Zembi*, *Pruzzi* ir *Sylones*. Jų užrašymo forma yra akivaizdžiai nelietuviška, tad galima teigti, kad jie pirmiausia buvo perkelti be adaptacijos į lietuvišką tekstą, o iš jo taip pat be adaptacijos perkelti į anglišką.

Vienas terminas (*bartininkai*) praktiškai yra net ne etnonimas, bet su juo susijusiu laikomas terminas („Kai kas spėja, kad *bartininkai* (Dzūkijoje taip vadinami bitininkai) ir *bartai* yra vienos kilmės.“³). Nors autorius šį terminą perkėlė iš vienos lietuvių kalbos tarmių (dzūkų), originalo tekste prie jo skliausteliuose pateikiamas paaiškinimas („Dzūkijoje taip vadinami bitininkai“), kas jau yra atskira vertimo strategija – aprašomasis (arba nusakomasis) vertimas. Tas pats paaiškinimas po to išverčiamas ir į anglų kalbą. Tai buvo vienintelis aprašomojo vertimo taikymo atvejis etnonimų grupėje, ir jis taikytas verčiant ne iš lietuvių kalbos į anglų, o iš dzūkų tarmės – į lietuvių kalbą.

Dviem atvejais (*Hirri* – *Giriai* ir *pagirantai*) etnonimai paimti iš lietuviškų šaltinių.

3 pavyzdys

J. Basanavičius ir juo sekantis A. M. Račkus labai taikliai pastebėjo, kad tie patys geruliai vadinosi **Hirri** – **Giriai**, kas reiškia „girių gyventojus“.

Pagirio gyventojų vardas yra išlikęs Ptolemajo raštuose, kuris skamba nuostabiai lietuviškai: pagyrite (Basanavičiaus – **pagirantai**).

J. Basanavičius, and also following him A. Račkus, exactly noticed that Geruliai and **Hirri** – **Giriai** is the same name, and it means “inhabitants of forest”: Lith. *giria* means forest.

The name Pagyrite (J. Basanavičius – **pagirantai**) in Ptolemaeus works (2nd c. AD) sounds very much Lithuanian.

Iš 3 pavyzdžio konteksto panašu, kad „Giriai“ cituojamame tekste pateikiami kaip lituanizuota „Hirri“ versija (tiksliau, kaip aiškinimas, kad „Hirri“ yra svetimkalbių perdirbtas „Girių“ variantas), todėl abiejų formų išlaikymas išverstame tekste yra logiškas. Lietuviško varianto keitimas panaikintų siekiamą perteikti prasmę.

O „pagiritų“ atvejis yra netipiškas, nes jo skolinimasis be jokios adaptacijos yra galimai vertintina kaip gramatinė klaida, kadangi anglų kalboje, skirtingai negu lietuvių kalboje, etnonimai kaip tikriniai daiktavardžiai rašomi didžiąja raide. Vadinasi, siekiant, kad skolinimasis atitiktų vertimo kalbos gramatikos taisykles, ką kartais sudėtinga realizuoti, turėtų būti taikoma bent minimali grafinė adaptacija, išryškinant originalo ypatybes. Transformaciją šiuo atveju galima laikyti sąlygine,

³ Matulis, R. (2017). Lietuvių tautos kilmė. Charibdė. 302 p.

kadangi rašyba iš esmės nepasikeistų, tik pirma mažoji raidė būtų pakeičiama didžiąja, kad atitiktų vertimo kalbos gramatinius reikalavimus.

Atvejų su **grafine adaptacija** buvo taip pat santykinai nedaug: 13 atvejų (8 proc. iš visų etnonimų) (keli to paties termino variantai skaičiuojami kaip vienas).

4 pavyzdys

Įdomu, kad jis šiuos sėlius įkurdina Liutičių žemėje, kurios pavadinimo variantas Leuticija yra labai artimas Lietuvos vardui (plg. **sėliai** – Selencija, tad ir **letai** – Leuticija).

It is interesting that he settles those Selones in the land of Liutičiai, the name of which Leuticia is very near to the name Lietuva (compare: **Sėliai** – Selencia, and **Letai** – Leuticia).

Šiame pavyzdyje matosi vertimo nenuoseklumas, nes skirtingos to paties etnonimo formos verčiamos skirtingai: arba perkeliant kaip skolinį su minimalia grafine adaptacija (*sėliai* – *Sėliai*), arba verčiant kaip *Selones* (ši vertimo strategija bus aptarta vėliau).

5 pavyzdys

O jeigu peršoksim į XIII a., į ankstyvuosius kryžiuočių laikus, tai pamatysime, kad tada lietuviai ir latviai buvo vadinami visai vienodai: Mindaugo laiške bei Dusburgo kronikoje *Letovia*, *Lethovia* (Lietuva) ir Henriko Latvio *letai* (latviai) bei **lettones** (lietuviai).

And if we jump into the 13th c., into the earlier time of Crusaders, we shall see that then the name of Lithuanians and Latvians were almost the same: in the letter of Mindaugas and in Dusburg chronicle: *Letovia*, *Lethovia* (*Lietuva* – Lithuania), and Henry (Heinrich) Latvian: *Letes* (Latvians) and **Lettones** (Lithuanians).

Šiame pavyzdyje taip pat matomas tam tikras nenuoseklumas, tik šįkart lietuviškoje versijoje, kur *letai* yra sulietuvinta iš pirminio šaltinio paimto etnonimo versija, o *lettones* paimtas kaip skolinys be adaptacijos. Verčiant į anglų kalbą, *lettones* perkeliamas kaip skolinys su minimalia grafine adaptacija, t. y. pakeičiant pirmąją raidę didžiąja (*Lettones*), o *letai* verčiami kaip *Letes*, t. y. imamas ne lietuviškas leksinis vienetas etnonimas, o kaip skolinys perkeliamas iš pradinio šaltinio paimtas etnonimas, pakeičiant pirmąją raidę didžiąja.

Tokie su minimalia grafine adaptacija iš lietuviško į anglišką tekstą perkelti etnonimai yra *kuršis*, *kors* – *Kuršis*, *Kors*, *sėliai* – *Sėliai*, *letai* – *Letai*, *lettones* – *Lettones*, *ulmirigiai*, *ulmirugiai* – *Ulmirigiai*, *Ulmirugiai*, *litvikingai* – *Litvikingai*, *latovici* – *Latovici*, *lituani* – *Lituani*, *posulene* – *Posulene*, *pagyrite* – *Pagyrite*, *giruliai* – *Giruliai*, *lankiai* – *Lankiai*, *hossii* – *Hossii*). Šie pavyzdžiai rodo, kad etnonimai, kuriems taikyta minimali grafinė transformacija, buvo perimti ne tik iš lietuviškų šaltinių, ir tai yra suprantama, nes jie daugelyje kalbų rašomi mažąja raide, jų rašymas didžiąja raide yra labiau išimtis, negu taisyklė. Iš Europos kalbų, be anglų kalbos, etnonimai didžiąja raide dar rašomi vokiečių kalboje, bet ne kaip atskira taisyklė, o dėl to, kad ten visi daiktavardžiai rašomi didžiąja raide. Šita minimali grafinė transformacija būtų privaloma etnonimus į anglų kalbą verčiant beveik iš visų Europos kalbų.

Kalbant apie etnonimus iš lietuviškų šaltinių (visi, išskyrus cituojamus *Latovici*, *Posulene*, *Pagyrite*, *Hossii*), minimalios adaptacijos čia pakako dėl vienos priežasties: visi šie etnonimai buvo pavartoti vardininko linksnyje. Visais kitais atvejais (išskyrus šauksmininką, kuris čia neaktualus, nes

nagrinėtame tekste nebuvo pavartotas), šalia grafinės adaptacijos, reikalinga dar ir morfologinė, siekiant aiškesnio sintaksinio rišlumo. Lietuvių kalba turi septynis linksnius. Ji yra sintetinė, tad linksniai atsispindi fleksijose (linksniuojant, asmenuojant ir pan. kaitomose žodžio dalyse). Anglų kalba yra analitinė, tad žodžių formos linksnių neatspindi (išskyrus kilmininką, reiškiamą apostrofu ir „s“ (vienaskaitoje) arba tik apostrofu (daugiskaitoje)). O visais kitais atvejais santykiai tarp leksinių vienetų išreiškiami prielinksniais, o ne fleksijomis. Tai reiškia, kad, jei verčiant iš anglų kalbos į lietuvių kalbą reikia pridėti galūnes, kad būtų atspindėti leksinių vienetų sintaksiniai ryšiai, verčiant iš lietuvių į anglų kalbą, pirminės originalo fleksijos išnyksta. Taigi šalia grafinės (pirmosios mažosios raidės keitimo didžiąja), atsiranda poreikis ir morfologinei adaptacijai. Tokio tipo terminų buvo absoliuti dauguma (89 etnonimai, 56 proc. iš visų etnonimų). Atvejis, kai buvo taikyta tik morfologinė adaptacija daugiskaitai išreikšti, buvo tik vienas: *Alanų* – *Alans*. Šis atvejis yra tam tikra anomalija, kadangi, kaip minėta, lietuvių kalboje etnonimus rašyti didžiąja raide nėra įprasta, nebent siekiama tam tikrų stilistinių tikslų.

Grafiškai ir morfologiškai adaptuotų etnonimų grupė yra gana heterogeniška tiek kilmės, tiek adaptavimo būdo atžvilgiu.

Dažniausia, nors ir ne vienintelė grafinė adaptacija, kaip ir anksčiau minėtuose pavyzdžiuose, yra pirmosios raidės pakeitimas didžiąja.

6 pavyzdys

Pagal kitus duomenis, dar apie 13% romėnų kariuomenės sudarė mūsų protėviai **geruliai**.

According to other data, 13% of Roman army consisted of the ancestors of Lithuanians-**Geruls**.

Dar viena sritis, kur grafinė adaptacija yra dažnai taikoma, yra diakritiniai ženklai: dažnai, verčiant į anglų kalbą ir paliekant originalius lietuviškus pavadinimus, diakritiniai ženklai neutralizuojami (naikinami, nuimami) (pvz., Marčiulionis – Marciulionis). Vis dėlto, etnonimų srityje tai nėra dažnas atvejis, o šioje knygoje lietuviški etnonimai, kuriuose yra diakritinių ženklų, dažniausiai verčiami taikant kitas strategijas, negu tiesiog nuimant tuos diakritinius ženklus. Daline išimtimi gali būti laikomas etnonimas *prūsai*.

7 pavyzdys

Borusų vardą (ne **prūsų**) Č. Gedgaudas aptinka jau II a.: Romos konsulas Valerijus Flakas (Flacco) turėjęs mūšį su **prūsais** (Borus) 195 m. prie Litano miško.

The name Borus (not **Prus**) Č. Gedgaudas already finds in the 2nd c.: Roman consul Valerius Flaccus had a battle with **Prussians** (Borus) in 195 near the forest Litan.

Šiame pavyzdyje etnonimas *prūsai* verčiamas dvejopai: kaip *Prus* ir kaip *Prussians*. Pasirinkimas *prūsų* versti kaip *Prus* yra gana įdomus. Čia nuimamas ne tik diakritinis ženklas nuo „ū“, kas būtų grafinė adaptacija, bet ir galūnė, ką būtų galima laikyti morfologine adaptacija (tas pats padaryta ir *borusų* – *Borus* atveju). Tikėtina, kad galūnė nuimama pagal analogiją su *Rus* (dabartinės Rusijos teritoriją kolonizavusiais vikingais⁴, atvykusiais iš dabartinės Švedijos – beje, šio etnonimo vertimas į lietuvių kalbą, išvengiant sutapatinimo su dabartiniais rusais, yra įdomus iššūkis). Galbūt autorius, pasirinkdamas tokį variantą, norėjo išvengti *prūsų* kaip baltų genties supainiojimo su *prūsais* save

⁴ <https://www.britannica.com/topic/Rus>

vadinusiais vokiečiais, užkariavusiais ir kolonizavusiais anksčiau tikrųjų prūsų apgyvendintą teritoriją. Tai būtų iš dalies suprantama, nes anglakalbė auditorija tikrai gerai nežino šio krašto istorijos. Iš kitos pusės, yra rizika, kad jie tiesiog nesuprastų, apie ką kalbama, nes etnonimas *prūsai* oficialiai verčiamas kaip *Prussians*. Čia vėl pastebimas nenuoseklumas, nes tame pačiame sakinyje vartojami abu variantai, tad skaitytojui gali kilti sunkumų.

Dar vienas pavyzdys su nuimtu diakritiniu ženklu šalia morfologinės adaptacijos yra etnonimo *sūduviai* vertimas (perteikimas).

8 pavyzdys

Šiuo metu Lietuvoje įsivyravo nuomonė, kad galindai ir sūduviai yra vienintelės baltų gentys, minėtos antikos laikais.	Today in Lithuania there is an opinion that Galinds and Suduvians are the only Baltic tribes, which were mentioned in antique times.
---	---

Čia, šalia jau minėto pirmosios raidės pakeitimo, „ū“ pakeičiama į „u“, o lietuviška galūnė „-iai“ – į anglišką „-ians“. Jos vartojimas aptariamas žemiau. Tiesa, nusistovėjęs etnonimo *sūduviai* vertimas yra *Sudovians*, o ne *Suduvians*⁵. Neaišku, ar autorius pasirinko tokį vertimo variantą dėl noro išlaikyti vertimą kuo artimesnį originalui, ar dėl nepakankamo įsigilinimo.

Apskritai, didžioji dauguma morfologinių adaptacijų šioje kultūrinių realiųjų grupėje buvo susijusios su daugiskaitos formomis, ir tai yra nulemta šios kultūrinių realiųjų grupės specifikos: etnonimai, žymintys grupes, paprastai yra daugiskaitiniai daiktavardžiai, tad dažniausios morfologinės adaptacijos yra lietuviškų daugiskaitinių galūnių keitimas angliškomis. Nors anglų kalboje dažniausia etnonimų daugiskaitos galūnė yra „-s“ (pvz., Turk – Turks), yra ir nemažai kitų etnonimų daugiskaitos formų: su galūnėmis „-ese“ (pvz., Japanese), „-sh“ (pvz., Welsh), „-ch“ (pvz., French), ar „-ss“ (pvz., Swiss). Verčiant etnonimus, kurių angliškos versijos jau yra nusistovėjusios (praktiškai visos dabartinės tautos ir daugelis istorinių etninių grupių), problemų nekyla, bet situacija komplikuojasi, jei pereinama į mažai tyrinėtą ar spekuliacijų sritį. R. Matulio knyga yra būtent tokios srities tyrinėjimų aprašymas, todėl daug joje minimų etnonimų yra arba tik paminėti tam tikruose šaltiniuose ir neištyrinėti, arba apskritai gana spekuliatyvaus pobūdžio. Tai reiškia, kad „oficialių“ jų vertimų versijų nėra, tad vertėjui (kuris šiuo atveju yra ir autorius) teko improvizuoti.

Kaip minėta, dažniausia angliškų etnonimų daugiskaitos forma yra galūnė „-s“, todėl lietuviškų daugiskaitinių galūnių pakeitimas į „-s“ buvo viena dažniausiai taikomų morfologinių adaptacijų – 30 atvejų, arba 19 proc.

9 pavyzdys

Pagal kitus duomenis, dar apie 13% romėnų kariuomenės sudarė mūsų protėviai geruliai .	According to other data, 13% of Roman army consisted of the ancestors of Lithuanians- Geruls .
---	---

Šiame pavyzdyje aiškiai atsispindi abu skolinio adaptacijos būdai: pirmosios raidės pakeitimas didžiąja (grafinė) ir lietuviškos daugiskaitos galūnės „-iai“ pakeitimas angliška „-s“ (morfologinė).

Tokios daugiskaitos atvejai buvo šie: *Gets*, *Galinds*, *Gelons Variags*, *Masagets*, *Vibions*, *Vitbions*,

⁵ <https://www.historyfiles.co.uk/KingListsEurope/EasternPrussiaYotvingians.htm>

Witings, Lechs, Heruls, Sudins, Balts, Tenkters, Barts, Bards, Finns, Galls, Alans, Semnons, Kareots, Venets, Obodrits, Hermions, Germundurs, Gepids, Stavans, Kvads, Masagets, Sargets, Tirsagets.

Kartais vietoj „-s“ galūnėje vartojama „-es“ (18 atvejų, arba 11 proc. visų atvejų). Kartais toks pasirinkimas yra nulemtas rašybos.

10 pavyzdys

Remdamasis A. Nikitinu („Biarmija ir Senoji Rusia“, Voprosy istorini, 1976, 7), B. Genzelis Glezisveliro kraštą tapatina su **kuršių** valstybe Kuronija.

Basing on A. Nikitin (“Biarmia and old Russia”, Voprosy istorii, 1976, 7), B. Genzelis the country Glezisvelir identifies with the state of **Kurshes** – Kuronia.

Šiame pavyzdyje dėl vertimo *Kurshes* rašybos galūnė „-es“ yra neišvengiama. Tiesa, čia etnonimo *kuršiai* vertimas (*Kurshes*) skiriasi nuo nusistovėjusio (*Curonians*⁶). Sunku įžvelgti priežastis, kodėl autorius pasirinko tokį variantą, nes kitose teksto vietose jis jau vartoja *Curonians*.

11 pavyzdys

Taigi kronikose randame du skirtingus **kuršių** pavadinimus: su raidėmis š arba s (kuršis, kors) ir be jų (Kuronija, Kurlandija). Panašiai rašo S. Daukantas apie lybius: „žemaičiai vadino tuos kurius (t. y. **kuršius** R. M.) lybiečiais, kaip garsius žavėtininkus.“

So, in chronicles we find two different names of **Curonians**: with letters š, s (Kuršis, Kors), or without them (Curonia, Curlandia). In similar way S. Daukantas writes about Lybians: “Žemaičiai (Samogitians) called these **Curonians** “lybiechian”, as famous miracle-makers.”

Vis dėlto, kitais atvejais rašybos nulemtos būtinybės vartoti „-es“ vietoj „-s“ nebuvo.

12 pavyzdys

T. Narbutas teisingai pastebėjo, kad negalima visiškai atsieti galindų nuo gelonų ir **igilonų**, minimų antikos šaltiniuose, o gelonus savo ruožtu Herodotas kildina iš graikų, t. y. helenų (!), nutautėjusių tarp barbarų.

T. Narbutt noticed correctly, that it is not possible to disconnect absolutely Galinds from Gelons and **Igilones**, mentioned in Antique written sources, and Herodotus in 5th c. BC derived Gelons from Greeks-Hellenians (!), who lost their nationality among Barbarians.

Čia *gelonai* verčiami kaip *Gelons*, bet *igilonai* – jau kaip *Igilones*. Gali būti, jog tai yra klasikinių (graikų ir lotynų) kalbų įtaka, nes kai kurių genčių pavadinimai turi galūnę „-es“ (pvz. *Semnones*, *Herminones* ir t. t.), o dauguma tokių etnonimų yra paimti iš šiomis kalbomis parašytų šaltinių, pvz., iš graikiškai rašiusio Ptolemajaus raštų.

13 pavyzdys

Suteiksime žodį Ptolemajui: „Iš mažesnių tautų Sarmatijoje gyvena: prie Vyslos upės už venedų – **gitonai**, taip pat finai, taip pat

Let us consult Ptolemaeus: “Among smaller nations in Sarmatia live: near the river Vistula behind Venedians – **Gitones**, also Finns, also

⁶ <https://www.historyfiles.co.uk/KingListsEurope/EasternLivoniaCourland.htm>

sulonai; į rytus nuo paminėtųjų už venetų
yra galindai ir **sudinai**, ir stavanai ligi alanų,
už jų **igilionai**...”

Sulones; to the East of those mentioned behind
Venedians are Galinds and **Sudines**, and Stavans
till Alans, behind them **Igilones**...”

Tikėtina, kad angliški šių etnonimų vertimo variantai yra skoliniai ne iš lietuvių kalbos su grafine ir morfologine adaptacija, bet skoliniai iš lotynų arba, šiuo atveju, graikų kalbos be jokios adaptacijos. Gali būti, kad graikiškos kilmės terminai buvo pasirinkti todėl, kad yra geriau žinomi konkrečios srities specialistams, pvz., istorikams.

Etnonimų vertimai su galūne „-es“ buvo šie: *Kurshes, Igilones, Meyones, Gitones, Sulones, Sudines* (kitur tekste verčiamas kaip *Sudins*), *Aviones, Varines, Svardones, Nuitones, Curiones, Curesares, Karsones, Selones, Girtones, Letes, Leudes, lites* (sic!).

Tai pat dažnas buvo ir aukščiau minėtos galūnės „-ians“ vartojimas vertime – 27 atvejai (17 proc.). Iš tikrųjų, daugiskaitos galūnė „-ians“ angliška galima vadinti tik sąlyginai, nes ji kilusi iš lotyniškos priesagos „-(i)anus“, reiškiančios sąsają su kuo nors (pvz., „Gregorian“ verčiama kaip „grigališkasis“, nes susijęs su popiežiumi Grigaliumi I (Gregorius I)). Iš esmės, žiūrint morfologiškai, etnonimus su galūne „-ians“ galima interpretuoti kaip susijusius su toponimais (pvz., Lithuanians – related to Lithuania, Caucasians – related to Causcasus ir pan.).

14 pavyzdys

Iš ryškesnių etnonimų Prūsijos teritorijoje,
išskyrus **skalvius**, kurie priskirtini greičiau
prie **lietuvių** žemaičių, mums liko **varmiai**.

Among the clear ethnonyms in Prussian territory,
except **Scalvians**, who belong more to
Lithuanians Žemaičiai, remain only **Varmians**.

Šiame sakinyje skolinių su morfologine adaptacija, taikant galūnę „-ians“ pagal analogiją su *Lithuanians* yra logiška, nes tiek Varmė, tiek Skalva buvo etninės šių baltų genčių žemės. Šiame sakinyje keistai atrodo etnonimas *Žemaičiai*, kuris buvo perkeltas be jokios adaptacijos, todėl iškrenta iš bendro konteksto. Taip pat įdomios grafinės adaptacijos etnonimuose *Scalvians* ir *Varmians*, nes oficialūs angliški vertimai yra *Skalvians* ir *Warmians*. Pirmuoju atveju gali būti, kad autoriui atrodė, jog orientuojantis į vertimo kalbos skaitytoją „c“ vietoj „k“ atrodys angliškiau, o antruoju gali būti ir politinės įtakos: šios išnykusios baltų genties žemės dabar yra Lenkijos teritorijoje, o lenkų kalboje nėra raidės „v“, todėl gali būti, kad verčiant baltų genties pavadinimą teisingiau būtų vartoti „v“, o ne „w“.

Vis dėlto, etnonimų galūnės „-ians“ siejimas su toponimais yra sąlyginis, nes, pvz., etnonimas *Hellenians* siejamas ne su vietove, o su menamu graikų protėviu Helenu, *Hyperboreans* siejamas su šiaurės dievu Borėju (Boreas)⁷ ir pan.

Daugiskaitos formos „-ians“ vartojimo atvejai buvo šie: *Thracians, Estians, Ostians, Aistians, Prussians, Latvians, Lithuanians, Lybians, Samogitians, lybiechians* (sic!), *Hellenians, Krivichians, Scythians, Scirians, Rugians, Sudargians, Letians, Hyperboreans, Herulians, Sambians, Varmians, Suduvians, Venedians, Iberians, Scalvians, Varulians, Cimbrians*.

Šioje analizėje galūnės „-s“, „-es“ ir „-ians“, nors ir turinčios tą pačią „-s“ gale, yra išskirtos, nes, kaip minėta aukščiau, dalis etnonimų yra arba reti, arba spekuliatyvūs, tad jų vertimo normų nėra

⁷ <https://www.etymonline.com/search?q=Hyperboreans%20>

nustatyta, tad daugiskaitos forma yra autoriaus pasirinkimas. Pavyzdžiui, jis keliuose vietose vartoja ir *Sudins*, ir *Sudines*, netgi remdamasis tuo pačiu šaltiniu.

15 pavyzdys

II a. Ptolemajus rašė: „[...] iš mažesnių tautų Sarmatijoje gyvena: prie Vyslos upės už venetų – gitonai, taip pat finai, taip pat sulonai... Į rytus nuo minėtųjų už venetų yra galindai ir **sudinai**, ir stavanai ligi alanų, už jų igilionai“.

Suteiksime žodį Ptolemajui: „Iš mažesnių tautų Sarmatijoje gyvena: prie Vyslos upės už venedų – gitonai, taip pat finai, taip pat sulonai; į rytus nuo paminėtųjų už venetų yra galindai ir **sudinai**, ir stavanai ligi alanų, už jų igilionai...“

In the 2nd c. AD Ptolemaeus wrote: “(...) among smaller nations in Sarmatia live: near the River Vistula Gitones, also Finns, also Sulones... To the East from these mentioned, behind Venets there are Galinds and **Sudins**, and Stavans till Alans, after them Igilones.”

Let us consult Ptolemaeus: “Among smaller nations in Sarmatia live: near the river Vistula behind Venedians – Gitones, also Finns, also Sulones; to the East of those mentioned behind Venedians are Galinds and **Sudines**, and Stavans till Alans, behind them Igilones...”

Anksčiau minėtame pavyzdyje jis etnonimą *prūsai* vertė ir kaip *Prus*, ir kaip *Prusians*, ir lygiai taip pat vietoj *Geruls* galėjo rašyti ir *Gerulians* (beje, kitoje knygos vietoje šis etnonimas išverstas kaip *Geruli*). Kai tokios variacijos pasitaiko tuo pačiu šaltiniu grįstame tekste ar net tame pačiame sakinyje, tai kelia vertimo nuoseklumo ir kokybės klausimą.

Nemažą grupę etnonimų, kurių vertime taikyta skolinimosi strategija su grafine ir morfologine adaptacija, keičiant daugiskaitos galūnę, sudarė terminai, kurių daugiskaitos forma buvo ne angliška. Tokių atvejų buvo 50 (31 proc. nuo viso skaičiaus etnonimų).

16 pavyzdys

Čia galime prisiminti ir gentį **vidivarijus**, kurią kartu su aisčių (estijų) vardo variantu **estvarijai** (aestuariai).

Tačiau vienas iš garsiausių antikos geografo Ptolemajus hiperborėjų kalnus pažymi savo žemėlapyje pačiame kampe, kažkur šiaurėje už **boruskų** (prūsų) ir **pagiritų**, tarp Azijinės ir Europinės Sarmatijos.

Here we can remember also the tribe **Vidivarii**, whom together with Aistians (Estians) by name variant **Estvarii** (Aestuariai).

But one of the most famous antique geographers Ptolemaeus in 2nd c. shows Hyperborean mountains in the very corner of his map, somewhere in the North after **Boruski** (Prussians) and **Pagiriti**, between Asian and European Sarmatia.

Šiuose pavyzdžiuose aiškiai matomos ne angliškos kilmės daugiskaitos formos. Pavyzdžiui, galūnės „-i“, „-ii“ ir „-ae“ yra lotyniškos. Lotynišką šių terminų kilmę patvirtina ir pavyzdys *Estvarii* (Aestuariai), nes lotynų kalboje iš pradžių buvo tik „v“, o „u“ atsirado vėliau. Tai rodytų, kad čia taikyta vertimo strategija irgi yra ne skolinimasis iš lietuvių kalbos su grafine ir morfologine adaptacija, o skolinimasis iš lotynų kalbos be jokios adaptacijos. Vadinas, autorius sulietuvino savo naudotuose šaltiniuose pateiktus etnonimus, rašydamas lietuvišką tekstą, bet versdamas į anglų kalbą savo lietuvišką vertimą ignoravo, tiesiogiai perkeldamas terminus iš pirminio šaltinio. Vis dėlto, abejonių kyla dėl angliškame variante esančio etnonimo *Boruski*: nors jo daugiskaitos galūnė atitinka lotynišką gramatiką, bet lotynų kalboje vietoj raidės „k“ dažniausiai vartota raidė „c“, tad gramatiškai

teisingas šios genties pavadinimas turėtų būti *Borisci*. Gali būti, kad autorius pasirinko „k“ vietoj „c“ dėl to, kad anglų kalboje „c“ prie „e“, „i“ ir „y“ netariama kaip [k], tad rašyba su „k“ atrodė esanti arčiau tarimo. Vis dėlto, tai yra lotyniškas, ne angliškas pavadinimas, o klasikinėje lotynų kalboje raidė „c“ visada buvo tariama kaip [k], tik vėliau tarimas pradėjo keistis. Prielaidą, kad tai galėjo būti autoriaus interpretacija, sustiprina dar vienas pavyzdys, kur autorius etnonimą *geruliai* visur vertė kaip *Geruls*, bet vienoje vietoje nusprendė šį terminą „sulotyninti“ ir išversti kaip *Geruli*.

17 pavyzdys

S. Daukantas rašo, kad 259 m. romėnams kariaujant su persais, **geruliai**, vadovaujami Malabato, nuteriojo Graikiją iki Atėnų miesto, o kita gerulių dalis 366 m. buvusi romėnų sumušta prie Reino.

S. Daukantas writes that in 259, when Romans were at war with Persia, **Geruli**, under the leadership of Malabat, plundered Greece till Athens, and in 366 Geruli were beaten by Romans near the river Rhine.

Panaši situacija yra ir šiame 18 pavyzdyje.

18 pavyzdys

Kiolaletai daug kovojo su **odruzais** ir dijanais dėl nepriklausomybės, bet negalėjo suvienyti savo pajėgų.

Kiolaleti, Odruzzi and Diani had wars in rebellion for independence, but could not unite their forces.

Nei „k“, nei „z“ raidžių lotyniškoje abėcėlėje nėra, nors daugiskaitos galūnės čia ir lotyniškos. Autorius nurodo, kad šio sakinio šaltinis yra rusiškas, tad sunku pasakyti, kokie buvo terminai pirminiame šaltinyje. Gali būti, kad čia autorius paėmė rusiškame šaltinyje pavartotus terminus, perkėlė juos pritaikydamas transliteraciją (t. y. perrašė lotyniško pagrindo raidėmis), fonetinę (perrašė pagal skambesį) bei morfologinę (sugramatino pagal lietuvių kalbos taisykles) adaptaciją, o po to pritaikė tą pačią strategiją (be transliteracijos), perkeldamas tuos terminus į anglų kalbą, tik daugiskaitos galūnes pakeitė ne pagal anglų, bet pagal lotynų kalbos gramatiką.

19 pavyzdys

Galbūt Strijkovskis **gepidais** palaikė **gevinus (gevini)**, Ptolemajo žemėlapyje pažymėtus į pietus nuo galindų, sūduvių ir **budinų**, prie Dniepro ištakų. Iš to galime susidaryti vaizdą, kad partai ir buvo prūsų bartai, o **transportanai**, esantys „už bartų“, galėjo būti ir lietuviai dabartinėje Lietuvos teritorijoje.

Maybe Strykowski mixed **Gepidae** with **Gevini** in Ptolemaeus map to the South of Galinds, Suduvians and **Bodinoi**, near the source of the river Dnieper. From this information we can make the decision that these Parts were Prussian Barts, and **Transporthanis**, living “behind Barts”, could be Lithuanians in our days’ Lietuva.

Etnonimas *Bodinoi*, sprendžiant pagal galūnę, yra graikiškos kilmės (galūnė „-oi“ yra galūnės „-os“ daugiskaitos vardininkas⁸), tad greičiausiai irgi buvo tiesiog nukopijuotas iš šaltinio teksto. Etnonimas *Transporthanis* atrodo gana keistas, bet autorius pateikia citatą („[...]nam et Gethis et Parthis ac Transporthanis regionibus imperavit“, 36 p.), kuri rodo, kad šiuo atveju angliškame vertime greičiausiai irgi pritaikytas skolinimasis iš šaltinio teksto be adaptacijos, o ne grafinė ir morfologinė

⁸ https://mylanguages.org/greek_plural.php

adaptacija iš lietuviško varianto. Tokį įspūdį sustiprina ir čia pateiktas pavyzdys, kur lietuviškame variante yra morfologiškai adaptuota versija *gevinai*, šalia pateikiant terminą iš šaltinio (*gevini*), o angliškame variante lietuviškas vertimas išvis praleistas, paliekant tik *Gevini*.

Etnonimai su lotyniškais ar graikiškais galūnėmis (išskyrus „-es“) buvo tokie: *Aisti, Aesti, Boruski, Pagiriti, Lidwicingi, Aestuarii, Bructreri, Bruteni, Pruteni, Lugii, Sciri, Latobrigi, Kiolaleti, Neuri, Leti, Boructuarii, Semnothei, Angrivarii, Varii, Bructeri, Boructvarii, Vidivarii, Estvarii, Aestuarii, Sudeni, Karii, Geruli, Hirri, Veruli, Kulmigeri, Ulmigani, Rugii, Gepidae, Gevini, Bodinoi, Borusci, Neuri, Nervii, Ostii, Ossioi, laeti, letovici, Kiolaleti, Odruzi, Diani, Latovici, Nevri, Hossii, Sembi, Pruzzi, Chamavi* (pastarasis atvejis keistas, nes „ch“ lotynų kalbai nėra būdingas, tik autorius teigia, kad taip rašęs Tacitas).

Vienas išsiskiriantis iš bendro konteksto atvejis yra skolinimasis su grafine ir morfologine adaptacija, keičiant lietuvišką daugiskaitos galūnę „-ai“ į „-as“.

20 pavyzdys

Išskyrus galūnę -as ir priebalsių tapatumą, kitos medžiagos, kuri sietų Volgos burtus su prūsų bartais, neturime.	Except the ending -as and similarity of consonants, we don't have any material to connect Volga Burtas with Prussian Barts.
--	--

Gali būti, kad čia autorius tiesiog į anglišką vertimą perkėlė lietuviškame variante minimą sąryšį su galūne „-as“, kuri kitaip vertime neatsispindėtų. Kitaip tariant, vertimo tikslumas (ar net teisingumas) paaukotas, siekiant išsaugoti morfologinius ryšius.

Aukščiau aptartų atvejų analizė kelia tam tikrų keblumų, nes žiūrint iš lietuvių-anglų vertimo pozicijos jie būtų priskirtini skolinimosi su įvairaus lygio adaptacija strategijai. Yra didelė tikimybė, kad jie buvo tiesiog perkelti iš šaltinių tekstų, „peršokant“ lietuvišką versiją, kas reikštų, jog jie turėtų būti priskirti prie skolinimosi be adaptacijos strategijai. Kai kurie atvejai rodo galimą autoriaus manipuliaciją perkeliant, todėl tikslus šios grupės etnonimų priskyrimas konkrečiai strategijai yra gana sudėtingas. Tuo pačiu pasireiškia ir autoriaus kūrybingumas, orientuojantis į skaitytoją anglų kalba bei siekiant aiškiai perteikti etnonimus įvairiais būdais.

Skolinių be adaptacijos gausa, ypač jei pridėsime skolinius iš lietuvių kalbos be jokios adaptacijos, liudija jų naudojimo patogumą. Kaip minėta aukščiau, anglų kalba, skirtingai, negu lietuvių, yra sintetinė, tad joje sintaksiniai ryšiai nusakomi ne fleksijomis, bet pagalbiniais žodžiais (pvz., prielinksniais), todėl svetimžodžių skolinimasis be jokios adaptacijos joje yra kur kas sklandesnis, negu lietuvių kalboje.

Be graikiškos ir lotyniškos kilmės etnonimų, buvo keletas slaviškų, kurių vertimo strategiją sunku identifikuoti. Etnonimai su slaviškais galūnėmis, kurie neadaptuota forma naudoti lietuviškoje knygos versijoje, yra aptarti aukščiau, tad čia nebus nagrinėjami.

21 pavyzdys

Į šiaurę nuo Kijevo gyvenusių drevlianų reikšmė yra girių gyventojai (drevo reiškia medį), į pietus nuo drevlianų , jau prie stepių zonos gyvenę polianai , reikšmė – laukų	The tribe Drevlianie , who lived to the North of Kiev, means “in- habitants of the forest” (in slavic drevo means wood), and to the South of Drevlianie , already near to the steppe zone,
--	--

gyventojai; pole verčiama kaip laukas ir kt. lived **Polianie** (Slav. pole means field).

Lietuviškame tekste aiškiai matomas slavizmų skolinimasis su transliteracija (iš kirilicos į lotynišką abėcėlę) ir morfologine adaptacija, taip pat fonetine adaptacija („я“ pakeitimas į beveik tą patį garsą žymintį dvibalsį „ia“). Verčiant į anglų kalbą, išlaikyta transliteracija ir fonetinė adaptacija, bet morfologinės adaptacijos atsisakyta, grįžtant prie pradinės slaviškos gramatinės formos, nebūdingos anglų kalbai („-ianie“).

Panaši situacija ir su kitu slavišku skoliniu.

22 pavyzdys

Beje, stepių zonoje gyveno tokios gentys: polovcai (nuo žodžio pole – laukas), lugijai (nuo žodžio lug – laukas) ir kt.	And in the steppe zone lived such tribes: Polovtsy (Slav. pole – field), Lugii (Slav. lug – field).
---	---

Čia pritaikyta ta pati strategija, tik ir lietuviškoje versijoje, ir angliškame vertime kirilicos „д“ pakeistas į „ts“, o angliškame vertime, perimant slavišką daugiskaitos galūnę, kirilicos „ы“ konvertuotas į lotynišką „y“, siekiant kiek įmanoma rašybą priartinti prie tarimo.

Tokių etnonimų buvo tik trys: *Polovtsy, Drevlianie, Polianie*.

Šiuos atvejus galima būtų priskirti **skolinimuisi su grafine, morfologine bei fonetine adaptacija**. Šalia aukščiau minėtų slavizmų, nagrinėjamoje knygoje yra ir daugiau tokio tipo etnonimų vertimų.

23 pavyzdys

Todėl, pavyzdžiui, Vulfstanui visiškai užteko bendro estijų vardo, be to, mes nežinome, ar nesislėpė šis vardas kokia nors komplikuotesne forma, pvz., minėti anglosaksų lidvicingai arba Leuticija (liutičiai , minimi Povestj vremennykh let) arba dar kita.	So, e. g. for Wulfstan was absolutely enough common name Estians, also, we don't know whether this name was not hidden in more complicated form, e. g. in the mentioned Anglo-Saxon Lidwicingi or Leuticia (Lutichi , mentioned in Povestj Vremennykh Let), or some other.
Remdamasis A. Nikitinu („Biarmija ir Senoji Rusia“, Voprosy istorii, 1976, 7), B. Genzelis Glezisveliro kraštą tapatina su kuršių valstybe Kuronija.	Basing on A. Nikitin (“Biarmia and old Russia”, Voprosy istorii, 1976, 7), B. Genzelis the country Glezisvelir identifies with the state of Kurshes – Kuronia.

Abiem pavyzdžiuose minimais atvejais bandoma originalius garsus perteikti angliškos rašybos būdu, konkrečiai „š“ per „sh“ ir „č“ per „ch“, t. y. orientuojantis į tarimą, bet ne termino tradiciją. Kaip minėta anksčiau, perteikimas (vertimas) *Kurshes* yra iš esmės neteisingas.

Vertas dėmesio skolinimosi su grafine, morfologine ir fonetine adaptacija atvejis yra pateiktas 24 pavyzdyje.

24 pavyzdys

Panašiai rašo S. Daukantas apie lybius: „žemaičiai vadino tuos kurius (t. y. kuršius R.	In similar way S. Daukantas writes about Lybians: “Žemaičiai (Samogitians) called these
--	---

M.) **lybiečiais**, kaip garsius žavėtininkus.“ Curonians “**lybiechians**”, as famous miracle-makers.”

Čia panašu, kad bandyta tiesiog transkribuoti lietuvišką tarimą pagal angliškas rašybos taisykles, „č“ perteikiant kaip „ch“, nors „y“ abiejuose variantuose būtų tariama skirtingai. Apskritai, *lybiai* yra etnonimo *lyviai* variantas ir į anglų kalbą verčiamas kaip *Livonians*. Tiesa, tai kelia asociacijų su Livonijos ordinu, ir galbūt norėdamas tokių asociacijų išvengti, autorius ieškojo naujų vertimo būdų, tokių kaip *lybians* ar *lybiechians*.

Kaip ir aukščiau minėtais atvejais, kartais sudėtinga identifikuoti, kokia iš tikrųjų strategija buvo naudota.

25 pavyzdys

Arimpėjai čia tiesiog ir reiškia žmones, gyvenančius už Ripėjų kalnų. **Arymphaeos** here simply mean people, who live behind the Riphean Mountains.

Angliškame tekste pasirinktas variantas aiškiai yra graikiškos kilmės (ką rodo raidė „y“, lotyniškai vadinta „i graeca“ ir lietuviškoje matematikos terminijoje išlikusi kaip „igrek“, o taip pat garso [f] užrašymas kaip „ph“), tad kyla klausimas, ar tai yra autoriaus kūrybos rezultatas, bandant „sugraikinti“ terminą pagal skambesį (tada tai galima būtų klasifikuoti kaip skolinimąsi su grafine, fonetine ir morfologine adaptacija), ar jis tiesiog nukopijavo tą terminą iš savo naudoto šaltinio. Tačiau jo nurodytas šaltinis yra lietuviškas, išleistas 1971 m., nėra mokslinis. Dar daugiau, paties R. Matulio knygoje šią etninę grupę aprašantis skyrius pavadintas „Arimfėjai“, kas atitiktų graikiško tipo etnonimo *Arymphaeos* tarimą, bet toliau tekste jis vartoja tik *arimpėjai*, tad čia vėl iškyla nuoseklumo problema, apsunkinanti analizę.

Gana įdomus atvejis yra etnonimo *žemaičiai* vertimas. Standartiškai jis verčiamas kaip *Samogitians*. Tai yra etnonimas, padarytas (perimtas) iš lotyniško Žemaitijos pavadinimo *Samogitia*, o šis, panašu, buvo sukurtas vokiško Žemaitijos pavadinimo *Sameiten* pagrindu. Nei lotynų, nei vokiečių kalbose nėra garso [ž], nors vokiečių kalboje „s“ prieš balses tariama kaip [z], tad vokiškas pavadinimas skambėtų kaip [zamaiten]. Lotynų kalba viduramžiais buvo *lingua franca*, todėl suprantama, kad reikėjo lotyniško šio regiono pavadinimo, o „g“ viduramžiais buvo naudojama ir [j] garsui pažymėti⁹, tad *Sameiten* tapo *Samogitia*, o iš ten išvestas ir etnonimas, kuris vėliau perėjo ir į anglų kalbą.

Ryškiausi fonetinės adaptacijos pavyzdžiai: *Lidwicingi*, *Lutichi*, *Kurshes*, *Arymphaeos*, *lybiechians* (*sic!*), *Krivichians*.

Rečiausiai taikytos strategijos buvo **apytikslis vertimas** ir **pažodinis vertimas**.

Apytikslio vertimo atvejai buvo tik du. Vienu atveju terminas buvo pakeistas aprašomuoju vertimu.

26 pavyzdys

Istorikams daug problemų sukėlė Selencijos vardas, kurį X-XI a. Anonimas Galas dažnai kartoja greta prūsų ir **pamarėnų**.

Historians had many problems with the name Selencia, which in the 11th c. very often repeats Gallus Anonymus together with Prussians and inhabitants of **Polish_Pomorze**.

⁹ <https://www.britannica.com/topic/J-letter>

Toks pasirinkimas yra problemiškas, nes kalbama apie X-XI a kultūrinės realijas, o Polish Pomorze yra ne tik dabartinis terminas, bet dar ir lenkiškas, kurio anglakalbiai skaitytojai gali nesuprasti (tarptautinis šio regiono pavadinimas yra Pomerania).

Kitu atveju pasirinktas vertimas, kurį galima būtų laikyti tarpiniu variantu tarp aprašomojo vertimo ir funkcinio ekvivalento.

27 pavyzdys

Taip pat tarp kryžiuočių karo „žygių“ aprašymų yra tokia žinutė iš 1311 m.: „Ordino būriai susirinko prieš juos (lietuvius) – **ragainiškiai, įsrutiškiai**, vitingai (Witingorum), švento Jurgio, Marijos ir kiti broliai.“

Also, among the descriptions of German military “marches” there is such information from 1311: “Detachments of the Order gathered against them (Lithuanians) – from **Ragainė (Ragnit), Įsrutis (Insterburg)**, Witingorum, Saint. George, Mary and other brothers.”

Daiktavardžiai su priesaga „-iškiai“, reiškiantys tam tikros vietovės gyventojus, anglų kalboje turi atitikmenis (pvz., Londoners, New Yorkers, Parisians ir t. t.). Tokios strategijos taikymas lietuviškiems vietovardžiams yra ne tik problemiškas darybos atžvilgiu (pvz., kaip padaryti anglišką naujadarą terminui „Kauno gyventojas“?), bet gali būti sunkiai suprantamas anglakalbiams skaitytojams. Dėl to autorius nusprendė situaciją supaprastinti ir „x-iškiai“ versti kaip „iš x“, tad „ragainiškiai, įsrutiškiai“ tapo „from Ragainė (Ragnit), Įsrutis (Insterburg)“. Čia atkreiptinas dėmesys, kad autorius anglišką vertimą papildė vokiškais tų gyvenviečių pavadinimais, ko lietuviškoje versijoje nebuvo. Atsižvelgiant į tai, kad jis remiasi vokiečių metraščiais, labiau tikėtina, kad būtent lietuviškoje versijoje taikytas praleidimas, o ne angliškoje – įterpimas, nes autorius nusprendė, kad lietuviams skaitytojams vokiški lietuvių gyvenviečių pavadinimai bus neaktualūs, o užsieniečiai gali žinoti tik vokiškus variantus, tad verta pateikti abu, kad būtų lengviau suprasti, apie ką kalbama.

Pažodinio vertimo atvejis šioje kultūrinių realių kategorijoje buvo rastas tik vienas.

28 pavyzdys

O pasak S. Daukanto, Pitėjas aisčius vadinęs *aestuarii* (**aušrėnais**).

According to S. Daukantas, for Estians Pytheas used the name *Aestuarii* (**Of Dawn**).

Šiame pavyzdyje terminą „aušrėnai“ išties gana sudėtinga išversti, todėl autorius pasirinko paprasčiausią variantą – „Of Dawn“. Galima diskutuoti, kiek tas vertimas yra pažodinis, nes semantiškai pavadinimas „aušrėnai“ rodo, kad kalbama apie žmonių grupę (plg. „anykštėnai“ ar „kupiškėnai“), kas angliškame vertime neatsispindi.

Apibendrinant galima teigti, kad vyraujantis vertimo pasirinkimas etnonimų grupėje buvo skolinimasis, o vyraujantys skolinimosi tipai šioje kultūrinių realių grupėje buvo skolinimasis be adaptacijos (30 atvejų), skolinimasis su minimalia grafine adaptacija (pirmosios raidės keitimas iš mažosios į didžiąją) (13 atvejų ir 30 atvejų kartu su morfologine adaptacija) ir skolinimasis su grafine ir morfologine adaptacija (30 atvejų), kuri dažniausiai buvo susijusi su linksniais ir daugiskaitinėmis etnonimų formomis. Fonetinė adaptacija taikyta kur kas rečiau (6 atvejai), o praleidimas, įterpimas ar apytikslis vertimas taikyti tik pavieniais atvejais.

Asmenvardžių (antroponimų) vertimas

Skolinimosi strategija taip pat buvo dažnai naudojama verčiant asmenvardžius. Absoliučią daugumą šio tipo kultūrinių realijų nagrinėtame tekste sudarė autorių, kuriais remiamasi, pavardės, o kita dalis yra įvairių dievybių bei valdovų vardai. R. Matulio cituojamų autorių pavardžių perteikimas angliškame vertime nebus nagrinėjamas, kadangi jos buvo tiesiog perkeltos iš pirminių šaltinių, lotyniško pagrindo rašmenimis užrašytas pavardes perkeltiant be adaptacijos, užrašytas kirilica – perrašant lotyniškais rašmenimis, o lietuviškas pavardes perkeltiant vardininko linksnyje.

Verčiant asmenvardžius, kaip ir etnonimų atvejais, lengviausias skolinimosi būdas yra **skolinimasis be jokios adaptacijos**. Vis dėlto, jo taikymas yra ribotas, nes tinka tik tais atvejais, kai lietuviškame variante asmenvardžiai yra vardininko linksnyje, tad juos galima perkelti nieko nekeičiant.

29 pavyzdys

Strijkovskis teigia, kad dievas Litvanis sukelia lietų.	Strykowski writes that the God Litvanis makes rain.
--	--

Vienu atveju perkėlimas be jokios adaptacijos yra šiek tiek abejotinas, nes lietuviškame variante dievybės pavadinimas yra kilmininko linksnyje, ir jis tu tokia pačia galūne perkeltas į anglišką vertimą (žr. 30 pavyzdį).

30 pavyzdys

T. Narbutas aiškino, kad Kuršžemė galėjo būti kilusi nuo dievo Kurcho vardo, žinomo Prūsijoje.	T. Narbutt explained that Kuršžemė could derive from the name of God Kurcho , which was known in Prussia
---	---

Angliškame vertime šis asmenvardis turėtų būti jau vardininko linksnyje, nebent jo vardininko ir kilmininko galūnės sutaptų, t. y. abiem atvejais būtų „-o“. Tokių atvejų pasitaiko, pvz., prūsų dievybę Kurcho mini etnologas ir religijotyrininkas G. Beresnevičius¹⁰, nors tame pačiame tekste jis vartoja ir kitas šio asmenvardžio formas – Kurchas ir Kurkas. Visuotinė lietuvių enciklopedija mini moteriškos lyties prūsų dievybę Kurką, kurios aprašymas atitinka Kurcho aprašymą¹¹. Kita vertus, autorius čia remiasi lenkiškai rašiusiu Teodoru Narbutu, tad gali būti, kad šis asmenvardis buvo iš pradžių be adaptacijos perkeltas iš lenkiško šaltinio į lietuvišką tekstą, o iš šio, naudojant tą pačią strategiją – į anglišką vertimą. Vis dėlto, atsižvelgiant į anksčiau minėtus autoriaus nenuoseklumo verčiant atvejus negalima atmesti ir galimybės, kad autorius tiesiog suklydo ir versdamas nepakeitė kilmininko linksnio į vardininką. Tokią prielaidą sustiprina ir faktas, kad to paties teksto angliškame vertime T. Narbuto pavardė verčiama skirtingai: ir kaip *Narbut*, ir kaip *Narbutt*, ir perkeltiant sulietuvintą variantą (*Narbutas*).

31 pavyzdys

Anot T. Narbuto , dievas Lietuvanis primena skandinavų Frėją.	According to T. Narbut , the God Lietuvanis resembles Scandinavian Freya.
T. Narbutas aiškino, kad Kuršžemė galėjo būti kilusi nuo dievo Kurcho vardo, žinomo	T. Narbutt explained that Kuršžemė could derive from the name of God Kurcho , which

¹⁰ <https://lhpa.net/germanai-baltai-alanai-burtu-techniku-paraleles-ese/>

¹¹ <https://www.vle.lt/straipsnis/kurka/>

Prūsijoje.

was known in Prussia

T. Narbutas surinko šiuos skandinaviškus rytų Baltijos vardus: *Austurland, Austarreich, Austurweg, Ostrogardya*.

T. Narbutas gathered these Scandinavian names of East Baltic: *Austurland, Austarreich, Austurweg, Ostrogardya*

Lenkiškai T. Narbutas pavardė rašoma Narbutt, ir būtent tokia versija yra užrašyta ant jo kūrinių, tad kiti angliškame vertime pateikti variantai yra klaidingi.

Skolinimosi be adaptacijos atvejai buvo šie: *Lituans, Litvanis, Upelionis, Kurcho, Skelviras*.

Kaip minėta aukščiau, lietuvių kalba skiriasi nuo anglų, nes, šalia kitų dalykų, turi linksnius, kas reiškia, kad visi daiktavardžiai, kurie yra ne vardininko linksnyje, perkelti į anglišką tekstą pakeičiami į vardininką, t. y. taikoma **morfologinė adaptacija**.

32 pavyzdys

Mažai kas atkreipė dėmesį į kai kuriuose šaltiniuose minimą lietuvių dievą **Lietuwanj**.

Not many scientists paid attention to the name of Lithuanian God **Lietuwanis**, mentioned in some sources.

Čia „w“ raidės vartojimas lietuviškame variante atrodo keistokai. Autorius kitame sakinyje mini lenkiškai rašiusį T. Narbutą, tad tikėtina, kad čia į lietuvių kalbą buvo perkeltas lenkiškas šio asmenvardžio užrašymas (lenkų kalboje, kaip minėta, raidės „v“ nėra, o vietoj jos vartojama „w“) su morfologine adaptacija (transformuojant jį į galininko linksnį), o į anglų kalbą perkeltas tas pats skolinys, tik jau vardininko linksnyje. Šis sprendimas atrodo keistas dar ir dėl to, kad iškart po to einančiame jau minėtame sakinyje tas pats asmenvardis jau rašomas su paprasta „v“, matyt, siekiant tarimo anglų kalba aiškumo.

33 pavyzdys

Anot T. Narbutas, dievas **Lietuwanis** primena skandinavų Frėją.

According to T. Narbut, the God **Lietuwanis** resembles Scandinavian Freya.

Čia dar kartą pasireiškia nenuoseklumas – tik šįkart ne vertime, bet originaliame tekste. Tokie pasikartojantys atvejai gali kelti klausimų ir dėl autoriaus pasirinktų vertimo strategijų tinkamumo.

Kai kuriais atvejais vietoj paprastos daiktavardžio transformacijos į vardininko linksnį autorius pasirinko vartoti neanglišką daugiskaitos formą.

34 pavyzdys

Jaunesniojoje Edoje minimas „karys konungas, vardu Skelviras (Skalvyras (?)), o jo giminė vadinama **Skilvingais**.“

In the Younger Edda is mentioned “warrior konung Skelviras, and his family – **Skilvingi**.”

Kadangi jis remiasi islandišku šaltiniu, tikėtina, kad terminas *Skilvingi* buvo tiesiog nukopijuotas iš jo, t. y. taikytas skolinimasis be adaptacijos. Angliškame šios Edos vertime pavartota būtent tokia šio asmenvardžio forma: „Skilvingi, Sköldungi too, / Hence their natal honors drew“¹².

¹² <https://baekur.is/bok/9190bb2a-0d1d-47aa-a89e-dd891d3e513e/0/342/Icelandic#page/n341/mode/2up>

Skolinimosi su morfologine adaptacija atvejais buvo šie: *Lietuwanj* – *Lietuwanis*, *Skilvingais* – *Skilvingi*, *Nertą* – *Nerta*, *Upelionio* – *Upelionis*, *Mindaugo* – *Mindaugas*.

Skirtingai nuo etnonimų, asmenvardžiai lietuvių kalboje rašomi didžiąja raide, tad šiuo atveju grafinė adaptacija, keičiant pirmąją mažąją raidę didžiąja, nėra aktuali. Tačiau yra atvejų, kai asmenvardžiai vartojami daugiskaitoje, siekiant nusakyti tam tikrą grupę pagal specifinį požymį (pvz., kolaborantai kartais vadinami „kvislingais“ pagal norvegų politiką Vidkun Quisling¹³). Nagrinėjamame tekste yra vienas terminas, kuris yra pavartotas daugiskaitoje ir parašytas mažąja raide.

35 pavyzdys

N. Vėlius dar primena, kad „latvių liaudies tikėjimuose nurodoma **lietuvėnus** esant mirusių blogų žmonių, nekrikštytų vaikų, pakaruoklių, skenduolių dvasiomis, raganų pasiuntiniais, raganų ir burtininkų dvasiomis“ (čia neigiamos savybės galėjo atsirasti ir dėl krikščionybės).

N. Vėlius also reminds, that “in Latvian folk believes **Lietuvėnai** are the souls of bad dead people, not baptized children, hanged men, drowned men, messengers of witches, souls of witches and sorcerers” (here the negative features also could appear under the influence of Christianity).

Čia *lietuvėnas* galėtų būti suprantamas kaip tokios vėlės vardas, tad teoriškai galėtų pretenduoti į asmenvardį, nors greičiausiai yra tiesiog dvasinių būtybių rūšį nusakantis daiktavardis (pvz., kaukai). Vis dėlto, autorius angliškame vertime pasirinko taikyti ne tik šiuo atveju būtiną **morfologinę adaptaciją** (pakeitimą į vardininko linksnį), bet ir **grafinę**, pakeičiant pirmąją raidę didžiąja.

Dar vienas įdomus grafinės adaptacijos atvejis yra pateiktas 36 pavyzdyje.

36 pavyzdys

Tenka pridurti, kad upių, t. y., vandens, dievo Upelionio motina deivė **Leta** reiškia ne ką kitą kaip lietų.

We must add here that the mother of God of rivers, e. g. water, Upelionis – Goddess **Leto** – exactly in Lithuanian means “rain”.

Čia galūnės pakeitimą sudėtinga paaiškinti. Dar daugiau, šitas asmenvardis pavartotas graikų mitologijos kontekste, o graikų mitologijoje buvo ir užmaršties deivė Leta (Λήθη), ir taip pat pavadinta upė Hade (pomirtiniame pasaulyje), ir šio asmenvardžio angliška versija yra Lethe¹⁴, o ne Leto. Galbūt autorius pasirinko tokį užrašymą, siekdamas priartinti šį asmenvardį prie lietuvių kalbos ir mitologijos. Tai buvo vienintelis rastas asmenvardžio skolinimosi tik su grafine adaptacija atvejis.

Kitas atvejis, kai grafinė adaptacija taikyta greta morfologinės, buvo diakritinių ženklų nuėmimas bei linksnio pakeitimas.

37 pavyzdys

Bitinijos valdovus **Prūsijus** mini ir kiti autoriai.

The rulers of Bithynia, by name **Prusias**, also are mentioned by other authors

Čia abejotinas daugiskaitinės formos pasirinkimas angliškame vertime. Tai gali būti nulemta

¹³ <https://www.britannica.com/biography/Vidkun-Abraham-Lauritz-Jonsson-Quisling>

¹⁴ <https://www.britannica.com/topic/Lethe>

konteksto, kadangi prieš tai tekste autorius minėjo bitinų karalius, kurie vadinosi Prūsijas, o toliau tekste mini upę pavadinimu Prusias.

Diakritinis ženklas nuimtas ir verčiant skandinavų dievybės Frėjos vardą.

38 pavyzdys

Anot T. Narbuto, dievas Lietuvanis
primena skandinavų **Frėja**.

According to T. Narbut, the God Lietuvanis
resembles Scandinavian **Freya**.

Šiame atvejuje galima įžiūrėti ir fonetinę adaptaciją, siekiant garsą [j], lietuviškame variante užrašytą raide „j“, išlaikyti ir angliškame, pakeičiant „j“ į „y“. Tiesa, ši deivė yra gerai žinoma, ir anglų kalboje jos vardas yra skolinys be adaptacijos (tik užrašytas lotyniškais rašmenimis, t. y. pritaikius transliteraciją) iš senovės skandinavų kalbos – Freyja. Taigi galima sakyti, kad šios deivės vardas angliškame vertime užrašytas klaidingai.

Galiausiai, vienu atveju autorius, versdamas asmenvardį, taiko skolinimąsi su grafine bei morfologine adaptacija, įterpimą ir pažodinį vertimą.

39 pavyzdys

O jeigu peršoksim į XIII a., į ankstyvuosius
kryžiuočių laikus, tai pamatysime, kad tada
lietuviai ir latviai buvo vadinami visai
vienodai: Mindaugo laiške bei Dusburgo
kronikoje *Letovia*, *Lethovia* (Lietuva) ir
Henriko Latvio *letai* (latviai) bei *lettones*
(lietuviai).

And if we jump into the 13th c., into the earlier
time of Crusaders, we shall see that then the name
of Lithuanians and Latvians were almost the same:
in the letter of Mindaugas and in Dusburg
chronicle: *Letovia*, *Lethovia* (*Lietuva* – Lithuania),
and **Henry (Heinrich) Latvian**: *Letes* (Latvians)
and *Lettones* (Lithuanians).

Lietuviškas *Henrikas*, angliškas *Henry* ir vokiškas *Heinrich* yra atitikmenys, tad vertimo pasirinkimas čia pagrįstas. Verta pastebėti, kad lietuviškame variante vokiškos šio vardo versijos nėra, o į anglišką tekstą ji įdėta greta angliškos versijos. Angliškuose tekstuose paprastai apsiribojama tik *Henry*, tad *Heinrich* įterpimas šiuo atveju nebuvo būtinas. *Latvis* išverstas pažodžiui – *Latvian*, kas iš tikrųjų nėra tikslu, nes jis nebuvo latvis, o angliškas jo asmenvardis rašomas *Henry of Latvia*, kas atitinka lotynišką versiją *Henricus de Lettis* ir vokišką *Heinrich von Lettland*. Tiek lietuviškai (*Henrikas Latvis*), tiek latviškai (*Latviešu Indriķis*) jo vardas, nors ir klaidingai, siejamas su tautybe, o ne su vietove, todėl suprantama, kodėl autorius tiesiog išvertė šį asmenvardį pažodžiui, nors šiuo atveju toks vertimas nėra korektiškas.

Priešinga įterpimui strategija – praleidimas – taikyta verčiant romėnų konsulo Gajaus Valerijaus Flako vardą.

40 pavyzdys

Borusų vardą (ne prūsų) Č. Gedgaudas aptinka
jau II a.: Romos konsulas **Valerijus Flakas**
(**Flacco**) turėjęs mūšį su prūsais (Borus) 195
m. prie Litano miško.

The name Borus (not Prus) Č. Gedgaudas
already finds in the 2nd c.: Roman consul
Valerius Flaccus had a battle with Prussians
(Borus) in 195 near the forest Litan.

Kadangi angliškame tekste pavartota lotyniška šio asmenvardžio versija, šitą vertimą galima laikyti

tiesk skoliniu iš lietuvių kalbos su grafine (raidės „j“ praleidimas), morfologine („-as“ keitimas į „-us“) ir fonetine (garso [k] užrašymo keitimas iš „k“ į „cc“) adaptacija, tiek skoliniu iš lotynų kalbos be adaptacijos. Angliškame vertime praleistas lietuviškame tekste skliausteliuose pateiktas asmenvardis *Flacco*, kuris yra itališkas *Flaccus* variantas. Sunku daryti prielaidas apie autoriaus motyvus, kodėl jis buvo įtrauktas į lietuvišką tekstą, nes jame apie itališkus šaltinius nekalbama. Kadangi čia remiamasi Č. Gedgaudu, gali būti, kad ši asmenvardžio versija buvo tiesiog nukopijuota iš jo teksto.

Skolinimosi su morfologine ir grafine adaptacija atvejais buvo šie: *Henriko Latvio* – *Henry (Heinrich) Latvian*, *Frėja* – *Freya*, *Prūsijos* – *Prusias*, *Valerijus Flakas (Flacco)* – *Valerius Flaccus*.

Geografinių pavadinimų (toponimų, hidronimų) perteikimas

Dar viena kategorija nagrinėjamoje knygoje paminėtų realijų, kurių vertime taikyta **skolinimosi strategija**, yra toponimai (įskaitant kelis pavartotus hidronimus). Tai irgi suprantama, nes ir vertimuose į lietuvių kalbą tiek vietovardžius, tiek vandens telkinių pavadinimus dažniausiai tiesiog pasiskolinama dėl aiškumo. Išimties dažniausiai būna pavadinimai, kuriuose yra pvz., „kalbančios prasmės“ būdvardžiai – tokie kartais verčiami pažodžiui (pvz., Juodkalnija, Ramusis vandenynas, Dramblio kaulo krantas ir pan.), nors ir čia dažnai taikomas skolinimasis (dažniausiai fonetinis, pvz., Monblanas, o ne „Baltasis kalnas“, Florida, o ne „Gėlėtoji“, Islandija, o ne „Ledo šalis“ ir pan.)¹⁵.

Šioje kultūrinių realijų grupėje viena dažniausiai taikomų strategijų buvo **skolinimasis be jokios adaptacijos** (t. y. perkeliant originalią rašybą su visais diakritiniais ženklais. Rasta 30 tokios strategijos taikymo atvejų.

41 pavyzdys

T. Narbutas aiškino, kad **Kuršžemė** galėjo būti kilusi nuo dievo Kurcho vardo, žinomo Prūsijoje.

T. Narbutt explained that **Kuršžemė** could derive from the name of God Kurcho, which was known in Prussia.

Perkeliant terminus iš lietuvių kalbos, kaip ir anksčiau minėtais atvejais, skolinimasi be jokios adaptacijos galima taikyti tik tuo atveju, jeigu originalo kalboje (šiuo atveju – lietuvių) terminas yra vardininko linksnyje.

Kitokia situacija yra su terminais, kurie į lietuvišką tekstą iš kitakalbių šaltinių buvo perkelti kaip skoliniai be adaptacijos. Tokiais atvejais autorius tiesiog perkėlė kitakalbius terminus taip, kaip jie buvo užrašyti.

42 pavyzdys

Šią hipotezę patvirtina ir kryžiuočių karo kelių aprašymas, kur sakoma: [...] nuo **Ante** upės 5 mylios iki **Semegallen** krašto“, o kitoje vietoje tame pačiame puslapyje rašoma **Szemgallen** („Žemasis galas“).

This hypothesis is proved by the description of war routes of Crusaders: “(...) 5 miles from **Ante** river till **Semegallen** country, and in another place of the same page it is written **Szemgallen** (Lith. *žemas galas*).

Šiame pavyzdyje matyti, kad jau lietuviškame tekste vartojami terminai yra skoliniai be adaptacijos

¹⁵ <https://vlkk.lt/aktualiausias-temos/svetimvardziai/vartojimo-principai>

iš vokiečių (Ante ir Semegallen) ir lenkų (Szemgallen) kalbų (pastarasis terminas gali būti ir lenkiškos formos interpretacija per vokiečių kalbą, nes rašyba yra lenkiška („sz“), bet galūnė vokiška „-en“ (plg. „Sachsen“ ar „Litauen“)). Tai atspindi bendrą autoriaus tendenciją į lietuvių kalbą be adaptacijos perkeltus nelietuviškus terminus tiesiog perkelti į anglišką tekstą, taikant tą pačią strategiją. Toks pasirinkimas yra logiškas, nes šios strategijos taikymas angliškuose tekstuose yra gana tipiškas.

Skolinimosi be jokios adaptacijos taikymo atvejai buvo šie: *Tule, Kuršžemė, Žiemgala, Žemgala, Ante, Semegallen, Szemgallen, Glasisvellir, Glaesisvellir, Lituva, Letovia, Lethovia, Austurland, Austarreich, Austurweg, Ostrogardya, Iste, Pagirys, Nemuyn-balt, Peuse-Balten, Rythabalt, Hergala, Vitsby, Karšuva, Šalovė, Žemija, Semba, Semland, Aistmarės, Glaesaria* (pastarasis variantas lietuviškame tekste buvo pateiktas greta sulietuvinto užrašymo skliausteliuose, o angliškame vertime paliktas kaip vienintelis variantas).

Taip pat gana tipiškas anglų kalbai **skolinimosi** būdas yra su **grafine adaptacija**. Anksčiau minėtų kultūrinių realijų vertime, taikant skolinimąsi iš lietuvių kalbos, vienas dažniausiai taikomų grafinės adaptacijos būdų buvo pirmos mažosios raidės pakeitimas didžiąja. Vis dėlto, tai priklauso nuo kultūrinių realijų tipo: etnonimuose tai yra labai dažnai taikoma strategija, o asmenvardžiuose ji praktiškai nepasitaiko, kadangi ir lietuvių kalboje asmenvardžiai standartiškai rašomi didžiąja raide. Toponimai galėtų būti traktuojami kaip tarpinė kategorija, kadangi lietuvių kalboje, jei toponimas yra sudarytas iš kelių žodžių, rašyba priklauso nuo jo tipo: jei tai valstybės pavadinimas, visi žodžiai rašomi didžiąja raide (pvz., Didžioji Britanija), jei kitas geografinis pavadinimas – nomenklatūrinis žodis (nurodantis objekto tipą) rašomas mažąja (pvz., Atlanto vandenynas). Anglų kalboje tokio skirtumo nėra (atitinkamai, Great Britain ir Atlantic Ocean). Todėl iš kelių žodžių susidarantių toponimų perkėlimas iš lietuvių į anglų kalbą kai kuriais atvejais reikalautų nomenklatūrinio žodžio rašybos pakeitimo iš mažosios į didžiąją raidę. Vis dėlto, nagrinėjame tekste tokios toponimų grafinės adaptacijos atvejai nustatyti tik du, ir abu jie nėra vertimai iš lietuvių kalbos.

43 pavyzdys

A. Račkaus nuomone, skandinavai prūsų lietuvių žemę vadinę **Reit-gota-land** (Rytų gotų žemė).
Plg. mūsų pelkėvardį **Nemuyn-balt**, pievų vardus **Peuse-balten** ir **Rythabalt**.

According to A. Račkus, Scandinavians called Prussian Lithuanian land **Reit-Gota-land** (eastern Gothic land).
We can compare **Nemuyn-balt** – swamp name, names of meadow **Peuse-Balten** and **Rythabalt**.

Pirmuoju atveju, nors perkeliamas skandinaviškas terminas, galioja ta pati taisyklė, nes skandinavų kalbose nomenklatūriniai žodžiai irgi rašomi mažąja raide, kaip ir lietuvių kalboje (pvz., „Juodoji jūra“ švediškai bus „Svarta havet“, o angliškai – „The Black Sea“), todėl Reit-gota-land transformavimas į Reit-Gota-land atrodytų beveik logiškai, išskyrus „land“ dalį. Antrasis pavyzdys rodo, kad, tikėtina, kaip ir ankstesniais atvejais, čia yra dar vienas nenuoseklaus vertimo strategijų taikymo atvejis: čia sunku paaiškinti, kodėl toponimas Nemuyn-balt perkeltas be adaptacijos, o perkeliant Peuse-Balten, jau pritaikyta grafinė adaptacija, keičiant mažąją „b“ didžiąja.

Dar vienas dažnas grafinės adaptacijos būdas, skolinant iš lietuvių kalbos, yra diakritinių ženklų nuėmimas.

44 pavyzdys

Geriausias buvusio etninio girių genties girulių (gerulių) vardo įrodymas yra Baltarusijos Pagirys (**Polesė**), jei gretiname jį su kaimynine Palenke, „prie lankų“.

The best proof of the old ethnical name of Giruliai (Geruliai), as forest inhabitants, is the territory Pagirys (**Polese**) – “at the forest” in Belarus, if we parallel it with the near territory Palenkė (*Palankė*) – “at the fields”.

Vis dėlto, čia autorius irgi yra nenuoseklus, nes kai kuriuos toponimus perkelia su diakritiniais ženklais (*Kuršžemė*, *Žiemgala* ir pan.), o kai kuriuos – be. Analizuojant nepavyko nustatyti dėsningumo, kuriuo remiantis pasirinkta vienas ar kitas skolinimosi būdas.

Dar vienas **skolinimosi su grafine adaptacija** taikymo atvejis buvo toponimų „lotyninimas“. Toks principas yra suprantamas, kadangi istoriniuose šaltiniuose lotynų kalba vartota kaip *lingua franca*, todėl „sulotynintos“ versijos terminų perkėlimas į anglišką tekstą pabrėžia temos ir šaltinių istoriškumą. Dėl tos priežasties logiška, kad taikytas lotynų abėcėlėje nesančios raidės „k“ pakeitimas raide „c“ ar taip pat ten nesančios raidės „j“ praleidimas.

45 pavyzdys

Taigi kronikose randame du skirtingus kuršių pavadinimus: su raidėmis š arba s (kuršis, kors) ir be jų (**Kuronija**, **Kurlandija**).

So, in chronicles we find two different names of Curonians: with letters š, s (Kuršis, Kors), or without them (**Curonia**, **Curlandia**).

Vis dėlto, čia sunku paaiškinti, kodėl tame pačiame tekste tie patys toponimai verčiami tiek taikant „pilną lotyninimą“ („k“ pakeičiant į „c“ ir praleidžiant „j“, kaip ankstesniame pavyzdyje), tiek dalinį (tik praleidžiant „j“, o paliekant „k“).

46 pavyzdys

Remdamasis A. Nikitinu („Biarmija ir Senoji Rusia“, *Voprosy istorii*, 1976, 7), B. Genzelis Glesisveliro kraštą tapatina su kuršių valstybe **Kuronija**.

Basing on A. Nikitin (“Biarmia and old Russia”, *Voprosy istorii*, 1976, 7), B. Genzelis the country Glesisvelir identifies with the state of Kurshes – **Kuronia**.

Kadangi tai ne pirmas atvejis, galima daryti prielaidą, kad tai yra ne sąmoningo, bet klaidingo vertimo strategijos taikymo atvejis.

Tokios adaptacijos atvejai buvo tokie: *Selencija* – *Selencia*, *Leuticija* – *Leuticia*, *Kuronija* – *Kuronia*, *Curonia*, *Kurlandija* – *Curlandia*, *Sambija* – *Sambia*, *Semegalija* – *Semegalia*, *Samogitija* – *Samogitia*, *Getija* – *Getia*.

Kaip ir ankstesnių kultūrinių realijų grupių atveju, labai dažnai taikyta lietuvių ir anglų kalbos skirtumų nulemta skolinimosi su **morfologine adaptacija** strategija, t. y. keičiant perkeliama toponimų linksnį.

47 pavyzdys

Baltijos jūra čia tituluojama Rytų jūra (*Ostsae*) ir greta minimos Aistmarės (*Estmere*), kurias tiksliau

Baltic Sea here is titled Ostsae and near to it are mentioned Aistmarės (Estmere), which

reiktų vadinti **Estmarėmis**.

should be titled **Estmarės**.

Čia morfologinė adaptacija taikoma be grafinės, t. y. išlaikoma originali rašyba, tik pakeičiamas linksnis. Tokių atvejų nebuvo daug: *Žemaitijoje* – *Žemaitija*, *Estmarėmis* – *Estmarės*, *Labutės* – *Labutė*, *Sūduvoje* – *Sūduva*. Pavieniais atvejais taikyta tik morfologinė adaptacija – paprastai perkeliama arba lietuvišką terminą, kuris neturi diakritinių ženklų, arba į lietuvišką tekstą perkelta sulietuvintą terminą iš nelietuviško šaltinio.

48 pavyzdys

Rusų istoriko Karamzino aprašyti vibionai ar vitbionai su centru Vitsby (**Vitebsku** (?) prie Dauguvos, taip pat Gotlando salos centre Vitsbio miestas gali turėti ryšį su Sambijos vitingais, galbūt ir su šiaurės vidurio Latvijos žeme Vidzeme.

Vibions or Vitbions with the center in Vitsby (**Vitebsk** (?) near Daugava, described by Russian historian Karamzin, also city Visby in the center of island Gotland can be connected with Sambian Wittings, and may be also connected with the land Vidzeme in central Latvia.

Apie Alanų kraštą sakoma, kad jis dabar vadinamas **Leiflandtu**.

Talking about the country of Alans, the scripture says that now it is called **Leiflandt**.

Dėl skirtingos lietuvių ir anglų kalbos rašybos dažnai reikia taikyti **ir grafinę, ir morfologinę adaptaciją**. Vis dėlto, tokių atvejų nagrinėjame tekste buvo labai mažai, ir juos sąlyginai galima suskirstyti į dvi kategorijas: „lotyninimo“ ir „originalinimo“.

Pirmuoju atveju, kaip minėta, keičiamas linksnis į vardininką ir keičiama rašyba, kad atitiktų lotynišką.

49 pavyzdys

Istorikams daug problemų sukėlė **Selencijos** vardas, kurį X-XI a. Anonimas Galas dažnai kartoja greta prūsų ir pamarėnų.

Historians had many problems with the name **Selencia**, which in the 11th c. very often repeats Gallus Anonymus together with Prussians and inhabitants of Polish Pomorze.

Antruoju atveju orientuojamasi ne į lotynų kalbą, bet į rašybą šaltinyje, kuriuo remiamasi.

50 pavyzdys

Plačiai remdamasis vokiečių istoriku J. Foigtu (Voigt), T. Narbutas **Vitlandijos** žemę patalpina Baltijos pajūryje tarp **Sambijos** ir **Varmijos**, vėliau jūros apsemtuose plotuose.

T. Narbutt, basing himself on German historian J. Voigt, puts the land of **Witland** on the Baltic sea shore between **Sambia** and **Varmia**, in the place, which was later flooded by the sea.

Čia raidės „w“ pasirinkimas gali būti tiek sekimas lenkiškai rašiusio T. Narbuto, tiek vokiškai rašiusio J. Foigto šaltiniais, nes abiejose kalbose garsas [v] užrašomas raide „w“. Klaidingas Baltijos jūros vertimas (angliškame variante abu žodžiai termine turėtų būti rašomi didžiąja raide) kelia papildomų klausimų dėl autoriaus pasirinktų vertimo strategijų tinkamumo.

Skolinimasi iš lenkų kalbos į lietuvių kalbą, o po to iš lietuvių į anglų kalbą galima įžvelgti ir 51 pavyzdyje.

51 pavyzdys

Tadeušas Sulimirskis tuos neurus laiko baltais ir tapatina su V-I a. pr. Kr. į vakarus nuo Pripetės žiočių išplitusia Milogrado archeologine kultūra, o Vlodzimiežas Šafranskis su Podolėje, Volynėje ir Polesėje žinomomis **komarovskos** ir **vysockos** kultūromis

Tadeusz Sulimirsky thinks that Neuri were Balts, and identifies Neuri with 5-1st c. B.C. Milograd archaeological culture, which was to the West of Pripyat delta³⁰⁵, and Włodzimierz Szafrąński with **Komarovska** and **Vysotsk** archaeological cultures, known in Podolia, Volyn' and Polese.

Čia lietuviškame variante vartojami terminai „komarovskos“ ir „vysockos“ yra aiškiai sudaryti pagal slavišką morfologiją ir yra neteisingi: pagal Visuotinę lietuvių enciklopediją, lietuviškos versijos yra, atitinkamai, „Komarovo“¹⁶ ir „Vysocko“¹⁷. Kadangi šaltinis yra lenkiškas, tikėtina, kad autorius pirmiausia pritaikė skolinimąsi su grafine (pakeičiant „w“ į „v“) ir morfologine (pridedant lietuviškas galūnes) adaptacija, keldamas terminus iš lenkų į lietuvių kalbą, o po to, taikydamas skolinimąsi su morfologine adaptacija (pakeičiant galūnes), perkėlė tuos terminus į anglišką vertimą.

Dar viena gana dažnai taikyta strategija šioje kultūrinių realių grupėje buvo **skolinimasis su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija**. Daugeliu atvejų tai buvo toponimais grįstų kultūrų pavadinimų vertimas. Čia kyla klausimas, ar buvo versta iš sulietuvinto kultūros pavadinimo, ar tiesiai iš šaltinio.

52 pavyzdys

Ankstyvuoją mezolito laikotarpiu iš vakarų Lietuvą pasiekė **maglemozinė** žvejų kultūra, giminiška Baltijos madlenui, dabar ji gerokai skyrėsi nuo buvusios savo tėvynėje Danijoje.

In the early Mesolit from the West came to Lithuania **Maglemosian** culture of fishers, relative to Baltic Madelenian, and now much different from previous native land – Denmark.

Čia „Maglemosian“ labai panašus į fonetiškai, grafiškai ir morfologiškai adaptuotą „maglemozinė“ skolinį, tik pastarasis yra sulietuvintas daniško pelkės Magle Mose pavadinimas, todėl sunku pasakyti, kurį variantą autorius pasirinko vertimui. Tas pats taikytina ir kitoms toponimais grįstų kultūrų pavadinimų poroms: azylinė – Azylian (pagal Mas-d'Azil urvo pavadinimą Prancūzijoje), Sarnatės – Sarnate (pagal Sarnate kaimą Latvijoje), svidro – Swiderian (pagal Świdry Wielkie vietovę Lenkijoje), ar madleno – Madelenian (pagal La Madeleine urvą Prancūzijoje). Čia logiška būtų manyti, kad, kaip ir ankstesniais atvejais, skolinimasis taikytas ne iš lietuvių kalbos, bet iš pradinių šaltinių. Vis dėlto, vienas atvejis verčia šia prielaida abejoti.

53 pavyzdys

J. Žurekas spėja, kad virvelinė **Žucevo** keramika (Šiaurės Lenkija) gali būti siejama su baltų kultūros pradžia.

J. Żurek thinks that the Corded ware ceramics of **Rzuców** (Northern Poland) can be connected with the beginning of Baltic culture.

Čia angliškame vertime akivaizdžiai taikytas skolinimasis iš lenkų kalbos be jokios adaptacijos. Išskyla dvi problemos: pirma, pavadinimas „Rzuców“ tariamas [žucuv], tad neatitinka lietuviško

¹⁶ <https://www.vle.lt/straipsnis/komarovo-kultura/>

¹⁷ <https://www.vle.lt/straipsnis/vysocko-kultura/>

fonetinio užrašymo, o antra, gyvenvietė tokiu pavadinimu išties egzistuoja, bet ji yra pietryčių, o ne šiaurės Lenkijoje ir nėra susijusi su knygoje aptariama kultūra. Taip pat egzistuoja neolito kultūra, lenkiškai vadinama „Kultura rzucewska“, kurios arealas yra ties gyvenvieta, vadinama Rzucewo (tariama [žucevo]), kuri kaip tik yra šiaurės Lenkijoje, o tos kultūros arealas siekė Nemuno žiotis. Labai panašu, kad būtent tą kultūrą autorius turėjo omenyje, tik supainiojo vietovardžius, taikydamas skolinimąsi iš lenkų į anglų kalbą, aplenkiant lietuvių kalbą.

Dar vienas įdomus grafinio, morfologinio ir fonetinio skolinimosi atvejis yra 54 pavyzdys.

54 pavyzdys

II a. į šiaurę nuo **Ripėjų** kalnų, gerokai
šiauriau už galindus ir sudinus, Ptolemajus
žymi boruskus, kuriuos beveik neabejodami
galime laikyti prūsų protėviais!

In the 2nd c. to the North of **Riphean** Mountains,
much to the North from Galinds and Sudins,
Ptolemaeus marks Borus, whom we almost for
sure can consider ancestors of Balts.

Čia būtent lietuviškas užrašymas yra arčiausiai originalo („Ριπαῖα“, tariama kaip [ripėja]), o angliškas jau yra nuo jo nutolęs. Vis dėlto, čia autorius pasirinko nusistovėjusį, nors fonetiškai ir netikslų, anglišką šio toponimo vertimą, kas yra logiška, nes anglakalbiai skaitytojai kitų variantų tiesiog nesuprastų.

Galiausiai, vienu atveju toponimo vertime taikytas aprašomasis vertimas.

55 pavyzdys

Beje, pastaruoju metu etnonimą Sylones
senuosiuose šaltiniuose pavyko surasti buvusį
visai netoli mūsų aptariamų sėlių **Palatvyje**.

Besides, recently I found the ethnonym
Sylones, which was very near to our discussed
Selonians **near the border with Latvia**.

Šiuo atveju autoriaus pasirinkimas yra suprantamas, nes anglų kalboje tiesiog nėra atitikmenų tokiems lietuviškiems iš šnekamosios kalbos kilusiems terminams, kaip „palenkys“, „palatvys“ ar pan., tad vietinio konteksto nežinančiam užsienio skaitytojui aprašomasis vertimas yra geriausias variantas.

Apibendrinant galima teigti, kad šios kultūrinių realijų grupės vertime taip pat vyravo skolinimasis su skirtingų tipų adaptacijomis. Kaip ir ankstesnėse dalyse, analizės metu nustatyta nemažai atvejų, kai autoriaus vertimo strategijos pasirinkimas kėlė klausimų dėl jos tinkamumo ir jos taikymo nuoseklumo.

Socialinių-politinių pavadinimų vertimas

Skolinimosi strategija rečiausiai taikyta verčiant socialinius-politinius pavadinimus. **Skolinimosi be adaptacijos** atvejais rastas tik vienas.

56 pavyzdys

Pastebėsime, kad Bulgarijoje ir dabar prieš
Naujuosius metus išlikęs paprotys –
laduvanije.

We shall notice that in Bulgaria up till now
remains the habit before the New Year –
laduvanije.

Vis dėlto, nors šis terminas iš lietuviško teksto į anglišką vertimą perkeltas be adaptacijos, į lietuvišką jis buvo įkeltas su grafine (transliteracija, nes bulgarų kalboje rašoma kirilica) ir fonetine adaptacija.

Pastaroji yra netiksli, nes bulgariškai šis terminas rašomas Ладуване, tad „j“ raidė transliteruotame variante yra nereikalinga, nes tokio garso bulgariškame termine nėra¹⁸.

Skolinimosi su grafine adaptacija irgi rastas tik vienas atvejis.

57 pavyzdys

Jis sako, kad gintaras randamas šiaurės jūroje ir germanai jį vadina glaesum .	He says that amber is found in the North sea and Germanians call it Glaesum .
--	---

Čia autoriaus pasirinkimas keisti pirmąją mažąją raidę didžiąja gali būti grindžiamas tuo, kad, nors tai nėra tikrinis daiktavardis, dabartinėje vokiečių kalboje visi daiktavardžiai rašomi didžiąja raide. Vis dėlto, čia kyla keli neaiškumai. Pirma, nors šis žodis ir laikomas skoliniu iš germanų kalbos, jis yra lotyniškas, o lotynų kalboje bendriniai daiktavardžiai rašomi mažąja raide. Antra, lietuviškame variante tas pats skolinys iš lotynų kalbos rašomas mažąja raide. Trečia, išskyrus pavadinimus, anglų kalboje daiktavardžiai taip pat nėra rašomi didžiąja raide. Taigi keisti rašybą čia nėra pagrindo.

Skolinimosi su morfologine adaptacija atvejai rasti du. Pirmuoju atveju lietuviškas kilmininkas transformuotas į anglišką, pridedant apostrofą ir „s“, o galininko linksnis pakeistas į vardininką, nekeičiant rašybos (diakritinių ženklų).

58 pavyzdys

J. Šliavas bando sujungti visas etimologijas: iš dievo Kurcho, K. Būgos „lydimos“ ir žemaičių linaminio pabaigos čiučelos vardo „kuršio“, pirminiu šaltiniu laikydamas pastarąją žemaičių čiučelą .	J. Šliavas tried to join all ethymologies: from God Kurcho, K. Būga's "virgin soil" and from Samogitian end of flax breaking čiučela's name "Kuršis", in the first place putting the Samogitian čiučela .
---	---

Kadangi čia yra to paties tipo ir to paties termino transformacijos, šį atvejį galima skaičiuoti kaip vieną. Pasvirojo šrifto pakeitimą į paprastą galima būtų laikyti grafine adaptacija, bet šiuo atveju toks pokytis nėra reikšmingas. Galbūt originale autorius norėjo papildomai atkreipti dėmesį į tą nestandartinę sąvoką ir jos semantiką, o vertime ji tampa viena iš daugelio svetimų leksinių vienetų.

59 pavyzdys

<i>Jaunesniojoje Edoje</i> minimas „karys konungas , vardu Skelviras (Skalvyras (?)), o jo giminė vadinama Skilvingais.	In the Younger Edda is mentioned "warrior konung Skelviras, and his family – Skilvingi.
--	--

Čia skandinaviškos kilmės žodis į lietuvių kalbą originalo kūrinyje buvo perkeltas su morfologine adaptacija pridedant galūnę „-as“, kuri verčiant į anglų kalbą buvo nuimta, t. y. buvo grįžta prie pradinio skandinaviško varianto¹⁹.

Dažniau taikytas skolinimasis su morfologine ir grafine adaptacija. Kaip minėta anksčiau, šios adaptacijos poreikis yra sąlygotas to, kad, verčiant į anglų kalbą, visus linksnius, išskyrus (kai kuriais atvejais) kilmininką, reikia keisti į vardininką.

¹⁸ <https://daposetim.bg/2021/06/18/laduvane/>

¹⁹ <https://folkets-lexikon.csc.kth.se/folkets/folkets.en.html#lookup&konung&1>

60 pavyzdys

Nereikia abejoti, kad šie vitingai yra
susiję su **vyčių** žeme Vitlandija.

We must not doubt that those Wittings are connected
with the land of **Vyčiai** – Witlandia.

Čia autorius pakeitė linksnį iš kilmininko į vardininką, grafinėje adaptacijoje pakeitė pirmąją raidę didžiąja, o fonetinės adaptacijos netaikė. Raidės keitimas kelia klausimų, nes tokios adaptacijos taikymas rodytų, kad autorius terminą „vyčiai“ laikė etnonimu, nors tai buvo luomas, daugmaž atitinkantis riterio statusą, o luomų pavadinimai anglų kalboje paprastai rašomi mažąja raide.

Kai kuriais atvejais skolinimosi su grafine ir morfologine adaptacija taikymas kelia nuoseklumo klausimų.

61 pavyzdys

Ramygala gali reikšti „**ramovės** galią, kulto centrą“.

Palyginkim dvi Romainių šventyklas ar šventus
ąžuolus Sembos (Sambijos) Romainiuose ir
Romainiuose prie Kauno, kur greičiausiai
Jogaila užgesino amžinąją ugnį bei Nadruvos
romovės šventą ąžuolą, prie kurio gyvenusį
krivį, anot Dusburgo, Prūsijos, Lietuvos ir
Livonijos tautos garbino taip, kaip krikščionys
garbina Romos popiežių.

Ramygala, most probably, means “power of
sacred Ramovė, religion centre”.

We can compare two sanctuaries: Romainiai,
or sacred oaks in Romainiai in Semba
(Sambia) and in Romainiai near Kaunas,
where king Jogaila, most probably, stopped
burning eternal fire, and sacred oak of tribe
Nadruva in **Romov**, where lived **Krivis**,
whom, according to Dusburg, Prussian,
Lithuanian and Livonian nations worshiped
like Christians worship Roman Pope.

Grafinės adaptacijos požiūriu, kyla klausimų dėl pirmųjų terminų raidžių. Romovė, pagrindinė prūsų šventovė, lietuvių kalboje paprastai rašoma didžiąja raide²⁰, tad lietuviškas variantas nėra tikslus, nors angliškame variante rašymas didžiąja raide yra logiškas. Ramovė Nepriklausomoje Lietuvoje įgavo karininkų klubo prasmę, bet šiuo atveju šis terminas irgi vartojamas šventyklos prasme, tik bendrine, todėl rašymas mažąja raide lietuvių kalboje yra logiškas. Jei tai bendrinis daiktavardis, rašyti jo didžiąja raide angliškame vertime nėra būtinybės. Krivis taip pat yra bendrinis daiktavardis (pagonių šventikas), todėl šio termino rašymas didžiąja raide angliškame vertime nėra pagrįstas. Ta pati situacija pastebėta ir kito šventiko pavadinimo – „druidas“ vertime.

Kitas aspektas, dėl kurio kyla abejonių dėl vertimo nuoseklumo, yra morfologinė adaptacija: neaišku, kodėl ramovės atveju pasirinktas tik konvertavimas į vardininko linksnį, paliekant lietuvišką rašybą, o Romovės atveju galūnė išvis nuimta.

Skolinimosi su grafine ir morfologine adaptacija atvejais buvo šie: *krivį* – *Krivis*, *romovės* – *Romov*, *ramovės* – *Ramovė*, *vyčių* – *Vyčiai*, *portikais* – *portics*, *druidus* – *Druids*.

Šios kultūrinių realiųjų grupės vertimuose rasti ir keletas **pažodinio vertimo** atvejų.

62 pavyzdys

Šie lietuviai galėjo būti susiję su mirusiųjų

Those Lithuanians could be connected with the

²⁰ <https://www.vle.lt/straipsnis/romuva/>

deginimo papročio atėjimu, bet vargu ar jie gali siekti **virvelinės keramikos** ir **laivinių kovos kirvių** laikus, kai į Lietuvą įsiliejo didelė nauja indoeuropiečių europidų rasės gyventojų banga.

coming ritual of burning of dead, but they can hardly reach the time of **Cord-marked ceramics** and **ship form fighting axes**, when a large new wave of the inhabitants of Indo-European Europidic race came to Lithuania.

Čia autorius pasirinko šias realijas versti praktiškai pažodžiui, tik įterpdamas paaiškinančius žodžius („marked“ ir „form“), dėl ko šiuos atvejus iš dalies galima priskirti ir apytikslio vertimo kategorijai. Toks pasirinkimas yra kiek sunkiau paaiškinamas, nes yra jau nusistovėję angliški šių terminų vertimai: „corded ware“ ir „boat axe“. Gali būti, kad autorius apie juos tiesiog nežinojo.

Pažodinio vertimo atvejai buvo šie: *virvelinės keramikos* – *Cord-marked ceramics*, *laivinių kovos kirvių* – *ship form fighting axes*, *gyvatgalvių* – *snake head*, *sovietmetis* – *Soviet time*.

Dažniausiai taikyta strategija šioje kultūrinių realijų grupėje buvo **apytikslis vertimas**. Tai yra gana patogi strategija, verčiant atitiktum kitose kultūrose neturinčių daiktų ir reiškinių pavadinimus. Dėl savo trumpumo, viena dažniausių apytikslio vertimo formų yra **funkcinio ekvivalento** panaudojimas, kai surandamas daugmaž originalą atitinkantis terminas vertimo kalboje, leidžiantis vertimo skaitytojui suprasti, apie kalbama ir neiškreipiantis originalo prasmės. Dalis tokių funkcinių ekvivalentų jau yra nusistovėję ir tapę oficialiais vertimais (pvz., apskritis – county). Vienas ryškiausių pavyzdžių yra termino „kunigaikštis“ vertimas kaip „duke“.

63 pavyzdys

Žuvo daug Algirdo ir Karijoto sūnų, sritinių **kunigaikščių**.

Perished many sons of Algirdas and Karijotas, regional **dukes**.

Angliškas terminas „duke“ kilęs iš lotyniško „dux“, reiškiančio tiesiog vadą (nuo „ducere“ – vesti). Dėl istoriškai susiklosčiusių tradicijų jis dažnai suprantamas arba kaip hercogo (karaliaus vasalo) titulas, arba kaip nedidelės valstybės valdovas²¹, kas neatitinka Lietuvos didžiosios kunigaikštystės valdovo titulo. Lietuviškas terminas „kunigaikštis“ yra germaniškos kilmės, t. y. kilęs iš senovės germanų „kuningaz“, vėliau pavirtusio į suomių kuningas, vokiečių Kōnung, skandinaviską kung ir anglų king. Senovės slavų kalboje šis titulas vadinosi „kunegu“²² ir gali būti, kad lietuvių kalbą pasiekė iš ten. Dėl religijos įtakos terminas „kunigas“ patyrė transformaciją, įgaudamas dvasininko reikšmę, o šalies suvereno titului įvardinti atsirado iš frankų Karolingų dinastijos kilęs terminas „karalius“, kuris irgi yra germaniškos kilmės, kilęs iš žodžio „Karl“, reiškiančio vyrą²³. Lietuvoje skirtis tarp karaliaus ir kunigaikščio atsirado dėl religinių priežasčių: krikščioniškoje Europoje karalius karūnavo popiežius, tad išskyrus krikštą priėmusį Mindaugą, pagoniška Lietuva karalių turėti negalėjo (Vytautas mirė nespėjęs gauti karūnos), o vėliau, po Lietuvos krikšto, ji jau buvo prijungta prie Lenkijos, tad Lietuvos valdovai negalėjo vadintis karaliais, nes buvo Lenkijos karalių vasalai. Dėl to terminas „kunigaikštis“ turi dvejopą reikšmę: ir kaip nepriklausomos pagoniškos valstybės valdovas (iki unijos su Lenkija), ir kaip Lenkijos karaliaus vasalas (po unijos). Tikėtina, kad būtent dėl tokios dviprasmybės ir buvo pasirinktas termino „kunigaikštis“ vertimas kaip „duke“, kuris irgi yra dviprasmiškas.

²¹ https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/duke_1?q=duke

²² <https://www.etymonline.com/search?q=king>

²³ <https://www.etymonline.com/search?q=charles>

Dar vienas įdomus oficialiai nusistovėjusio apytikslio vertimo funkciniu ekvivalentu atvejis yra termino „piliakalnis“ vertimas kaip „hillfort“ (arba „hill-fort“).

64 pavyzdys

VI a. viduryje geruliai ruošėsi priimti jiems palankaus Bizantijos imperatoriaus Justiniano siųstą gerulių tautybės karalių, tačiau naktį palikę karalių vieną jie pasitraukė į seniau gepidų apgyventas žemes (netoli Vyslos žemupio), o gerulių karalius Vaidevutis su dvasiniu vadu Pruteniu Sembos pusiasalyje įkūrė Prūsijos valstybę su sostine Galtgarbio **piliakalnyje**, aukščiausiam Sembos pusiasalio taške.

In the middle of 6th c. Geruls were prepared to admit sent to them by Emperor of Byzantium Justinian, disposed to them king from the tribe of Geruls, but at night, leaving the new king alone, they retreated to the land, where before them lived Gepids (near Lower Vistula), and the king of Geruls Vaidevutis with spiritual leader Prutenis in peninsula Semba founded Prussian state with capital in a **hill-fort** Galtgarbis in the highest point of peninsula Semba.

Šiuo konkrečiu atveju šis pasirinkimas problemų nekelia, nes čia kalbama apie laikus, kai iš tikrųjų ant piliakalnio buvo gynybiniai pastatai, bet situacija gali komplikotis, jeigu kalbama apie piliakalnį, ant kurio jokių pastatų nėra išlikę, nes tada jo „fort“ vadinti nėra kaip. Vis dėlto, šioje knygoje tokių atvejų nebuvo.

Apytikslinio vertimo funkciniais ekvivalentais atvejai buvo šie: *kunigaikščių* – *dukes*, *kilties* – *tribe*, *piliakalnyje* – *hill-fort*, *žynius* – *prophets*, *žavėtininkus* – *miracle-makers*, *kryžiuočių* – *Crusaders*, *lydimas* – *virgin soil* (nes iki tol neliesta).

Kitas apytikslio vertimo tipas, taikytas socialiniams-politiniams pavadinimams versti, buvo **generalizacija**. Šio vertimo būdo taikymas yra patogus, kai svarbu perteikti bendrą prasmę, o ne konkrečias detales. Šioje realijų kategorijoje generalizacijos strategijos taikymas nagrinėtoje knygoje rastas dviem atvejais. Vienu atveju generalizacijos taikymas yra gana logiškas.

65 pavyzdys

S. Daukantas prūsus kildina iš Parusių, nuo „didžiai garsios **žinyčios**“ (t. y. Rusnės) arba nuo Baltijos jūros, kuri buvusi vadinta Rusų jūra.

S. Daukantas derives Prussians from Parusiai – very famous **sanctuary** at the mouth of Nemunas (e. g. Rusnė), or from the Baltic Sea, which, according to him, was called Rusų jūra.

Akivaizdu, kad anglakalbiai skaitytojai nesupras, kas yra ta žinyčia. Lieka klausimas, ar termino „sanctuary“ pasirinkimas yra tinkamas, nes be šventovės reikšmės, jis dar turi ir prieglobsčio reikšmę, kas anglakalbį skaitytoją, nežinantį konteksto, gali supainioti. Galbūt „temple“ būtų geresnis pasirinkimas.

Antrasis generalizacijos taikymo atvejis kelia daugiau klausimų.

66 pavyzdys

Yra dar vienas pavadinimas, patvirtinantis estijų kildinimą iš „rytiečių“: anglosaksų

There is one more name, which confirms that Estians mean “Eastern”: In the oldest Anglo-

seniausioje poemoje *Widsith* tarp daugybės
dainiaus aplankyto vietų minima ir *Iste*.

Saxon poem *Widsith* among many nations,
which visited the **singer**, we find also *Iste*.

„Singer“ galima būtų laikyti net ir pažodiniu „dainiaus“ vertimu, bet galima priskirti ir generalizacijai („tas, kuris dainuoja“). Vis dėlto, „dainius“ turi kitą prasmę negu „dainininkas“, tad geresnis pasirinkimas čia būtų buvęs funkcinis ekvivalentas keltiškas „bard“ arba skandinaviškas „skald“, kurie atlieka panašias funkcijas ir apie kuriuos anglakalbė auditorija žino.

Paskutinis **apytikslio vertimo** strategijos taikymo būdas, nustatytas nagrinėjamoje knygoje, buvo **aprašomasis vertimas**. Toks vertimas paprastai taikomas, kai neįmanoma panaudoti kitų būdų (pvz., generalizacijos ar funkcinio ekvivalento). Vienas iš šioje realijų grupėje nustatytų aprašomojo vertimo taikymo atvejų yra 67 pavyzdys.

67 pavyzdys

Gotų ir gerulių **baltiškumą** teks bandyti
išaiškinti ir Lietuvoje dirbantiems
mokslininkams.

The **Baltic roots** of Gots and Geruls will have
also to clear out our scientists, who work in
Lithuania.

Čia terminas „baltiškumas“ yra gana specifinis ir apibūdina tiek kilmę, tiek pobūdį, tad autoriaus pasirinkimas jį versti kaip „Baltic roots“ tinkamai atskleidžia anglakalbei auditorijai šio žodžio prasmę. Galima būtų teigti, kad šis vertimas priskirtinas prie funkcinio ekvivalentų. Toks priskyrimas gal būtų labiau pagrįstas, jei originaliame tekste būtų pavartota, pvz., „baltiška kilmė“, o šiuo atveju „roots“ („šaknys“) labiau traktuotinas kaip paaiškinimas, kas tas „-umas“ yra.

Dar vienas atvejis aprašomajam vertimui gali būti priskirtas iš dalies.

68 pavyzdys

Abu pavadinimai daugiau nutolo tik po to,
kai **kalavijuočiai** nukariavo Latviją ir
perskėlė letus į dvi dalis (mums kalbant apie
latvius ir lietuvius kartu, reikėtų sugrįžti prie
seno letų pavadinimo – *Letos*, reiškiančio
Lietuvą ir Latviją kartu paėmus).

Both names became more separated from one
another only after **Knights of the Sword**
conquered Latvia and divided Letians into two
parts. When we speak about Latvians and
Lithuanians together, we should return to the old
name of Letians: *Letos*, which means Lithuania
and Latvia together.

Viena vertus, tai buvo vokiečių Ordinas, kurio vokiškas pavadinimas buvo „Schwertbrüderorden“ (pažodžiui, „Kalavijo brolių ordinas“), o nusistovėjęs angliškas pavadinimo vertimas yra „The Livonian Brothers of the Sword“. Tad autoriaus pasirinktas variantas „Knights of the Sword“, nors ir ne visai tikslus, bet yra teisingas, nes Ordino nariai pagal luomą tikrai buvo riteriai. Kita vertus, lietuviškas jų pavadinimas „kalavijuočiai“ yra atsiradęs ne iš vokiško šio Ordino pavadinimo, o dėl kalavijo, pavaizduoto ant šio Ordino riterių apsiausto. Lygiai taip pat teutonų ordino riteriai, ant apsiaustų nešioję kryžius, buvo vadinami kryžiuočiais. Beje, autorius jų pavadinimą verčia kaip „Crusaders“, kas nėra tikslu, nes šis terminas reiškė tiesiog kryžiaus žygio dalyvius, o tokie buvo ir Livonijos ordino riteriai, ir visi kryžiaus žygių į Šventąją žemę dalyviai.

69 pavyzdys

Pirmasis iš jų visiškai atitinka **kryžiuočių** laikais Vakarų Žemaitijoje buvusią kuršių žemę, vardu Karšuva.

The first of them absolutely coincides with Curonian land Karšuva, which was in **Crusaders** time in Western Žemaitija.

Angliško vertimo rašymas didžiąja raide taip pat nepagrįstas, nes „crusaders“ yra bendrinis, o ne tikrinis daiktavardis.

Abiem (tiek kryžiuočių, tiek kalavijuočių) atvejais lietuviškas variantas nusako riterių išvaizdą. Jei antruoju, „Crusaders“, atveju taikytą vertimo strategiją galima įvardinti kaip generalizaciją, pirmuoju atveju ją galima būtų įvardinti kaip aprašomąjį vertimą („kalavijo riteriai“, nes riteriai, kurie turėjo kalavijus ant apsiaustų). Atsižvelgiant į originalų vokišką šio Ordino pavadinimą, anglišką vertimą galima būtų laikyti funkcinio ekvivalento taikymu. Vis dėlto, nėra įrodymų, kad autorius versdamas naudojos vokiška šio Ordino pavadinimo versija, todėl galima laikyti, kad jis vertė iš lietuviškosios („kalavijuočiai“), ir vertimo strategiją galima klasifikuoti kaip apytikslį vertimą, taikant aprašomąjį vertimą.

Apibendrinant, šioje kultūrinių realijų kategorijoje dažniausiai taikytos vertimo strategijos buvo skolinimasis su grafine ir morfologine adaptacija, pažodinis vertimas ir apytikslis vertimas, taikant funkcinį ekvivalentus.

2.2.2. Vertimo strategijų analizė vertėjo verstame istorinio žanro kūrinyje

Alfonso Tamulyno ir Birutės Verbiejūtės sudarytos knygos „Lietuva senuosiuose istorijos šaltiniuose“ vertimą į anglų kalbą atliko ne patys sudarytojai, bet vertėjas – Ramūnas Kondratas. Joje identifikuotos kultūrinės realijos suskirstytos į tas pačias kategorijas, kaip ir analizuojant kultūrinių realijų perteikimą aukščiau aptartoje Rimanto Matulio knygoje, ir šios kategorijos pagal jose taikytas vertimo strategijas aptariamos tokia pačia seka. Kai kurie pavyzdžiai pateikti didžiosiomis raidėmis, kadangi R. Kondrato verstoje knygoje iliustracijų pavadinimai buvo rašomi didžiosiomis raidėmis tiek originalo tekste, tiek vertime. Siekiant išlaikyti originalo ir vertimo formatavimą, toliu aptariamais pavyzdžiais pateikti taip, kaip jie užrašyti nagrinėjamame tekste.

Istorinių etnografinių pavadinimų (etnonimų) vertimas

Įvairių kategorijų kultūrinių realijų skaičiai nagrinėtose knygose labai skiriasi, todėl tai apsunkina palyginimą. Pavyzdžiui, R. Matulio knygoje **etnonimų** grupė buvo gausiausia – jų rasta 159, o R. Kondrato verstoje knygoje – tik 2. Pirmasis atvejis yra *sėliai*.

70 pavyzdys

Šiuo dokumentu Mindaugas pripažįsta Ordinui teritoriją, esančią tarp jo valdomų žemių ir Livonijos. Neaišku, ar iš tikrųjų Mindaugas valdė **sėlius**.

By this document Mindaugas cedes the territory between his lands and Livonia. It is unclear to what extent Mindaugas really ruled the **Selonians**.

Čia verčiant pavartotas jau nusistovėjęs angliškas terminas, kurį galima laikyti **skoliniu su grafine ir morfologine adaptacija**. Toks pasirinkimas yra logiškas, kadangi anglų kalboje raidės „ė“ nėra, tad ji pakeičiama „e“, ir daugiskaita formuojama kitų panašių etnonimų darybos pagrindu (plg. *Estonians* ar *Lithuanians*). Vis dėlto, priesagos „on“ vartojimas rodytų, kad versta ne iš lietuviško etnonimo

sėliai, o iš lotyniško *Seloni*. R. Matulis savo knygoje taip pat vertė šį etnonimą, bet jis taikė dvi strategijas: arba skolinimąsi su minimalia grafine adaptacija (t. y. tik pakeičiant pirmąją raidę didžiąja, kadangi morfologinė adaptacija nebuvo reikalinga, nes lietuviškame tekste šis etnonimas buvo vardininko linksnyje), arba skolinimąsi su grafine ir morfologine adaptacija (čia jis taip pat pasinaudojo lotynišku šios genties pavadinimu), tik vietoje daugiskaitos galūnės „-ians“ jis pasirinko trumpesnę variantą „-es“ (t. y. *Selones*). Gramatiškai abu variantai yra teisingi, abu yra lotyniškos kilmės. Kaip minėta aukščiau, „-ians“ dažnai reiškia sąsają su kuo nors (šiuo atveju – su toponimu *Sėla*). Galūnė „-es“ lotynų kalboje buvo vartojama kai kurių genčių daugiskaitiniuose pavadinimuose (pvz., kaip minėta aukščiau, *Semnonēs*, *Herminonēs* ir t. t.). Vis dėlto, šiuo atveju lotyniškas šios genties pavadinimas yra *Seloni* (vns. *Selonus*), o ne *Selones*, todėl variantas *Selonians* yra tikslesnis, negu *Selons*.

Antruoju atveju vertėjas pritaikė paprasčiausią strategiją – **praleidimą**.

71 pavyzdys

Jai, Lietuvos valstybei, iš karto teko pergyventi pirmąjį regioninį tarpvalstybinį konfliktą, kuriame, be Mindaugo ir jo vidaus priešininkų, dalyvavo Haličo-Voluinės **rusėnų** kunigaikščiai, Livonijos ordinas, Rygos arkivyskupas, netiesiogiai buvo įtrauktas Romos popiežius.

Right from the beginning, the new Lithuanian state had to endure its first regional international conflict involving Mindaugas, his domestic enemies, the dukes of Volhynia-Halych, the Livonian Order, the Archbishop of Riga, and, indirectly, even the Pope in Rome.

Čia panašu, kad vertėjas nusprendė, jog rusėnų kunigaikščių valdomų žemių paminėjimas yra pakankamas, kad skaitytojas suprastų, apie ką kalbama, todėl angliškame variante etnonimas *rusėnų* išvis neminimas. Kitas galimas tokios strategijos taikymo motyvas yra tas, kad vertėjas nusprendė, jog anglakalbiai skaitytojai nesupras, kas tie rusėnai yra, tad geriau jų išvis neminėti, kad skaitytojams nebūtų painiavos. R. Matulio knygoje šio etnonimo nėra, o etnonimų grupėje praleidimo strategija netaikyta, todėl vertimo strategijų taikymo tarp šių dviejų knygų tiesiogiai palyginti neįmanoma.

Asmenvardžių (antroponimų) vertimas

Asmenvardžių grupės tiek R. Matulio, tiek R. Kondrato verstoje knygoje buvo gana negausios – atitinkamai 17 ir 6 atvejai. Paprasčiausia strategija yra **skolinimasis be adaptacijos**. R. Matulio knygoje ši strategija taikyta tiek lietuviškiems (pvz., *Upelionis*), tiek nelietuviškiems (pvz., *Lituans*) asmenvardžiams. R. Kondrato vertime skolinimasis be adaptacijos taikytas tik vienu atveju, verčiant nelietuvišką asmenvardį.

72 pavyzdys

Jis naudojos žymiausiais XVI a. Lenkijos kronikininkų **Aleksandro Guagnini** ir Motiejaus Strijkovskio veikalais, Petro Dusburgiečio kronika, istoriniais dokumentais iš Radvilų archyvo Nesvyžiuje, Lietuvos metraščių išrašais.

His major sources were the works of Polish chroniclers, such as **Alessandro Guagnini** (1538-1614) and Matthew Strykowski (b. 1547), the chronicle of Peter of Dusburg (14th century), historical documents from the Radziwiłł archive in Nesvizh, and notes from the Lithuanian Metric.

Šis atvejis įdomus tuo, kad lietuviškame variante italų kronikininko vardas sulietuvintas, o pavardė palikta nepakeista, o angliškame variante grįžtama prie originalaus itališko asmenvardžio. Galima būtų teigti, kad, verčiant į anglų kalbą, vardo atveju taikytas skolinimasis su grafine adaptacija („ks“ pakeista į „ss“), o pavardės atveju – skolinimasis be adaptacijos. Tiesa, vardo atveju galūnė „-o“ lietuviškame variante reiškia kilmininko linksnį, o angliškame šis vardas yra vardininko linksnyje, tad teoriškai įvyko morfologinė adaptacija, nors grafiškai ji niekaip nepasireiškė, nes abi galūnės sutampa, nors ir reiškia skirtingus linksnius. Vis dėlto, kur kas labiau tikėtina versija, kad vertėjas nevertė šį asmenvardį iš lietuvių kalbos, taikydamas skirtingas strategijas vardui ir pavardei, bet tiesiog perkėlė jį visą kaip skolinį be adaptacijos iš itališko šaltinio. R. Matulis savo knygoje šią strategiją taip pat taikė gana dažnai.

Ta pati strategija, tikėtina, taikyta ir Radvilų atveju. Skirtumas tik tas, kad šiuo atveju skolinimasis be adaptacijos vyko iš lenkiškų šaltinių.

73 pavyzdys

Jis naudojo žymiausiais XVI a. Lenkijos kronikininkų Aleksandro Guagnini ir **Motiejaus Strijkovskio** veikalais, Petro Dusburgiečio kronika, istoriniais dokumentais iš **Radvilų** archyvo Nesvyžiuje, Lietuvos metraščių išrašais.

His major sources were the works of Polish chroniclers, such as Alessandro Guagnini (1538-1614) and **Matthew Strykowski** (b. 1547), the chronicle of Peter of Dusburg (14th century), historical documents from the **Radziwill** archive in Nesvizh, and notes from the Lithuanian Metric.

Lenkų istoriko *Motiejaus Strijkovskio* atveju vertimo strategijos pasirinkimas atrodo gana keistas. Labai panašu, kad vertėjas čia irgi ėmė ne lietuvišką, bet lenkišką variantą (*Maciej Strykowski*). Pavardę nusprendė perkelti iš lenkų kalbos kaip skolinį be adaptacijos, o vardą adaptuoti tiek fonetiškai, tiek grafiškai, *Maciej* pakeičiant į *Matthew*. Tai gali būti dėl to, kad pavardė yra lenkiška, o vardas – hebrajiškas (*Mattathyah*), per graikų (*Matthaios*) ir lotynų (*Matthaeus*) kalbas pasiekęs krikščioniškąją Europą. Vis dėlto, sprendimas „anglinti“ XVI a. lenkų istoriko vardą, paliekant nepakeistą pavardę, atrodo neįprastai. Galbūt vertėjas manė, kad taip tekstas anglakalbams skaitytojams atrodys „savesnis“, t. y. taikė lokalizacijos strategiją.

Dviem atvejais taikytas skolinimasis su morfologine adaptacija. Vienu atveju ši adaptacija buvo nulemta gramatinės būtinybės keisti beveik visus linksnius lietuviškame tekste į vardininką angliškame.

74 pavyzdys

Lietuvos valdovai kartkartėmis skelbė pasiryžimą krikštytis, imdavosi diplomatinių ir propagandinių priemonių (**Gedimino** laiškai), tačiau dažniausiai Lietuvos ir Vakarų forposto Ordino, remiamo universaliųjų Europos jėgų, t. y. Romos popiežių ir Vokietijos imperatorių, santykių išraiška buvo karas.

From time to time, the rulers of Lithuania would announce their willingness to accept Christianity and would begin taking the necessary diplomatic steps (for example, the letters of **Gediminas** to the Pope and Western European leaders), but the response from the powers in the West (the Teutonic Knights and their powerful backers, the popes in Rome and the German emperors) was war.

Antrasis atvejis yra įdomesnis.

75 pavyzdys

Tokius planus skatino ir Lietuvos nutolimu nuo Lenkijos gresianti artėjanti palikuonių neturinčio Žygimanto Augusto mirtis, o kartu su ja **Jogailaičių** dinastijos pabaiga, ir Lietuvos patiriami sunkumai kare su Rusija dėl Livonijos.

Some of the factors prompting these offers were the fear of losing Lithuania should Sigismund Augustus die without leaving an heir and the **Jagiellonian** dynasty come to an end, and the difficulties that the Lithuanians were having in their war with Russia over Livonia.

Čia *Jogailaičių* vertimas kaip *Jagiellonian*, nors ir yra nusistovėjęs, bet nėra skolinimasis su grafine ir morfologine adaptacija iš lietuvių kalbos. Jogaila tapo Lenkijos karaliumi, todėl užsienio šaltiniuose jo ir jo dinastijos vardai yra sulenkinti. Angliškas variantas *Jagiellonian dynasty* yra ne *Jogailaičių dinastijos* vertimas, o lenkiško varianto *Dynastia Jagiellońska* skolinimasis su grafine (nuimant anglų kalboje neegzistuojantį diakritinį ženklą nuo raidės „n“) ir morfologine (pakeičiant sąsajas nusakančią slavišką galūnę „-ska“ lotyniškos kilmės angliška „-ian“) adaptacija.

76 pavyzdys

Jis naudojo žymiausiais XVI a. Lenkijos kronikininkų Aleksandro Guagnini ir Motiejaus Strijkovskio veikalais, **Petro Dusburgiečio** kronika, istoriniais dokumentais iš Radvilų archyvo Nesvyžiuje, Lietuvos metraščių išrašais.

His major sources were the works of Polish chroniclers, such as Alessandro Guagnini (1538-1614) and Matthew Strykowski (b. 1547), the chronicle of **Peter of Dusburg** (14th century), historical documents from the Radziwiłł archive in Nesvizh, and notes from the Lithuanian Metric.

Galiausiai, asmenvardis *Petras Dusburgietis* susideda iš dviejų dalių: *Petras* yra graikiško vardo *Petros* (reiškiančios uolą) per lotynišką *Petrus* krikščionišką Europą pasiekęs variantas, o *Dusburgietis* yra miesto, iš kurio jis kilęs, nurodymas (tiesa, dabar nesutariama, ar jis buvo iš Duisburgo Vokietijoje, ar iš Doesburgo Olandijoje). Vertėjas logiškai pasirinko vardą perteikti skoliniu su morfologine adaptacija *Peter*, o pavardę perteikti kaip *of Dusburg*, tuo išspręsdamas dvi problemas: nurodydamas kilmės miestą originaliu pavadinimu ir išvengdamas ginčų dėl dabartinio šio miesto pavadinimo.

Geografinių pavadinimų (toponimų, hidronimų) vertimas

Toponimų grupėje tiesioginio palyginimo taip pat nėra įmanoma atlikti, nes vienodų toponimų šiose dviejose knygose nebuvo rasta. Vis dėlto, galima lyginti taikytas strategijas.

R. Kondrato verstoje knygoje aptikti trys toponimai, kurių vertimui taikytos skirtingos strategijos. Pirmuoju atveju taikytas **skolinimasis su morfologine adaptacija** (kilmininko linksnio keitimu į vardininką, paliekant originalų užrašymą su diakritiniais ženklais).

77 pavyzdys

1410 m. bendromis jėgomis **Žalgirio** mūšyje Ordinas ir jo talkininkai kryžininkai buvo

In 1410, the joint armies of Lithuania and Poland crushed the Teutonic Knights and

sutriuškinti, didysis pavojus Lietuvos valstybės gyvavimui arba vientisumui išnyko.

their allies in the Battle of **Žalgiris (Grünwald)**.

Vis dėlto, angliškame variante vertėjas pasirinko papildomai taikyti ir įterpimą (*Grünwald*). Anglų kalbos abėcėlėje nėra raidės „ü“, bet šita vietovė aprašomu istoriniu laikotarpiu priklausė Teutonų ordinui ir turėjo vokišką pavadinimą, kuris išliko kronikose, todėl vertėjo pasirinkimas yra logiškas, nors tikėtina, kad anglakalbiai skaitytojai nežinos, kaip tą pavadinimą ištarti.

Kitu atveju taikytas skolinimasis su **morfologine, grafine ir fonetine adaptacija**.

78 pavyzdys

Jis naudojo žymiausiais XVI a. Lenkijos kronikininkų Aleksandro Guagnini ir Motiejaus Strijkovskio veikalais, Petro Dusburgiečio kronika, istoriniais dokumentais iš Radvilų archyvo **Nesvyžiuje**, Lietuvos metraščių išrašais.

His major sources were the works of Polish chroniclers, such as Alessandro Guagnini (1538-1614) and Matthew Strykowski (b. 1547), the chronicle of Peter of Dusburg (14th century), historical documents from the Radziwiłł archive in **Nesvizh**, and notes from the Lithuanian Metric.

Šiuo atveju vertėjas pasirinko lietuviškame užrašyme vartotą „y“ pakeisti „i“, kad nebūtų keblumų dėl tarimo, „ž“ fonetiškai užrašyti kaip „zh“ ir nuimti linksnį rodančią galūnę, kuri anglų kalboje nėra aktuali. Vis dėlto, lieka neaišku, ar šis vertimo variantas buvo skolinimasis iš lietuvių kalbos. Šis miestas dabar yra Baltarusijos teritorijoje ir vadinasi *Нясвіж*, tad jo angliškas skolinys tu grafine (transliteracija) ir fonetine adaptacija būtų *Nyasvizh* – ir toks užrašymas anglų kalboje egzistuoja. Vis dėlto, vertėjas pasirinko variantą *Nesvizh*, kuris yra kur kas arčiau rusiško *Несвиж*. Taigi gana tikėtina, kad autoriaus pasirinkta strategija buvo skolinimasis iš rusų kalbos su grafine ir fonetine adaptacija.

Skolinimosi strategija taip pat buvo pritaikyta ir kitu atveju.

79 pavyzdys

Jai, Lietuvos valstybei, iš karto teko pergyventi pirmąjį regioninį tarpvalstybinį konfliktą, kuriame, be Mindaugo ir jo vidaus priešininkų, dalyvavo **Haličo-Voluinės** rusėnų kunigaikščiai, Livonijos ordinas, Rygos arkivyskupas, netiesiogiai buvo įtrauktas Romos popiežius.

Right from the beginning, the new Lithuanian state had to endure its first regional international conflict involving Mindaugas, his domestic enemies, the dukes of **Volhynia-Halych**, the Livonian Order, the Archbishop of Riga, and, indirectly, even the Pope in Rome.

Šiuo atveju aiškiai matoma fonetinė adaptacija, nors yra niuansas: lietuvių kalba neturi specifinio garso, esančio kai kuriose slavų, finougrų ar tiurkų kalbose. *Voluinės* atveju šis garsas ukrainiečių kalboje žymimas raide „и“ (*Волинь*), o rusų - „ы“ (*Волынь*). Lietuviškame užrašyme jis keičiamas apytiksliai „ui“. Angliškame variante jis užrašomas kaip „hy“. Anglakalbis skaitytojas greičiausiai nesugebėtų to garso ištarti taisyklingai, bet kol kas anglų kalboje užrašymo alternatyvų nėra. Lietuviškos „č“ pakeitimas į „ch“ yra kur kas paprastesnis, nes abiem atvejais tas garsas bus perskaitytas taip pat, tad čia fonetinė adaptacija yra sėkminga.

Įdomus variantas yra sudurtinio toponimo dėmenų apkeitimas vietomis, t. y. *Haličo-Voluinės*

vertimas kaip *Volhynia-Halych*. Istoriskai abi kunigaikštystės buvo kaimynės, valdomos Riurikovičių dinastijos. Haličo valdovų linija nunyko, ir Voluinės valdovas Romanas Mstislavičius perėmė Haličą, perkėlė ten savo sostinę ir sukūrė bendrą Haličo-Voluinės karalystę. Kadangi sostinė buvo Haliče, logiška būtų šio politinio darinio pavadinime pirmiau rašyti *Haličo*, o po to *Voluinės* – ir būtent toks užrašymas yra dažniausias. Vis dėlto, vertėjas nusprendė atsižvelgti į tai, kad Haličo valdovas perėmė Voluinę, o ne atvirkščiai, todėl Voluinės pavadinimą parašė pirmą, nors tai ir neatitinka nusistovėjusio šio politinio darinio vertimo.

Socialinių-politinių pavadinimų vertimas

Socialinių-politinių realijų grupė šioje nagrinėtoje knygoje buvo gausiausia – 46 (arba 80 proc.) visų šioje knygoje rastų atvejų. Skolinimasis šioje grupėje buvo taikomas santykinai retai. **Skolinimosi be adaptacijos** atvejis nustatytas tik vienas – verčiant laikraščio pavadinimą.

80 pavyzdys

LAIKRAŠTYJE LIETUVOS	ANNOUNCEMENT IN THE NEWSPAPER
AIDAS PASKELBTAS	LIETUVOS AIDAS (ECHO OF LITHUANIA) THAT
PRANEŠIMAS APIE LIETUVOS	THE COUNCIL OF LITHUANIA DECIDED TO
TARYBOS 1918 M. VASARIO 16	DECLARE THE RE-ESTABLISHMENT OF
D. PRIIMTĄ NUTARIMĄ DĖL	LITHUANIA'S INDEPENDENCE ON FEBRUARY 16,
NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS	1918
VALSTYBĖS ATSTATYMO	

Kad anglakalbiams skaitytojams būtų lengviau suprantama, vertėjas čia pritaikė dar ir **įterpimą**, šalia originalaus pavadinimo skliausteliuose įdėdamas ir **pažodinį jo vertimą**.

Skolinimosi su adaptacijomis atvejų buvo daugiau. Tarp jų dažniausiai taikyta strategija buvo **skolinimasis su morfologine ir grafine adaptacija** (10 atvejų). Kaip ir anksčiau aprašytais atvejais, paprasčiausia adaptacija buvo pirmosios raidės pakeitimas didžiąja ir lietuviškos galūnės pakeitimas angliška.

81 pavyzdys

1940 m. gegužės 25 d. sovietai sukėlė	In May, 1940 the Soviets created a crisis over alleged
krizę santykiuose su Lietuva.	abductions of Soviet soldiers stationed in Lithuania.

Tiesa, pats terminas *sovietai* yra skolinys iš rusų kalbos, taikant grafinę (transliteraciją iš kirilicos į lotyniško pagrindo abėcėlę), fonetinę (rusišką „e“ keičiant dvibalsiu „ie“, kad atitiktų tarimą) ir morfologinę (keičiant rusišką daugiskaitos galūnę į lietuvišką).

Panašus atvejis yra ir šis.

82 pavyzdys

Po trečiojo padalijimo aneksuotas Lietuvos	After the Third Partition, the plan was to
Didžiosios Kunigaikštystės teritorijas buvo	divide the annexed territories of the Grand
numatyta padalyti į dvi gubernijas : Vilniaus ir	Duchy of Lithuania into two gubernias :
Slanimo.	Vilnius and Slonim.

Čia galima atlikti morfologinę transformaciją, keičiant lietuvišką daugiskaitos galininko galūnę angliška daugiskaitos vardininko galūne. Vis dėlto, šis terminas į lietuvių kalbą atkeliavo iš rusų kalbos. Lotynų kalboje yra terminas *gubernator*, tad tikėtina, kad į rusų kalbą šis terminas pateko ne iš lotynų, o iš graikų kalbos („κυβερνάω“ – tariama kaip „kivernau“ („valdyti“)) per Bizantijos imperiją, kadangi graikų kalba rusų kalbai turėjo didesnės įtakos (netgi rusų kirilica yra sudaryta graikiško alfabeto pagrindu). Kaip ir „soviėtų“ atveju, čia galima kalbėti net ne apie skolinimąsi, bet apie perskolinimą. Apskritai, dauguma skolinimosi atvejų buvo svetimžodžių skolinimasis: pvz., *sequestravimas* – *sequestration*, *privilegija* – *privilege*, *bulė* – *bull*, *personalinė unija* – *personal or dynastic union* (visi lotyniškos kilmės, paskutiniame pavyzdyje taikant dar ir graikiškos kilmės termino *dynastic* įterpimą).

Kai kuriais atvejais svetimžodžiai buvo skolinami ne iš lietuvių kalbos, bet iš lenkų.

83 pavyzdys

Su nedidele kariuomene prie apgulto Smolensko atskubėjo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės **etmonas** Kristupas Radvila, o jam įkandin – paskubomis išrinktas naujasis valdovas – Vladislovas Vaza.

The **Grand Hetman** of the Grand Duchy of Lithuania Christopher II Radziwill (1585-1640) with a small army rushed to besiege Smolensk, and in his wake followed the newly and quickly-elected leader of the Commonwealth, Władysław (Ladislaus) IV Vasa (1632-1648).

Čia angliškame vertime skolinamas ne lietuviškas grafiškai ir morfologiškai adaptuotas svetimžodis *etmonas*, o lenkiškas *Hetman*, kuris savo ruožtu yra perdirbtas vokiško termino *Hauptmann* variantas.

Taip pat tiesiai iš lenkų kalbos skolinamas terminas *Sejm*, kuris aiškinamas kaip protoslaviškos kilmės²⁴, tuo pačiu turintis graikiškų šaknų²⁵, kas yra gana tikėtina, atsižvelgiant į graikiškai kalbančios Bizantijos imperijos įtaką slavų kultūrai ir kalbai. Beje, to paties termino *seimas* vertimui knygos vertėjas taikė skirtingas vertimo strategijas, kas kelia nuoseklumo klausimų.

Labai panašus atvejis yra 84 pavyzdyje.

84 pavyzdys

Besiskverbdami į Rusią pietuose Lietuvos valdovai susidūrė su totorių **ordomis**.

As they expanded eastward into Rus, Lithuania's rulers encountered the Tartar **hordes** to the south.

Terminas *orda* yra tiurkiškos kilmės ir reiškia kariuomenę. Į lietuvių kalbą šis žodis greičiausiai atėjo iš totoriško *urda*, prie kurio lenkų kalboje prisidėjo raidė „h“ (*horda*). Tiesa, etimologijos žodyne rašoma, kad angliškas variantas gali būti skolinys ne tik iš lenkų, bet ir iš prancūzų ar ispanų kalbų²⁶. Vis dėlto, kadangi šioje konkrečioje knygoje rašoma apie mūsų regioną, lenkiškas variantas yra labiau tikėtinas.

Dar vienas skolinimosi ne iš lietuvių, o iš lenkų kalbos atvejis yra šis.

²⁴ <https://etymologyworld.com/item/sejm>

²⁵ <https://www.etymonline.com/word/Sejm>

²⁶ <https://www.etymonline.com/word/horde>

85 pavyzdys

Jis naudojo žymiausiais XVI a. Lenkijos kronikininkų Aleksandro Guagnini ir Motiejaus Strijkovskio veikalais, Petro Dusburgiečio kronika, istoriniais dokumentais iš Radvilų archyvo Nesvyžiuje, Lietuvos metraščių išrašais.	His major sources were the works of Polish chroniclers, such as Alessandro Guagnini (1538-1614) and Matthew Strykowski (b. 1547), the chronicle of Peter of Dusburg (14th century), historical documents from the Radziwiłł archive in Nesvizh, and notes from the Lithuanian Metric .
--	---

Čia angliskame vertime pasirinktas morfologiškai bei grafiškai adaptuotas lenkiškas terminas *metryka*, kuris buvo adaptuotas skolinys iš lotyniško *matricula*, reiškusio registrą.

Skolinant svetimžodžius, šalia **morfologinės** ir **grafinės** adaptacijos taikyta ir **fonetinė**. Ji pasitelkta atvejams, kai reikėjo perteikti garsus, kurių nėra anglų kalboje.

86 pavyzdys

Totorių chanai laikė save Kijevo arba Podolės siuzerenais ir Lietuva susidūrė su jų pasipriešinimu.	The Tartar khans considered themselves suzerains of Kiev and Podolia and they resisted Lithuania's advances.
--	---

Šis terminas yra skolinys iš tiurkų kalbos, ir yra sutrumpinta žodžio *khaqan* („valdovas“) versija. Anglų kalboje garso [ch] nėra, tad pasitelktas dvigarsis „kh“. Panaši situacija buvo ir su garsu [c]: raidė „c“ anglų kalboje kaip [c] nėra tariama, todėl, siekiant perteikti žodžio caras tarimą, pasirinktas dvigarsis „cz“ (alternatyvus užrašymo variantas yra „ts“).

87 pavyzdys

Vladislovas Vaza iš karto atsisakė caro titulo, o tai palengvino derybas.	At the start, Władysław IV Vasa, declined the title of Czar and that helped the negotiation procedures.
--	--

Verčiant šios kategorijos kultūrinės realijas dažnai taikytas **apytikslis vertimas**, kadangi aprašomi reiškiniai dabartyje nebeegzistuoja, bet skaitytojams iš kitos kalbinės ir kultūrinės aplinkos vis tiek reikia perteikti, apie ką kalbama. Vienas dažniausiai taikytų apytikslio vertimo būdų šioje knygoje buvo **funkcinio ekvivalento** parinkimas (17 atvejų). Šis būdas turi ir privalumų, ir trūkumų: viena vertus, anglakalbiui skaitytojui lengviau suprasti, apie ką rašoma, nes vartojama jam pažįstama terminija; kita vertus, pirminė prasmė neišvengiamai iškreipiama. Todėl susidarytas vaizdas yra aiškus, bet nepakankamai tikslus.

88 pavyzdys

Lietuvos sukilėlių vyriausybė dažnai įpareigodavo pavietų pareigūnus kartu su kunigais skelbti universalus visiems krašto gyventojams, neišskiriant valstiečių.	Lithuania's rebel leaders often obligated district officials and priests to announce and publicize the contents of the Universals to inhabitants, including the peasants.
--	--

Čia terminas *district* nėra pilnas termino *pavietas* (kuris yra žodžio *powiat* skolinys iš lenkų kalbos) atitikmuo. Kitoje teksto vietoje tas pats terminas *district* jau vartojamas terminui *apskritis* išversti. Be to, *apskritis* ir *pavietas* yra sinonimai, o anglakalbiui skaitytojui administracinių teritorijų

pavadinimai apskritai gali būti neaktualūs.

Vis dėlto, kai kuriais atvejais apytikslis vertimas, parenkant funkcinis ekvivalentus, gali kiek klaidinti.

89 pavyzdys

1795 m. spalio 24 d. Sankt Peterburgo konvencija neužbaigė trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo istorijos.	The Convention signed in St. Petersburg on October 24, 1795 did not end the story of the Third Partition of the Polish-Lithuanian Commonwealth .
---	---

Čia lietuviškas pavadinimas yra dalinis tiesioginis vertinys (*Abiejų Tautų*) ir dalinis skolinys su morfologine adaptacija (*Respublikos*) iš lotynų kalbos. Lenkiškas šio politinio darinio pavadinimas buvo *Rzeczpospolita Obojga Narodów*, bet XVI-XVIII a. Vakarų Europoje lingua franca buvo lotynų kalba, tad oficialus tarptautinis šios valstybės pavadinimas buvo *Res Publica Utriusque Nationis*, o lenkiškas variantas buvo tiesiog pažodinis vertimas iš lotynų kalbos. Šio darinio vertimas kaip *Polish-Lithuanian Commonwealth* yra lengviau suprantamas angliškai kalbančiai auditorijai, nors gali sukelti klaidingas asociacijas su Britų imperija.

Dar keblesnis apytikslio vertimo atvejis yra šis.

90 pavyzdys

Rodomi šaltiniai nušviečia Napoleono armijos žygį į Rusiją (1812), 1831 ir 1863 m. sukilimus, 1861 m. baudžiavos panaikinimą, lietuviškos spaudos draudimą (1864), knygnešių ir lietuviškos spaudos platintojų veiklą,	The documents on display help illustrate several important historical events: Napoleon's campaign in Russia (1812); the insurrections or uprisings of 1831 and 1863; the abolition of serfdom (1861); the ban against the publication of Lithuanian-language books (1864); and the underground activities of book smugglers .
---	--

Nors angliškas vertimas ir atitinka knygnešių veiklos pobūdį, nes jie iš tikrųjų knygas gabeno nelegaliai, bet lietuvių kalboje šis terminas turi teigiamą prasmę, o angliškame jau įgauna neigiamą, nes nežinant konteksto susidaro įspūdis, kad jie objektyviai buvo nusikaltėliai, o ne lietuviškumą puoselėti okupacijos sąlygomis padėję žmonės.

Kai kuriais atvejais funkcinį ekvivalentų vartojimas kėlė nuoseklumo problemų.

91 pavyzdys

Lietuvos bajorai , nepalaikantys tiesioginių ryšių su Turkija, buvo daug abejingesni negu Lenkijos bajorija . Jau nuo Jogailos pakvietimo užimti Lenkijos karaliaus sostą Lenkijos ponai , ilgainiui ir bajorija puoselėjo Lietuvos prijungimo prie Lenkijos valstybės siekius. Tąsyk nesėkmingai, nes Lietuvos Ponų taryba nepriėmė vadinamojo Melniko	The Lithuanian nobility had no direct contacts with the Turks and so they were more skeptical of this role than the Polish nobility . From the time that Jogaila was offered the Polish throne, the Polish nobility , and later the gentry as well, harbored hopes of incorporating Lithuania into Poland. The Lithuanian Council of Lords did not approve the Union of Mielnik, which would have totally
--	--

unijos akto. Persiritus per XVI a. vidurį Lietuvos įtraukimo vienu arba kitu pavidalu į Lenkijos sudėtį idėja tarp šios valstybės politinių jėgų buvo ypač gajį

subjugated Lithuania to Poland. During the second half of the 16th century, various ideas and projects were put forth on how to bring Lithuania and Poland into closer union.

Čia skirtinguose sakiniuose *bajorai* verčiami kaip *nobility*, *bajorija* – kaip *gentry*, *ponai* – kaip *nobility* arba kaip *lords*. Tokia painiava atsirado greičiausiai dėl to, kad ir lietuvių kalboje skirtis tarp *pono* ir *bajoro* yra neaiški, tad ir šių terminų vertimo nenuoseklumas suprantamas.

Kitas, jau anksčiau minėtas, nenuoseklaus vertimo atvejis yra termino *seimas* vertimas.

92 pavyzdys

STEIGIAMOJO SEIMO 1922 M. RUGPJŪČIO 1 D. PRIIMTA LIETUVOS VALSTYBĖS KONSTITUCIJA

Maskvoje suplanavus naujus Seimo rinkimus natūraliai senosios sudėties **Seimas**, kuriame dominavo tautininkai, turėjo būti paleistas.

Naujojo valstybinio darinio veiksmingumą ir visų pirma suderinamą bendrą užsienio politiką turėjo užtikrinti bendri **Seimas** ir renkamas valdovas, Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis vienu metu.

Karą laimėjusi Rusija 1717 m. vadinamojo **Nebyliojo seimo** metu Respublikai primetė jos vidaus gyvenimo priežiūrą.

CONSTITUTION OF LITHUANIA ADOPTED BY THE CONSTITUENT ASSEMBLY OF LITHUANIA ON AUGUST 1, 1922

The new parliamentary elections were planned in Moscow. The old **Parliament**, dominated by the Lithuanian nationalist party (Tautininkų sąjunga), was to be dissolved. The common rulers were elected and resided in Poland. The Commonwealth's parliament (**Sejm**) met in Poland.

They were confirmed by the Commonwealth's **diet** of 1717, called the **Mute Diet** (held for only a day under the supervision of Russian troops; resolutions were passed without discussion).

Tame pačiame tekste šis terminas verčiamas taikant keturias skirtingas strategijas: **aprašomąjį vertimą** (*The Constituent Assembly*), **skolinimąsi** iš prancūzų kalbos (*parliament* iš pranc. *parlement* (*parler* – kalbėti), **skolinimąsi** iš lenkų kalbos (anksčiau aptartą *Sejm*), taip pat **skolinimąsi** iš viduramžių lotynų kalbos žodžio *dieta*, reiškusio kasdienį susirinkimą (*dies* – diena) (**Diet**). Iš dalies skirtingus vertimo būdus galima būtų pateisinti tuo, kad kalbama apie skirtingus laikotarpius. Pirmieji du atvejai yra iš moderniosios Lietuvos istorijos, o du antrieji – iš Lenkijos-Lietuvos sąjungos laikų, tad terminų variaciją tarp šių dviejų laikotarpių galima būtų pateisinti, bet laikotarpių viduje tą paaiškinti sudėtinga. Gali būti, kad vertėjas skirtingas teksto dalis vertė skirtingu laiku ir nesutikrino terminų vartojimo nuoseklumo.

Kai kuriais atvejais, taikant apytikslio vertimo strategiją, pasirinktas aprašomasis vertimas, nes užsieniečiui skaitytojui vietinės aplinkybės yra nežinomos, todėl reikalauja paaiškinimo.

93 pavyzdys

1991 m., po Lietuvos sausio 13 d. įvykių, Europos Sąjunga griežtai pasmerkė jėgos naudojimą Baltijos šalyse.

After the **bloody massacre in Lithuania on January 13, 1991**, the European Union (EU) strictly condemned the use of force in the Baltic States.

Lietuviams Sausio 13-ji yra savaime suprantamas terminas, bet užsieniečiams šita data nieko nereiškia, todėl aprašomojo vertimo taikymas čia yra logiškas.

Dar vienas tokio vertimo pavyzdys yra šis.

94 pavyzdys

Maskvoje suplanavus naujus Seimo rinkimus natūraliai senosios sudėties Seimas, kuriame dominavo **tautininkai**, turėjo būti paleistas.

The new parliamentary elections were planned in Moscow. The old Parliament, dominated by the **Lithuanian nationalist party (Tautininkų sąjunga)**, was to be dissolved.

Čia vertėjas pasirinko taikyti iškart dvi strategijas: aprašomąjį vertimą (*Lithuanian nationalist party*), nusakantį partijos politines pažiūras ir įterpimą (*Tautininkų sąjunga*) – oficialų lietuvišką partijos pavadinimą. Tuo metu anglų kalba Europoje nebuvo lingua franca, tad oficialaus angliško partijos pavadinimo nebuvo, ir galimai būtent dėl to vertėjas pasirinko dviejų vertimo strategijų derinį.

Dar vienas santykinai dažnai taikytas vertimo būdas, taikant apytikslio vertimo strategiją, buvo generalizacija (7 atvejai). Toks vertimas yra tikslingas, jeigu užsienio skaitytojiui niuansai yra neaktualūs.

95 pavyzdys

Zigmantas Sierakauskas (1826-1863) – Kauno gubernijos karinis **vaivada**. Slapyvardis „Dolenga“. Buvęs Rusijos kariuomenės generalinio štabo karininkas.

Zygmunt Sierakowski (1826-1863), a former officer in the Russian Army's General Staff, was one of the **leaders** of the 1863 insurrection in the Kaunas Gubernia. His code name was “Dolenga”.

Šiuo atveju skaitytojiui nėra svarbu tiksliai žinoti, koks konkrečiai tai titulas – užtenka suprasti, kad tai vadovaujanti pozicija. Generalizacija taip pat pateisinama, kai originalo tekste kalbama apie skirtumus, kurie vertimo tekste nėra aktualūs.

96 pavyzdys

LIETUVOS GENERALINĖS SRITIES
SUSKIRSTYMO Į APYGARDAS IR APSKRITIS
SĄRAŠAS BEI ŽEMĖLAPIS

LIST AND MAP OF THE **TERRITORY**
OF LITHUANIA SHOWING THE
VARIOUS **ADMINISTRATIVE**
DISTRICTS DRAWN UP BY THE
NAZIS

Anglakalbiui skaitytojiui skirtumai tarp praeityje Lietuvoje naudotų teritorinių vienetų nėra aktualūs, todėl apibendrintas vertimas čia yra suprantamas.

Tokiu pačiu dažnumu (taip pat 7 atvejai) taikytas ir kitas vertimo būdas – konkretizacija.

97 pavyzdys

Vieną iš Lietuvos tūkstantmečio programos projektų - parodą Lietuva senuosiuose istorijos šaltiniuose – planuota pristatyti atkurtuose **Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose**, tačiau dėl susiklosčiusių aplinkybių ekspozicija atidaryta Taikomosios dailės muziejuje.

One of the projects of the Lithuanian Millennium Programme, the exhibition Lithuania in Ancient Historical Sources, was to be displayed in the reconstructed **Palace of the Grand Dukes of Lithuania**, but for a variety of reasons, opened at the Museum of Applied Art.

Čia lietuviškas gana bendros prasmės terminas valdovai anglų kalboje sukonkretintas į *Grand Dukes*, nes įvairiais laikotarpiais Lietuvą valdė ir svetimi valdovai, tad tikriausiai vertėjas savo pasirinkimu norėjo pabrėžti, kad tai savų valdovų rūmai.

Kitas pavyzdys yra susijęs su kryžiaus žygiais.

98 pavyzdys

Kalavijuočių ordinui 1237 m. tapus **Vokiečių ordino** (toliau – Ordinas) padaliniu **Livonijos ordinu** ir pačiam Ordinui XIII a. pabaigoje po prūsų nukariavimo įsitraukus į Lietuvos krikšto ir nukariavimo žygius, jis virto ilgalaikiu Lietuvos karu su kryžiuočiais.

In 1237, the Livonian Brothers of the Sword were incorporated into the **Teutonic Knights** and became known as the **Livonian Order**.

Teutonai buvo viena iš germanų genčių, ir jos pavadinimas atspindi lotyniškame ordino pavadinime (*Ordo domus Sanctae Mariae Theutonicorum Hierosolymitanorum*), bet ne vokiškame (*Orden der Brüder vom Deutschen Haus der Heiligen Maria in Jerusalem*). Galimai konkretizacija rėmėsi lotyniška ordino pavadinimo versija. Ši versija yra nusistovėjęs šio ordino pavadinimo vertimas ir gali būti grįsta tuo faktu, kad viduramžiais būtent lotynų kalba buvo lingua franca, ir lotyniški pavadinimai laikyti oficialiais.

Dar vienas konkretizacijos atvejis yra susijęs su carinės Rusijos laikais vartotos kalbos ypatumais.

99 pavyzdys

Grafas Platonas Zubovas gavo visą Šiaulių **ekonomiją** su beveik 14 000 „revizinių sielų“.

For example, Count Platon Zubov (1767-1822) received all of the **economy** of Šiauliai with nearly 14,000 **peasants**.

Carinėje Rusijoje žmonės dažnai vadinti „sielomis“ (*duuu*). Anglų kalboje „souls“ irgi vartotas kaip „žmonių“ atitikmuo. Tikėtina, tai religijos įtakos rezultatas. Vis dėlto, vertėjas pasirinko ne versti pažodžiui, o sukonkretinti į *peasants*. Šis pasirinkimas yra logiškas, nes tekste kalbama būtent apie valstiečius, tad šiuo atveju konkretizacija padeda išvengti galimo dviprasmiškumo.

Vienu apytikslio vertimo strategijos taikymo atveju nustatytas kontekstinis vertimas.

100 pavyzdys

Krikštas Lietuvą suartino su krikščioniškuoju Vakarų Europos pasauliu, atvėrė jo civilizacinių

Baptism brought Lithuania closer to the Christian world of Western Europe, to the

ir kultūrinių laimėjimų **aruodus**, sudarė sąlygas jais naudotis, o ilgainiui ir įsitraukti į šių aruodų papildymą.

cultural **treasures** of its civilization, to the possibility of partaking of them, and eventually to contributing to them.

Lietuvių kalboje žodis *aruodas* turi dvi pagrindines reikšmes: tiesioginę, t. y. vietą klėtyje, kurioje laikomi grūdai ir perkeltinę – ištekliaus²⁷. Šiuo atveju šis terminas pavartotas antrąja, perkeltine prasme, tad logiškas vertimas į anglų kalbą būtų *resources*. Vis dėlto, angliškoje versijoje vertėjas pasirinko šį žodį versti kaip *treasures* (lobiai). Tokio žodžio *aruodas* vertimo varianto žodynuose nėra, tad šiuo atveju vertėjo pasirinkimas greičiausiai buvo nulemtas noro pabrėžti Vakarų Europos kultūrinių laimėjimų vertingumą.

2.2.3. Kultūrinių realijų vertimo strategijų pasirinkimo įvertinimas ir palyginimas

Šiame baigiamajame projekte nagrinėtos kultūrinių realijų vertimui (perteikimui) dviejuose šaltiniuose taikytos vertimo strategijos, t. y. a) paties autoriaus Rimanto Matulio verstoje knygoje „Lietuvių tautos kilmė“ ir b) vertėjo Ramūno Kondrato verstoje knygoje „Lietuva senuosiuose istorijos šaltiniuose“. Kultūrinių realijų vertimo strategijų analizė šiuose kūriniuose aktuali tuo, kad tiek paties autoriaus, tiek kito vertėjo atliktas vertimas turi savą specifiką. Autorius geriausiai žino savo tekstą ir jo turinį bei niuansus, žino, ką nori pasakyti, kokią mintį nori perteikti „tarp eilučių“, todėl tikėtina, kad jo atliktas vertimas bus maksimaliai artimas originalui. Tačiau jei autorius nėra profesionalus vertėjas, jis netgi tiksliai žinodamas, ką ir kaip nori pasakyti, gali nesugebėti savo minčių tiksliai perteikti į užsienio kalbą dėl lingvistinių žinių ir kompetencijos bei įgūdžių stokos. Vertėjui tokios problemos tikimybė yra kur kas mažesnė, tad ir jo vertimas potencialiai gali būti tikslesnis. Šiuo atveju, kadangi vertėjas ir autorius yra skirtingi asmenys, vertėjui, nors ir turinčiam reikalingas žinias ir įgūdžius, gali nepavykti tiksliai perteikti autoriaus minčių.

Nors abi knygos yra iš tos pačios dalykinės srities – Lietuvos istorijos, bet jose atskleidžiami skirtingi aspektai. Taigi ir originale identifikuotų kultūrinių realijų kategorijos skiriasi savo apimtimi. Autoriaus verstoje knygoje vyrauja istoriniai etnografiniai pavadinimai – etnonimai (62 proc. visų knygoje rastų kultūrinių realijų), po jų yra geografiniai pavadinimai – toponimai, hidronimai (23 proc.) bei socialiniai-politiniai pavadinimai (8 proc.), o mažiausią grupę sudaro asmenvardžiai – antroponimai (7 proc.). Į paskutinę kategoriją neįtraukti kitų autorių, kuriais savo knygoje remiasi R. Matulis, asmenvardžiai. Vertėjo verstoje knygoje vyrauja socialiniai-politiniai pavadinimai (80 proc. visų knygoje rastų kultūrinių realijų), o asmenvardžių, toponimų ir etnonimų yra tik po kelis atvejus (atitinkamai, 11, 5 ir 4 proc.). Tai apsunkina kultūrinių realijų palyginimą, todėl buvo pasirinkta atlikti atskirose realijų grupėse taikytų vertimo strategijų analizę. Tos pačios strategijos taikymas skirtingoms tos pačios kultūrinės realijos formoms versti (pvz., skirtingų linksnių) buvo skaičiuojamas kaip vienas atvejis. Skirtingų kultūrinių realijų strategijų dažnis autoriaus ir vertėjo verstuose kūriniuose pateikiamas 2 lentelėje.

²⁷ <http://lkz.lt/?zodis=aruodas&id=01064730000>

2 lentelė. Kultūrinių realiųjų vertimo strategijos analizuotuose kūriniuose

Kultūrinių realiųjų vertimo strategija	Dažnis autoriaus verstame kūrinyje	Dažnis vertėjo verstame kūrinyje
Skolinimasis be adaptacijos	64	3
Skolinimasis su grafine adaptacija	23	1
Skolinimasis su morfologine adaptacija	13	4
Skolinimasis su grafine ir morfologine adaptacija	125	11
Skolinimasis su morfologine ir fonetine adaptacija	0	0
Skolinimasis su grafine, morfologine ir fonetine adaptacija	12	11
Generalizacija	2	7
Konkretizacija	0	7
Pažodinis vertimas	5	2
Praleidimas	1	1
Įterpimas	1	2
Funkcinio ekvivalento parinkimas	7	17
Aprašomasis vertimas	5	2
Kontekstinis vertimas	0	1
Iš viso	258	69

Istorinių etnografinių pavadinimų kategorijoje paties autoriaus verstoje knygoje dažniausiai taikytos įvairios skolinimosi strategijos. Tokių strategijų vyravimas yra pagrįstas, nes etnonimai kaip specifinis unikalios etninės grupės pavadinimas į kitas kalbas dažniausiai perkeliama kaip skoliniai, siekiant išlaikyti originalų pavadinimą ir autentišką. Dėl lietuvių ir anglų kalbų skirtumų dažniausiai naudota strategija buvo skolinimasis su grafine ir morfologine adaptacija (107 atvejai arba 67 proc. visų knygoje rastų etnonimų). Skolinimasis be jokios adaptacijos arba tik su grafine adaptacija buvo taikomas rečiau (atitinkamai 27 ir 13 atvejų, arba 17 ir 8 proc.), o skolinimasis su grafine, morfologine ir fonetine adaptacija buvo taikytas rečiausiai (9 atvejai, arba 6 proc.). Kitos šioje kultūrinių realiųjų kategorijoje taikytos vertimo strategijos buvo aprašomasis vertimas (2 atvejai, arba 1 proc.) ir pažodinis vertimas (1 atvejis, arba 1 proc.).

Vertėjo verstoje knygoje pavartotų etnonimų buvo tik 2. Vienu atveju, kaip ir autoriaus verstoje knygoje, vertėjas pritaikė skolinimąsi su grafine ir morfologine adaptacija, o kitu – etnonimą tiesiog praleido kaip neaktualų anglakalbiams skaitytojams. Todėl galima teigti, kad šiuo atveju pritaikyta praleidimo strategija.

Asmenvardžių (antroponimų) kategorijoje abiejose knygose taip pat dažniausia taikytos skolinimosi strategijos. Tikslesnį identifikavimą apsunkina tai, kad tiek autorius (R. Matulis), tiek vertėjas (R. Kondratas) į anglų kalbą dažnai perkėlė ne asmenvardžio versiją, pavartotą lietuviškame tekste, bet versiją iš lietuviškame tekste minimo ar cituojamo nelietuviško šaltinio, tad toks skolinimasis iš originalo autoriaus naudojamų pirminių šaltinių gali būti laikomas tiek skolinimusi iš lietuvių kalbos su grafine ir morfologine (kai kuriais atvejais – ir fonetine) adaptacija, tiek skolinimusi be adaptacijos tiesiai iš nelietuviško šaltinio, eliminuojant ar praleidžiant lietuvišką variantą. Autoriaus vertime aiškūs skolinimosi be adaptacijos atvejai buvo 6, skolinimosi tik su morfologine adaptacija – 5 (atitinkamai, 35 ir 29 proc. visų asmenvardžių), o skolinimosi su morfologine ir grafine adaptacija – 4 (24 proc.). Taip pat nustatyta po vieną įterpimo ir praleidimo atvejį (po 6 proc.).

Vertėjo vertime skolinimosi strategijų taikymas asmenvardžiams versti dažnai buvo hibridinis, t. y. to paties asmenvardžio skirtingi dėmenys buvo perkeliama taikant skirtingas strategijas (skolinimasis be adaptacijos, skolinimasis su grafine, morfologine ir kai kada fonetine adaptacija, todėl tiksli vienos kurios strategijos taikymo klasifikacija yra sudėtinga, tačiau tuo pačiu parodo perteikiančiojo kūrybiškumą. Vienu atveju (17 proc. visų asmenvardžių) nustatytas skolinimasis tik su morfologine adaptacija.

Geografinių pavadinimų (toponimų) kategorijoje autoriaus vertime dažniausiai taikyta strategija buvo skolinimasis be jokios adaptacijos (30 atvejų, arba 48 proc. visų knygoje rastų toponimų). Skolinimosi tik su grafine adaptacija atvejais buvo 9 (14 proc.), o skolinimasis tik su morfologine adaptacija taikytas 6 atvejais (10 proc.). Dažniau taikytas skolinimasis ir su grafine, ir su morfologine adaptacija (14 atvejų, arba 22 proc.). Tokio skolinimosi dažnumas yra suprantamas, atsižvelgiant į lietuvių ir anglų kalbų gramatikos ir rašybos skirtumus. Trimis atvejais (5 proc.) taikytas skolinimasis su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija ir vienu atveju (1 proc.) – aprašomasis vertimas, nes koki nors anglakalbiams suprantamą atitikmenį surasti buvo sudėtinga.

Vertėjo vertime šioje kultūrinių realijų kategorijoje dažniausiai taikytas (2 iš 3 atvejų, arba 67 proc. visų knygoje rastų toponimų) skolinimasis su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija, kas yra suprantama, nes buvo versti terminai, atėję iš slavų kalbų, kuriose yra garsų, nebūdingų nei lietuvių, nei anglų kalboms. Vienu atveju (33 proc.) taikytas skolinimasis tik su morfologine adaptacija (keičiant linksnį ir išlaikant lietuvišką rašybą), šalia įterpian skolinį iš vokiečių kalbos be adaptacijos, kurio lietuviškame tekste nebuvo.

Socialinių-politinių pavadinimų vertimui autoriaus verstoje knygoje skolinimosi strategijos taikytos rečiausiai, nes anglakalbė auditorija tiesiogiai perkeltų terminų reikšmės nesuprastų. Skolinimosi be adaptacijos ir tik su grafine adaptacija rasta po vieną atvejį (po 5 proc. visų knygoje rastų socialinių-politinių pavadinimų). Skolinimosi tik su morfologine adaptacija atvejais rasti 2 (10 proc.), taip pat rasti 4 pažodinio vertimo atvejais (21 proc.). Dažniausiai šioje kultūrinių realijų kategorijoje taikytas apytikslis vertimas. Tokių strategijų taikymas yra grindžiamas tuo, kad jei kitoje kultūroje konkrečios kultūrinės realijos atitikmenų nėra, aprašomasis vertimas būtų per daug perkrautas. Todėl paprasčiau rasti perteikimo būdą per pasirinktus leksinius-semantinius vienetų, kad labiau atitiktų tam tikrą kultūrinę realiją ir būtų aiškiau suprantama skaitytojui. Šioje kultūrinių realijų grupėje dažniausiai buvo taikomas apytikslis vertimas parenkant funkcinį ekvivalentą (7 atvejais, arba 37 proc.). Apytikslis vertimas taikant generalizaciją nustatytas 2 atvejais, ir tiek pat kartų taikytas aprašomasis vertimas (11 proc.).

Vertėjo vertime socialinių-politinių pavadinimų kategorija buvo gausiausia. Skolinimosi be adaptacijos strategijos taikymo rastas tik 1 atvejis (2 proc. visų knygoje rastų socialinių-politinių pavadinimų), šalia taikant pažodinio vertimo įterpimo skliausteliuose strategiją. Viena dažniausiai taikytų strategijų buvo skolinimasis su morfologine ir grafine adaptacija (10 atvejų, arba 22 proc.). Vis dėlto, čia iškilo vertimo strategijos identifikavimo sunkumų: panašu, kad nemaža dalis kultūrinių realijų buvo skolinamasi ne tiesiogiai iš originalo (lietuviško teksto), bet iš kitakalbio šaltinio, todėl sudėtinga tokių skolinimąsi įvertinti. 2 atvejais (4 proc.) nustatytas skolinimasis su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija, siekiant perteikti garsus, kurių anglų kalboje nėra. Kaip ir autoriaus vertime, dažniausiai taikyta vertimo strategija buvo apytikslis vertimas parenkant funkcinį ekvivalentą (17 atvejų, arba 37 proc.). Dviem atvejais (4 proc.) taikytas aprašomasis vertimas, o generalizacija ir konkretizacija taikytos vienodu dažnumu – po 7 atvejus (16 proc.). Tai parodo

istorinių tekstų specifiką, kai cituojami pirminiai terminai.

Tiek R. Kondrato, tiek R. Matulio vertime nė vienoje realiųjų grupėje nebuvo rasta skolinimo tik su morfologine ir fonetine adaptacija taikymo atvejų. Tai rodo, kad abu vertėjai nelaikė šios strategijos tinkama.

Apibendrinant galima teigti, kad kultūrinių realiųjų vertimo strategijų taikymas buvo gana panašus abiem atvejais – ir kai savo knygą vertė pats autorius, ir kai vertimą atliko kitas asmuo, vertimo specialistas. Čia galima išvelgti, kad strategijų pasirinkimą lėmė ne tiek vertėjo žinios ir įgūdžiai, kiek pačių kultūrinių realiųjų pobūdis, nes tam tikros realijos dažnai reikalauja konkrečių vertimo strategijų, ribodamos vertėjo pasirinkimą.

Verta akcentuoti ir pačią vertimo kokybę. Paties autoriaus R. Matulio vertime yra nemažai atvejų, kai vertimas atliekamas mechaniškai, t. y. tiesiog nuimant lietuvišką galūnę ir pridedant anglišką (pvz., *Geruliai* – *Geruls*). Jis dažnai naudoja terminus, kurių oficialaus vertimo arba nėra, arba jie apskritai yra hipotetiniai, tad šiuo atveju konkrečios vertimo strategijos parinkimas galėjo būti tiesiog autoriaus sprendimas, nes nebuvo, kuo remtis. Vertėjo R. Kondrato vertime remiamasi konkrečiais istoriniais šaltiniais, tad erdvės improvizacijoms lieka gerokai mažiau. Viena vertus, tai yra privalumas, nes galima (ir dėl srities specifikos netgi būtina) naudoti nusistovėjusius konkrečių kultūrinių realiųjų vertimo variantus, kita vertus, tai kelia ir aukštesnius reikalavimus terminų parinkimui. Taigi vertimo kokybės palyginimo klausimas yra kiek keblus.

Dar vienas iš vertimo kokybės vertinimo kriterijų yra vertimo nuoseklumas, t. y. ar tas pats terminas verčiamas vienodai visame tekste. Šiuo atžvilgiu autoriaus verstas tekstas nusileido vertėjo vertimui, nes nenuoseklumo atvejų pasitaikė daugiau (atitinkamai, 12 ir 5 atvejai). Tačiau R. Matulio knygoje daugiau puslapių negu R. Kondrato verstoje knygoje (atitinkamai, 326 ir 292 psl.), be to, žymiai skiriasi ir teksto kiekis puslapiuose, tad nuoseklumo vertinimas tampa sudėtingas. Nenuoseklumas vertime yra tikėtinas, kai verčiami ilgesni tekstai ir trūksta laiko peržiūrai. Tokiose situacijose vertėjas gali pamiršti, kaip išvertė konkrečius terminus, todėl gali nukentėti vertimo nuoseklumas. Vienas galimas sprendimo būdas būtų sudaryti konkrečių kultūrinių realiųjų ir jų vertimo atitikmenų sąrašą. Knygų leidybos atveju ši užduotis tektų tekstų redaktoriams. Tai palengvintų vertėjams istorinių tekstų perteikimo iššūkius.

R. Matulis taip pat buvo savo paties knygos redaktorius, tad čia kyla problema, kad autorius galėjo tiesiog nepastebėti savo klaidų ir vertimo nenuoseklumų. R. Kondrato atliktą vertimą į anglų kalbą redagavo pats vertėjas, o lietuvišką tekstą – redaktorė L. Kunickytė. Idealiu atveju lietuvišką originalą ir jo vertimą turėtų peržiūrėti vienas abi kalbas mokantis ir vertimo patirtį turintis redaktorius, kuris bendradarbiaudamas tiek su autoriumi, tiek su vertėju, galėtų padėti užtikrinti tinkamą vertimo kokybę. Šių dviejų nagrinėtų knygų atveju tokio specialisto indėlio pritrūko.

Atlikus vertimo strategijų, verčiant kultūrinių realiųjų pavadinimus, taikymo analizę vertėjo ir autoriaus verstose istorinio žanro knygose, pastebėtos tam tikros tendencijos. Jomis remiantis galima formuluoti praktines kultūrinių realiųjų pavadinimų vertimo strategijų istoriniuose tekstuose parinkimo **rekomendacijas**:

1. Prieš renkantis vertimo strategiją, verta patikrinti, ar yra jau nusistovėjusi konkrečios kultūrinės realijos pavadinimo vertimo versija, paplitusi vertimo kalbos tekstuose. Pavyzdžiui, nusistovėjęs etnonimo *Sėliai* vertimas į anglų kalbą yra *Selonians*. Tokiu atveju vertimo teksto skaitytojui bus

suprantamiau, jei bus vartojamas būtent toks šios kultūrinės realijos pavadinimo vertimas. Todėl kitokių vertimo strategijų (pvz., R. Matulio vertimo atveju pasirinktas *Selones*) taikymas nėra tikslingas.

2. Tais atvejais, kai nusistovėjusio konkrečios kultūrinės realijos pavadinimo vertimo varianto nėra, strategijos pasirinkimas priklauso nuo kultūrinės realijos tipo. Asmenvardžiams (antroponimams), geografiniams pavadinimams (toponimams) ir istoriniams etnografiniams pavadinimams (etnonimams) versti labiausiai tinkamas skolinimasis su įvairaus tipo adaptacijomis ar jų deriniais. Jeigu šie pavadinimai yra nelietuviškos kilmės, rekomenduotina apsisvarstyti ne skolinimąsi su adaptacija iš lietuvių kalbos, bet skolinimąsi be adaptacijos iš to pavadinimo kilmės kalbos. Tokiu atveju verta patikrinti skolinio paplitimą vertimo kalbos tekstuose.
3. Socialinių-politinių pavadinimų atveju, kur tik įmanoma, verta taikyti apytikslį vertimą, parenkant funkcinį ekvivalentą, nes vertimo teksto skaitytojai dažnai užtenka suprasti esmę, o ne perprasti niuansus. Ši strategija pranašesnė už aprašomąjį vertimą, nes neužima papildomos vietos tekste. Vis dėlto, kai funkcinį ekvivalentą rasti neįmanoma, aprašomasis vertimas gali būti tinkama išeitis. Pažodinio vertimo taikymas gali būti problemiškas, nes originalo kalboje konkretus terminas gali turėti papildomų prasmų, būdingų tik tai kalbai, tad mechaninis jo vertimas gali neigiamai paveikti to termino supratimą vertimo kalboje. Pavyzdžiui, R. Kondrato verstoje knygoje lietuviškame tekste pavartotas terminas *sukilėliai* (kalbant apie 1863 m. sukilimą) turi teigiamą atspalvį, o angliškas pažodinis vertimas *rebels* – jau neigiamą. Dėl to pažodinį vertimą geriau vartoti kuo rečiau arba palikti kaip papildomą variantą, taikant įterpimo strategiją, pvz., įterpiant skliausteliuose šalia originalo (R. Kondrato verstoje knygoje laikraščio pavadinimas *Lietuvos Aidas* išverstas kaip *Lietuvos Aidas (Echo of Lithuania)*).
4. Galiausiai, visais atvejais svarbu išlaikyti nuoseklumą, t. y. tų pačių kultūrinių realijų pavadinimus visame tekste versti taikant tas pačias vertimo strategijas, nes kitaip vertimo teksto skaitytojai gali susidaryti įspūdis, kad kalbama apie visai skirtingas kultūrines realijas. Pavyzdžiui, R. Matulis savo knygoje etnonimą *Sėliai* verčia ir kaip *Selonians*, ir kaip *Selones*, ir perkelia kaip skolinį *Sėliai* be adaptacijos. Toks nenuoseklumas yra suprantamas, kai didelės apimties tekstų vertimai užima daug laiko, o vertėjas neturi kada peržiūrėti ankstesnio savo vertimo ir tiesiog verčia toliau. Taip susidaro galimybė pamiršti, kokia vertimo strategija tam pačiam terminui taikyta anksčiau ir pritaikyti kitokią. Šią tikėtiną problemą gali išspręsti glaudus vertėjo ir redaktoriaus, mokančio abi kalbas ir turinčio abu tekstus palyginimui, bendradarbiavimas.

Išvados

1. Remiantis mokslinės literatūros apžvalga galima apibendrinti, kad kultūrinės realijos yra unikalūs kultūrinės tapatybės elementai ir pasižymi: 1) kultūrinių atitikmenų nebuvimu kitose kalbose, 2) glaudžia sąsaja su socialiniu ir istoriniu kontekstu ir 3) iš anksto užkoduotais vertimo keblumais. Perteikiant kultūrinių realijų prasmę, vertėjai gali rinktis iš nemažai vertimo strategijų alternatyvų. Pastarosios priklauso nuo: a) teksto tipo, b) teksto paskirties, c) tikslinės auditorijos. Universalių taisyklių nesiūlo joks mokslininkas, taigi vertėjo apsisprendimą nulemia kontekstas.
2. Identifikavus, atrinkus ir suklasifikavus kultūrinių realijų pavadinimus analizuotuose kūriniuose, paaiškėjo, kad autoriaus verstame kūrinyje daugiausiai pasitaikė istorinių etnografinių pavadinimų, mažiausiai – asmenvardžių, o vertėjo verstame kūrinyje daugiausiai aptikta socialinių-politinių pavadinimų, mažiausiai – istorinių etnografinių pavadinimų. Autoriaus ir vertėjo verstuose kūriniuose kultūrinėms realijoms perteikti pasirinktos tokios strategijos: skolinimasis be adaptacijos, skolinimasis su grafine adaptacija, skolinimasis su morfologine adaptacija, skolinimasis su grafine ir morfologine adaptacija, skolinimasis su morfologine ir fonetine adaptacija, skolinimasis su grafine, morfologine ir fonetine adaptacija, generalizacija, konkretizacija, pažodinis vertimas, praleidimas, įterpimas, funkcinio ekvivalento parinkimas, aprašomasis vertimas, kontekstinis vertimas. Autorius dažniausiai rinkosi skolinimosi su grafine ir morfologine adaptacija strategiją, o vertėjas – funkcinio ekvivalento parinkimo. Rečiausiai pritaikytos strategijos autoriaus vertime buvo praleidimo ir įterpimo, o vertėjo vertame kūrinyje – skolinimasis su grafine adaptacija, praleidimas ir kontekstinis vertimas. Strategijų pasirinkimui įtakos turėjo kultūrinių realijų kategorija.
3. Išnagrinėjus ir palyginus autoriaus ir vertėjo vertimuose naudotų kultūrinių realijų vertimo strategijų pasirinkimus bei išanalizavus kultūrinių realijų kategorijų ir vertimo strategijų sąsajas, pastebėti tam tikri dėsningumai. Kultūrinių realijų vertimo strategijų pasirinkimui daugiausiai įtakos turėjo kultūrinių realijų pobūdis, kuris dažnai reikalauja konkrečių vertimo strategijų, ribodamos vertėjo pasirinkimą. Tuo remiantis suformuluotos kultūrinių realijų vertimo istoriniuose tekstuose rekomendacijos: 1) prieš renkant vertimo strategiją patikrinti, ar vertimo kalbos tekstuose yra nusistovėjusi konkrečios kultūrinės realijos pavadinimo vertimo versija; 2) jei nusistovėjusio kultūrinės realijos vertimo varianto nėra, strategijos pasirinkimas priklauso nuo kultūrinės realijos tipo (asmenvardžiams, geografiniams ir istoriniams etnografiniams pavadinimams versti labiausiai tinkamas skolinimasis su įvairaus tipo adaptacijomis ar jų deriniais; 3) socialiniams-politiniams pavadinimams verta taikyti apytikslį vertimą, parenkant funkcinį ekvivalentą (jei jų rasti neįmanoma, taikytinas aprašomasis vertimas); 4) tų pačių kultūrinių realijų pavadinimus visame tekste versti taikant tas pačias vertimo strategijas, taip pat pasinaudoti abi kalbas mokančio redaktoriaus paslaugomis.

Literatūros sąrašas

1. Abdelkarim, M. and Alhaj, A. (2023). Probing the Meaning Loss in the Translation of Arabic Qur'ānic Connotative Words into English: A Linguistic Semantic Perspective. *Theory and Practice in Language Studies*, 13(10), 2644-2651. <https://doi.org/10.17507/tpls.1310.23>
2. Ahmed, S. (2024). Translation and Semantics: Challenges and Strategies in Translating English Idioms. *JLS*, 8(3), 335-347. <https://doi.org/10.25130/lang.8.3.19>
3. Aixela, J. F. (1997). Culture-Specific Items in Translation. Translation, Power, Subversion, Alvarez, R. and Carmen-Africa Vidal, M (eds.). *Clevedon: Multilingual Matters*, 52–78.
4. Ajtony, Z. (2016). Cultural Interchangeability? Culture-Specific Items in Translation. *Acta Universitatis Sapientiae Philologica*, 8(2), 79-92. <https://doi.org/10.1515/ausp-2016-0019>
5. Alhaj, A. and Alwadaï, M. (2024). A Study of Gain and Loss in the Translation of the Qur'ānic Arabic Words of Glad Tidings Known as Al-Bush'rā into English: An Islamic Professional Ethical Perspective. *Theory and Practice in Language Studies*, 14(1), 233-240. <https://doi.org/10.17507/tpls.1401.27>
6. Al-Kaabi, M., AlQbailat, N., Badah, A., Ismail, I., Hicham, K. (2024). Examining the Cultural Connotations in Human and Machine Translations: A Corpus Study of Naguib Mahfouz's Zuqāq al-Midaqq. *Journal of Language Teaching and Research*, 15(3), 707-718. <https://doi.org/10.17507/jltr.1503.03>
7. Amin, S., Farhat, P., Maitlo, S., Soomro, A. (2023). Transformation of Creative Process Through Self-Translation: A Comparative Analysis of Abdullah Hussain's Novels. *Pakistan Journal of Humanities and Social Sciences*, 11(3), 3469–3478. <https://doi.org/10.52131/pjhss.2023.1103.0628>
8. Andreichuk, N., Mykytyuk, O. (2024) Linguopersonology: Dmytro Dontsov and the Story of One Self-Translated Text. *Матица српска одељење за књижевност и језик зборник матице српске за славистику*, 57. http://doi.fil.bg.ac.rs/pdf/journals/ms_zmss/2024-106/ms_zmss-2024-106-4.pdf
9. Ariawan, S. (2020). Cultural Aspects Representation in English Textbook and its Implication on English Language Learning. *Journal of Advanced English Studies*, 3(1), 7. https://www.researchgate.net/publication/362594390_CULTURAL_ASPECTS_REPRESENTATION_IN_ENGLISH_TEXTBOOK_AND_ITS_IMPLICATION_ON_ENGLISH_LANGUAGE_LEARNING
10. Ayu, M. (2020). Evaluation Cultural Content on English Textbook Used by EFL Students in Indonesia. *Jet (Journal of English Teaching)*, 6(3), 183-192. <https://doi.org/10.33541/jet.v6i3.1925>
11. Bilić, V. (2020). The Online Computer-assisted Translation Classroom. *The International Journal of Translation and Interpreting Research*, 12(1), 127-141. <https://doi.org/10.12807/ti.112201.2020.a08>
12. Bird, J., Brough, M., Cox, L. (2016). Transnationalism and the Karen Wrist-tying Ceremony: An Ethnographic Account of Karen Settlement Practice in Brisbane. *The Australian Journal of Anthropology*, 27(1), 104-120. <https://doi.org/10.1111/taja.12176>
13. Blažytė, D., Liubinienė, V. (2016). Culture-specific Items (CSI) and Their Translation Strategies in Martin Lindstrom's "Brand Sense". *Kalby studijos*, Nr. 29, 42-57. <https://doi.org/10.5755/j01.sal.0.29.16661>

14. Buitkienė, J. (2013). Lietuviškųjų kultūrinių realijų vertimas į anglų kalbą. *Žmogus ir žodis*, 15(3). <https://philpapers.org/rec/BUILKR>
15. Cammarota, M. (2018). Translating Medieval Texts. <https://doi.org/10.30687/978-88-6969-248-2/003>
16. Canli, G. (2018). Relocating Self-Translation from the Interlingual to Intralingual: Faulkner as a Self-Translaauthor. *TransLogos Translation Studies Journal*, 1(1), 41-63. <https://doi.org/10.29228/translogos.1/1.8>
17. Čemerin, V. (2019). Treatment of Realia in the Subtitling of Ekphrastic Texts. *Journal of Audiovisual Translation*, 2(1). 104–125. <https://doi.org/10.47476/jat.v2i1.10>
18. Cordingley, A., Stenberg, J. (2024). Self-Translation in the Sinosphere: Challenging Orthodoxies from Shanghai to Taipei to Makassar. *Journal of Literary Multilingualism*, 2(1), 11-35. <https://doi.org/10.1163/2667324x-20240102>
19. Danytė, M. (2006). Lithuanian Translations of Canadian Literature: The Translation of Cultural Realia. *Darbai ir dienos*, 2006, t. 45, pp. 195-213. <https://www.lituanistika.lt/content/24736>
20. Dickins, J (2012). The Translation of Culturally Specific Items. In: Littlejohn, A and Mehta, SR, (eds.) Language Studies: Stretching the Boundaries. *Cambridge Scholars Publishing*, 43-60. ISBN 1443839728
21. Djachy, K. and Pareshishvili, M. (2014). Realia as Carriers of National and Historical Overtones. *Theory and Practice in Language Studies*, 4(1). <https://doi.org/10.4304/tpls.4.1.8-14>
22. Er, O. (2017). Evaluation of the Cultural Elements in the Textbook “Genki I: An Integrated Course in Elementary Japanese”. *Journal of Education and Training Studies*, 5(9), 193. <https://doi.org/10.11114/jets.v5i9.2532>
23. Göçen, G. and Özdemirel, A. (2020). Turkish culture in the metaphors and drawings by learners of Turkish as a foreign language. *Participatory Educational Research*, 7(1), 80-110. <https://doi.org/10.17275/per.20.6.7.1>
24. Grit, D. (1997). De vertaling van realia. Denken over vertalen. Tekstboek vertaalwetenschap, onder redactie van Ton Naaijken, Cees Koster, Henri Bloemen en Caroline Meijer, Uitgeverij Vantilt, 279-289.
25. Hazebroek, B. and Croijmans, I. (2023). Let’s talk over coffee: Exploring the effect of coffee flavour descriptions on consumer imagery and behaviour. *Food Quality and Preference*, 105, 104757. <https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2022.104757>
26. Horbačauskienė, J. (2017). Problematic Issues in Translation of Culture Specific Items. *International Journal of Linguistics, Literature and Culture*, 4(1), 112-124. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=952898>
27. Ilowska, I. (2024). Walking in the city. *New Writing*, 21(3), 350–360. <https://doi.org/10.1080/14790726.2024.2345065>
28. Ilyinova, E. and Kochetova, L. (2016). Diachronic Perspective in Text and Discourse Studies: Review of Approaches. *Vestnik Volgogradskogo Gosudarstvennogo Universiteta Serija 2 Jazykoznanije*, 15(4), 18-25. <https://doi.org/10.15688/jvolsu2.2016.4.2>
29. Jelen, J., Šantrůčková, M., Komárek, M. (2021). Typology of Historical Cultural Landscapes Based on Their Cultural Elements. *Geografie*, 126(3), 243-261. <https://doi.org/10.37040/geografie2021126030243>

30. Jenco, L. (2023). Chen Di's Investigations of the Ancient Pronunciations of the Mao Odes (Mao Shi guyin kao) and Textual Research in the Late Ming. *T'oung Pao*, 109(5-6), 668-704. <https://doi.org/10.1163/15685322-10905006>
31. Kačmárová, A., Bilá, M. (2018). Is There Anything Like a Universal Typology of Translation Solutions for Culture-Specific Items? *Folia Linguistica et Litteraria* 24:67-84. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=770003>
32. Kang, K., Jin, K., Yang, S., Jang, S., Choo, J., Kim, Y. (2021). Restoring and Mining the Records of the Joseon Dynasty via Neural Language Modeling and Machine Translation. <https://doi.org/10.18653/v1/2021.naacl-main.317>
33. Kounitrate, N. (2020). Traducción de culturemas, una nueva tendencia en los estudios de la traducción.. <https://doi.org/10.18778/8220-201-4.11>
34. Lahiani, R. (2020). Landscape in Literary Translation: A Comparative Study. *Arab World English Journal for Translation and Literary Studies*, 4(3), 17-33. https://www.researchgate.net/publication/343845982_Landscape_in_Literary_Translation_A_Comparative_Study
35. Lei, Z. (2023). Blended Teaching of Translation: Problems and Suggestions. *Curriculum and Teaching Methodology*, 6(4). <https://doi.org/10.23977/curtm.2023.060402>
36. Leonavičiūtė, G., Kuzminskaitė, D. (2021). Kultūros realių vertimas į lietuvių kalbą: Gabrielio García'os Márquezo romanas „Šimtas metų vienatvės“. *Darnioji daugiakalbystė* 18:185-209. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=951497>
37. Linder, D. (2022). Greasy Scummy Sumps: Translating Specialized Terminology in Detective Fiction. *Przekładaniec*, 2022, 70-92. doi: <https://doi.org/10.4467/16891864ePC.22.004.16518>
38. Majid, A., Roberts, S., Cilissen, L., Emmorey, K., Nicodemus, B., O'Grady, L., Levinson, S. (2018). Differential coding of perception in the world's languages. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115(45), 11369-11376. <https://doi.org/10.1073/pnas.1720419115>
39. Maksvytytė, J. (2019). Culture-bound Elements: Rendering and Preserving in Translation. *Studia translatologica*, (10), 253-264. <https://epubl.ktu.edu/object/elaba:49970324/>
40. Matulis, R. (2017). Lietuvių tautos kilmė. Charibdė. 302 p.
41. Matulis, R. (2021). The Origin of Lithuanian Nation. Charibdė. 325 p.
42. Méndez, L. and Gonzalez, S. (2023). Cultural Awareness Through Task-based Learning Using Authentic Materials. *Paradigmas Socio-Humanísticos*, 5(1), 29-36. <https://doi.org/10.26752/revistaparadigmash.v5i1.674>
43. Mohammad, A. (2024). Cultural and Stylistic Losses and Gains Faced in Translating the Qur'anic Arabic Words Known as Kur'hun into English: A Comparative Study. *International Journal of Religion*, 5(3), 519-532. <https://ijor.co.uk/ijor/article/view/3501>
44. Mühleisen, S. (2010). Postcolonial Translation: Encounters across Languages, Cultures, and Disciplines. *Zeitschrift Für Anglistik Und Amerikanistik*, 58(3). <https://doi.org/10.1515/zaa.2010.58.3.257>
45. Newmark P. (1988). A Textbook of Translation. London New York: Prentice Hall.
46. Pažūsis, L. (2014). Kalba ir vertimas. Vilniaus universitetas. Vilnius., 722 p.
47. Pedersen, J. (2005). How is Culture Rendered in Subtitles? *MuTra 2005: Challenges of multidimensional translation: Conference proceedings*. Vol. 18, No. 1. 1-18. https://www.euroconferences.info/proceedings/2005_Proceedings/2005_Pedersen_Jan.pdf

48. Pym, A. (2016). *Translation Solutions for Many Languages. Histories of a Flawed Dream*. London/New York: Bloomsbury.
49. Pym, A. (2023). *Exploring Translation Theories* (3rd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003383130>
50. Rahmani, H., Yaqubi, M., Rahman, W. (2019). Doā or Namāz? Analysis of Overt and Covert Translations in Two Renditions of ‘The Prophet’ by Jibran Khalil Jibran. *International Journal of Linguistics*, 11(5), 244-264. <https://doi.org/10.5296/ijl.v11i5.15702>
51. Rastgoo, R., Kiani, K., Escalera, S., Athitsos, V., Sabokrou, M. (2022). All You Need in Sign Language Production. <https://doi.org/10.48550/arxiv.2201.01609>
52. Rastgoo, R., Kiani, K., Escalera, S., Sabokrou, M. (2021). Sign Language Production: A Review. <https://doi.org/10.48550/arxiv.2103.15910>
53. Razumna, K., Movchan, M. (2024). Realia vs Irrealia in Non-fiction vs Fiction Texts: A Case Study of Translation. *Forum for Linguistic Studies (Transferred)*. 6(1), 1946. <https://doi.org/10.59400/FLS.v6i1.1946>
54. Sawi, I. and Allam, R. (2024). Exploring Challenges in Audiovisual Translation: A Comparative Analysis of Human- and AI-generated Arabic Subtitles in Birdman. *Plos One*, 19(10), e0311020. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0311020>
55. Schäffner, Ch, Wieseemann, U. (2001). *Annotated Text for Translation: English–German. Functionalist Approaches Illustrated*. Clevedon: Multilingual Matters.
56. Sharapova, M. and Shumeiko, L. (2020). Cultural Realias in English Language Artistic Discourse and Peculiarities of Their Translation. *Vîsnik Mariupol's'kogo Deržavnogo Unîversitetu Seriâ Filologiâ*, 13(23), 230-230. https://www.researchgate.net/publication/352080340_Cultural_realias_in_English_language_artistic_discourse_and_peculiarities_of_their_translation
57. Son, J., Jin, J., Yoo, H., Bak, J., Cho, K., Oh, A. (2022). Translating Hanja Historical Documents to Contemporary Korean and English. <https://doi.org/10.48550/arxiv.2205.10019>
58. Steensland, B. (2006). Cultural Categories and the American Welfare State: The Case of Guaranteed Income Policy. *American Journal of Sociology*, 111(5), 1273-1326. <https://doi.org/10.1086/499508>
59. Studies, A., Panasiuk, K., Yahiaoui, R. (2017). Transadapting the Cultural Realia of Soviet Russia to an Arab Audience: The Case of the Film УТОМЛЕННЫЕ СОЛНЦЕМ (Burnt by the Sun). <https://doi.org/10.31235/osf.io/7sqvd>
60. Suryadi, F., Azzakhro, D., Fauzan, D., Ardiansya, E. (2024). The Influence of Translation Techniques on the Accuracy of Interpretation of Little Women by Louisa May Alcott. *Journal of English Education Forum (Jeef)*, 4(3), 174-177. <https://doi.org/10.29303/jeef.v4i3.781>
61. Tănase, E. (2023). Realia in subtitling – An intercultural encounter. *Professional Communication and Translation Studies*, 11, 98-104. <https://doi.org/10.59168/vvqd8168>
62. Tarigan, H., Lubis, S., Zein, T. (2021). The Translation of Idiomatic Expressions in the Karonese Cultural Legend “Pustaka Sembiring” into English. *Lingpoet Journal of Linguistics and Literary Research*, 2(1), 64-71. <https://doi.org/10.32734/lingpoet.v2i1.5045>
63. Tosi, P. (2023). Reflexivity in Translation: A Multi-layered, Dialogic, and Self-reflexive Process. *Discourses on Culture*, 20(1), 2023. 109-128. <https://doi.org/10.2478/doc-2023-0013>

64. Tuxtasinov, I. (2023). Translation Strategies of Stylistic Devices in Literary Texts. *Arabic Language in the Era of Globalization: Innovative Approaches and Teaching Methods*, 1(1), 386–390. <https://doi.org/10.47689/ATGD:IYOM-vol1-iss1-pp386-390-id28516>
65. Vinay, J.-P., Darbelnet, J. (2000). A Methodology for Translation. In *The Translation Studies Reader*. Ed. Lawrence Venuti. London: Routledge.
66. Vlahov, S., Florin, S. (1980): *Neperevodimoye v perevode: realii*. In *Masterstvo perevoda*. Moscow. 342 p.
67. Vlahov, S., Florin, S. (2022) The Translation of Realia: How to render words that mean culture-specific things.
68. Vozna, M. and Slavova, L. (2022). Rendering Ukrainian Historical Terminology of the Old Rus' Period into English. *English Studies at Nbu*, 8(2), 183-202. <https://doi.org/10.33919/esnbu.22.2.2>
69. Wang, D. (2011). Cultural Functions of Translation: Sustainable Development in the Context of Globalization. *Advanced Materials Research*, 347-353, 426-430. <https://doi.org/10.4028/www.scientific.net/amr.347-353.426>
70. Xiao, S. (2022). Paratextual Framing for Translating and Disseminating the Ming novel Jinpingmei in the Anglophone world. *International Journal of Translation and Interpretation Studies*, 2(2), 59-73. <https://doi.org/10.32996/ijtis.2022.2.2.6>
71. Xie, L. and Wu, J. (2022). Establishment of a Fuzzy Comprehensive Evaluation Random Matrix Model for the Assessment of Foreign Language Translation Level in Universities. *Mathematical Problems in Engineering*, 2022, 1-11. <https://doi.org/10.1155/2022/4313549>
72. Yerbulatova, I., Gilazetdinova, G., Bozbayeva, A. (2019). Peculiarities of Kazakh Reality Translation with Cultural-Historical Educational Components. *International Journal of Higher Education*, 8(8), 51. <https://doi.org/10.5430/ijhe.v8n8p51>
73. Zahra, F. and Sahiruddin, S. (2023). Analysis on the Translation Procedures of Culture-Specific Items in Tilik (2018) Short Movie. 1-12. <https://doi.org/10.4108/eai.11-7-2023.2341061>
74. Zeynalova, K. (2025). Translation Challenges of Cultural Realia in English Literary Texts: Semantic and Pragmatic Aspects. *EGJLLE*, 2(1), 70-78. <https://doi.org/10.69760/egjlle.250008>
75. Zuo, Y., Abdullah, S., Ching, F. (2023). Strategies for Translating Culture-Specific Items from Chinese into English. *World Journal of English Language*, 13(7), 27-34. <https://doi.org/10.5430/wjel.v13n7p27>
76. Zutshi, C. (2011). Translating the Past: Rethinking Rajatarangini Narratives in Colonial India. *The Journal of Asian Studies*, 70(1), 5-27. <https://doi.org/10.1017/s0021911810002998>

Priedai

1 priedas. Kultūrinės realijos ir jų vertimo į anglų kalbą strategijos autoriaus verstame kūrinyje

Istoriniai etnografiniai pavadinimai (etnonimai)

Nr.	Lietuviškas realijos pavadinimas	Psl.	Vertimas į anglų kalbą	Psl.	Vertimo strategija
1.	Istorikams daug problemų sukėlė Selencijos vardas, kurį X-XI a. Anonimas Galas dažnai kartoja greta prūsų ir pmarėnų .	49	Historians had many problems with the name Selencia, which in the 11th c. very often repeats Gallus Anonymus together with Prussians and inhabitants of Polish Pomorze .	220	Apytikslis vertimas (aprašomasis)
2.	Taip pat tarp kryžiuočių karo „žygių“ aprašymų yra tokia žinutė iš 1311 m.: „Ordino būriai susirinko prieš juos (lietuvius) – ragainiškiei, įsrutiškiai, vitingai (Witingorum), švento Jurgio, Marijos ir kiti broliai.	54-55	Also, among the descriptions of German military “marches” there is such information from 1311: “Detachments of the Order gathered against them (Lithuanians) – from Ragainé (Ragnit), Įsrutis (Insterburg), Witingorum , Saint. George, Mary and other brothers.	226	Apytikslis vertimas (vietoje žmonių minima vietovė); praleidimas (vitingai)
3.	Virvelinės keramikos nešėjai galėjo būti susiję su getų-trakų , taip pat su venedų-vandalų gentimis, kurios labiausiai buvo išitvirtinusios Mažojoje Azijoje ir kituose gretimuose regionuose.	16	The users of Corded ceramics could be tightly connected with Gets and Thracians and Vened-Vandal tribes, which mainly settled in Asia Minor and the other nearest regions.	184	Skolinimas su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija
4.	Aisčiai – estijai	17	Aisti, Aesti	185	Skolinimas su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija
5.	Kaip matėme, iki šiol visuose šaltiniuose pasitaikantys vardai – estai, estijai, ostai – reiškia rytus ir jokių būdu negali būti perskaityti kaip aisčiai .	17	As we have seen, so far the names in all written sources: Estians, Ostians have the meaning “East”, and they can never be read as Aistians .	185	Skolinimas su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija
6.	Tačiau vienas iš garsiausių antikos geografo Ptolemajaus hiperborėjų kalnus pažymi savo žemėlapyje pačiame kampe, kažkur šiaurėje už	27	But one of the most famous antique geographers Ptolemaeus in 2nd c. shows Hyperborean mountains in the very corner of his map,	196	Skolinimas su morfologine, grafine, fonetine (prussians) adaptacija

	boruskų (prūsų) ir pagiritų, tarp Azijinės ir Europinės Sarmatijos.		somewhere in the North after Boruski (Prussians) and Pagiriti , between Asian and European Sarmatia.		
7.	Todėl, pavyzdžiui, Vulfstanui visiškai užteko bendro estijų vardo, be to, mes nežinome, ar nesislėpė šis vardas kokia nors komplikuotesne forma, pvz., minėti anglosaksų lidvingai arba Leuticija (liutičiai, minimi Povestj vremennykh let) arba dar kita.	28	So, e. g. for Wulfstan was absolutely enough common name Estians, also, we don't know whether this name was not hidden in more complicated form, e. g. in the mentioned Anglo-Saxon Lidwicingi or Leuticia (Lutichi, mentioned in Povestj Vremennykh Let), or some other.	197	Skolinimas su morfologine, grafine, fonetine (lutichi) adaptacija
8.	Panašiu į liutičių vardu Lietuvą vadina popiežius Klemensas IV sutartyje tarp kryžiuočių ir Čekijos karaliaus dėl Lietuvos nukariavimo (Lutovija).	28-29	By the similar to the word Lutichi Roman Pope Clement IV names Lithuania (Lutovia) in the agreement between Crusaders and Czechia about the conquering of Lithuania	197-198	Skolinimas su morfologine, grafine, fonetine adaptacija
9.	Remdamasis A. Nikitinu („Biarmija ir Senoji Rusia“, Voprosy istorii, 1976, 7), B. Genzelis Glezisveliro kraštą tapatina su kuršių valstybe Kuronija.	41	Basing on A. Nikitin (“Biarmia and old Russia”, Voprosy istorii, 1976, 7), B. Genzelis the country Glesisvelir identifies with the state of Kurshes – Kuronia.	211	Skolinimas su morfologine ir grafine, fonetine adaptacija
10.	Arimfėjai	57	Arymphaeos	228	Skolinimas su morfologine, fonetine ir grafine adaptacija
11.	Amianus Marcellinus, gyvenęs IV a., skelbė, kad, [...] ten, kur baigiasi Ripėjų kalnai, gyvena arimpėjai , teisingi ir ramumu pasižymį žmonės.	57	Ammianus Marcellinus in the 4th c. announced that “(...) in the place where Riphean Mountains end, live Arymphaeos , fair and distinguished in calmness people.	228	Skolinimas su morfologine, fonetine ir grafine adaptacija
12.	Arimpėjai čia tiesiog ir reiškia žmones, gyvenančius už Ripėjų kalnų.	57	Arymphaeos here simply mean people, who live behind the Riphean Mountains.	228	Skolinimas su morfologine, fonetine ir grafine adaptacija
13.	O pasak S. Daukanto, Pitėjas aisčius vadinęs aestuarii (aušrėnais).	17	According to S. Daukantas, for Estians Pytheas used the name Aestuarii (Of Dawn).	185	Skolinimas su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija (estians); skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija

					(Aestuarii); kalkiavimas (of dawn)
14.	O jeigu persöksim į XIII a., į ankstyvuosius kryžiuočių laikus, tai pamatysime, kad tada lietuviai ir latviai buvo vadinami visai vienodai: Mindaugo laiške bei Dusburgo kronikoje <i>Letovia</i> , <i>Lethovia</i> (Lietuva) ir Henriko Latvio letai (latviai) bei lettones (lietuviai).	22	And if we jump into the 13th c., into the earlier time of Crusaders, we shall see that then the name of Lithuanians and Latvians were almost the same: in the letter of Mindaugas and in Dusburg chronicle: <i>Letovia</i> , <i>Lethovia</i> (Lietuva – Lithuania), and Henry (Heinrich) Latvian: Letes (Latvians) and Lettones (Lithuanians).	190	Skolinimas su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija (letes); skolinimas su grafine adaptacija (lettones)
15.	Iš viso Strijkovskis chronologiškai pateikia tokius prūsų vardus: Bructreri , Bruteni , Pruteni , Borusy , Porusy , Prusy (kaip matome, jis brukterius nedvejodamas priskiria prie prūsų).	32	Putting together, chronologically M. Strykowski gives such names of Prussians: Bructreri , Bruteni , Pruteni , Borusy , Porusy , Prusy (as we can see, by name Bructreri without any doubt he names Prussians).	201	Skolinimas be adaptacijos; skolinimas su morfologine, fonetine ir grafine adaptacija (bructreri)
16.	Panašiai rašo S. Daukantas apie lybius : „ žemaičiai vadino tuos kurius (t. y. kuršius R. M.) lybiečiais , kaipo garsius žavėtininkus“.	36	In similar way S. Daukantas writes about Lybians : „ Žemaičiai (Samogitians) called these Curonians „ lybiechians “, as famous miracle-makers.	206	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; įterpimas; skolinimas su fonetine adaptacija (lybiechians)
17.	T. Narbutas teisingai pastebėjo, kad negalima visiškai atsieti galindų nuo gelonų ir igilonų , minimų antikos šaltiniuose, o gelonus savo ruožtu Herodotas kildina iš graikų , t. y. helenų (!), nutautėjusių tarp barbarų.	39	T. Narbutt noticed correctly, that it is not possible to disconnect absolutely Galinds from Gelons and Igilones , mentioned in Antique written sources, and Herodotus in 5th c. BC derived Gelons from Greeks-Hellenians (!), who lost their nationality among Barbarians.	209	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
18.	Toliau T. Narbutas stebisi, kad ši žinia nuostabiai sutampa su Nestoro užuomina, kad variagai kailių duoklės rinkimą pavedę krivičiams .	44	Later T. Narbutt is astonished, that this news exactly coincides with the allusion by Nestor, that Variags ordered Krivichians to gather contribution.	215	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; skolinimas su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija (krivichians)

19.	Beje, stepių zonoje gyveno tokios gentys: polovcai (nuo žodžio pole – laukas), lugijai (nuo žodžio lug – laukas) ir kt.	52	And in the steppe zone lived such tribes: Polovtsy (Slav. pole – field), Lugii (Slav. lug – field).	224	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; skolinimas su fonetine adaptacija
20.	Bet Amiano Marcelino minimos gentys masagetai (gal giminingi samogetams , t. y. žemaičiams) ir ypač sargetai verstų arimpėjus laikyti baltais.	57	But the tribes Masagets , mentioned by Ammianus Marcellinus (may be relatives with Samogetians – Žemaičiai), and mostly Sargets , make us to connect Arymphaeos with Balts.	228-229	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; skolinimas su grafine adaptacija (žemaičiai); skolinimas su grafine ir fonetine adaptacija (arymphaeos)
21.	V a. pr. Kr. Herodotas juos mini į šiaurę nuo skitų žemdirbių.	58	In the 5th c. BC Herodotus mentions them to the North of Scythians Farmers.	229	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
22.	Rusų istoriko Karamzino aprašyti vibionai ar vitbionai su centru Vitsby (Vitebsku (?)) prie Dauguvos, taip pat Gotlando salos centre Vitsbio miestas gali turėti ryšį su Sambijos vitingsais , galbūt ir su šiaurės vidurio Latvijos žeme Vidzeme.	55	Vibions or Vitbions with the center in Vitsby (Vitebsk (?)) near Daugava, described by Russian historian Karamzin, also city Visby in the center of island Gotland can be connected with Sambian Witings , and may be also connected with the land Vidzeme in central Latvia.	226	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; skolinimas su fonetine adaptacija
23.	Atrodo, kad dalis šių lietuvių bus atėję iš Baltijos kraštų kartu su vandalais-venedais ir gotais Romos nukariavimo laikais, kai 476 m. Odoakras su baltų gentimis geruliais , skiriais ir rugijais nuvertė paskutinį Romos imperatorių nepilnametį Romulą Augustą (Iki šiol literatūroje Odoakro į Romos imperiją atvestos gentys klaidingai laikomos germanais).	24	It seems that part of these Lithuanians most probably came from Baltic countries together with Vandals-Veneds and Goths during the conquering of Rome, when in 476 Odoacer with Baltic tribes Geruls , Scirians and Rugians overturned the last Roman Emperor under-age Romulus Augustulus (Up till now in literature remains a mistake that the tribes, which Odoacer brought to the Roman Empire, were Germanic tribes).	192	Skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija
24.	Vėliau iš tos srities ji nukeliavusi į šiaurės rytus ir užėmusi žemes tarp liachų ir šiaurės germanų.	23	Later from this place Letians travelled to the North-East and settled in the land between Lechs and Northern Germans.	191-192	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija

25.	S. Daukantas rašo, kad Dakijoje gyvenę scirai , sudargai ir heruliai , 377 m. talkininkavę hunams, lotyniškai buvę vadinami lituani .	23	S.Daukantas writes that Sciri , Sudargians and Heruls , who lived in Dacia, in the year 377 helped Huns in the war, and they were called in Latin Lituani .	192	Skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija
26.	Pvz., Julijus Cezaris netoli Dunojaus ištakų mini Latobrigus ; Kornelijus Tacitas Šiaurės Balkanuose aprašo tautą kiolaletus , kur antroji dalis galėjo reikšti letus .	23	For example, Julius Caesar mentions Latobrigi not far from the source of Danube; Cornelius Tacitus describes the nation Kiolaleti in Northern Balkans, where the second part of the word could mean Letians .	192	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
27.	Herodotas (V a. pr. Kr.) rašo, kad lidai seniau vadinėsi mejonais , o lidų vardą jie priėmę nuo Ačio sūnaus Lido valdymo laikų.	24	Herodotus (5th c. BC) writes that Lidai earlier were called Meyones , and the name Lidai they got from the son of Atis Lidas ruling time.		Skolinimas su morfologine, grafine adaptacija
28.	Kaip čia neprisiminsi, kad Delfų šventyklą Graikijoje pastatė hiperborėjai (žr. enciklopediją) ir kad bene didžiausias, šių eilučių autoriaus nuomone, Č. Gedgaudo atradimas buvo, kad hiperborėjų Apolonas yra tas pats lietuvių dievas Upelionis (prūsų ir trakų kalbose upė tariama kaip „apė“).	26	Here we must remember that the sanctuary in Delphi was built by Hyperboreans (consult the encyclopedia), and that may be the biggest, according to the author of this book, discovery of Č. Gedgaudas was that Apollo (Lit. Apolonas) of Hyperboreans is the same Lithuanian God Upelionis (in Prussian and Thracian languages upė – river is pronounced apė).	194	Skolinimas su morfologine, grafine adaptacija
29.	Mums įdomu tai, kad būtent pas hiperborėjus ji pasivertė vilku – vilkas žinomas lietuvių mitologijoje (prisiminkime mūsų geležinį vilką ir neurus , kurie galėdavę pasiversti vilkais; šis faktas mus, hiperborėjus ir neurus, tam tikra prasme suartina į vieną etnogenitą).	27	It is interesting that namely among Hyperboreans Goddess Leto turned herself into a wolf – we know wolf in Lithuanian mythology (we must remember our Iron Wolf and the tribe Neuri , which could turn themselves into wolves; this fact brings Lithuanians, Hyperboreans and Neuri as if into one ethnical tribe).	195-196	Skolinimas su morfologine, grafine adaptacija
30.	Tačiau vienas iš garsiausių antikos geografo Ptolemajaus hiperborėjų kalnus pažymi savo žemėlapyje pačiame	27	But one of the most famous antique geographers Ptolemaeus in 2nd c. shows Hyperborean mountains in the	196	Skolinimas su morfologine, grafine adaptacija

	kampe, kažkur šiaurėje už boruskų (prūsų) ir pagiritų , tarp Azijinės ir Europinės Sarmatijos.		very corner of his map, somewhere in the North after Boruski (Prussians) and Pagiriti , between Asian and European Sarmatia.		
31.	Peržvelgę letus (lietuvių-latvius), pereisime prie kitos estijų tautos – prūsų, kurių kilmė yra ne mažiau paini.	29	After examining Leti (Lithuanians, Latvians), we shall pass to another Estian nation – Prussians, whose origin is also not less complicated.	199	Skolinimas su morfologine, grafine adaptacija
32.	Borusų vardą (ne prūsų) Č. Gedgaudas aptinka jau II a.: Romos konsulas Valerijus Flakas (Flacco) turėjęs mūšį su prūsais (Borus) 195 m. prie Litano miško.	31	The name Borus (not Prus) Č. Gedgaudas already finds in the 2nd c.: Roman consul Valerius Flaccus had a battle with Prussians (Borus) in 195 near the forest Litan.	200	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; skolinimas be adaptacijos (borus)
33.	II a. į šiaurę nuo Ripėjų kalnų, gerokai šiauriau už galindus ir sudinus , Ptolemajus žymi boruskus , kuriuos beveik neabejodami galime laikyti prūsų protėviais!	31	In the 2nd c. to the North of Riphean Mountains, much to the North from Galinds and Sudins , Ptolemaeus marks Borus , whom we almost for sure can consider ancestors of Balts .	200	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; Apytikslis vertimas (generalizacija) (balts)
34.	Nežinomas tų borusų santykis su brukteriais ir boruktuarijais .	31	The relations of these Borus with Bructeri and Boructuarii is not known.	200	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
35.	K. Tacitas I a. rašo, kad greta tenkterų (netoli dabartinės Olandijos <i>vertėjos paaišk.</i>) kadaise gyveno brukterai , kurie visi kaip atsikėlėliai buvę išžudyti aplinkinių genčių – 60000 vyrų krito.	31	C. Tacitus writes in the 1st c. that near to Tenkters (not far from recent Netherlands – explanation of the translator) much time ago lived Bructeri , and all, as the newcomers, were killed by surrounding tribes – 60000 men were killed.	200-201	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
36.	Tacito laikais ten jau gyvenę chamavai ir angrivarijai .	31	In Tacitus time there lived already Chamavi and Angrivarii .	201	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
37.	J. Lelevelis spėja, kad tie žmonės buvo ne saksai, bet prūsų giminaičių herulių , po kovų su romėnais pasitraukusių į šiaurę, palikuonys.	33	J. Lelewel supposes, that these people were not Saxons, but descendants of Herulians relatives of Prussians, who after fight with Romans retreated to the North.	202	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
38.	Apie bartus (barčius) , galindus , sambius ir varmius kalbėsime atskirai, nes šių	33	About Barts , Galinds , Sambians and Varmians we shall speak separately,	203	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija;

	genčių vardai yra senos kilmės ir juos galima išskirti į atskirus gentinius vienetus.		because the names of these tribes are of old origin, and we can divide them into separate tribal units.		praleidimas (barčius)
39.	Su tuo vardu galėjo sietis angrivarijų genties pavadinimas: „varijai prie Angės upės“.	34	The tribe Angrivarii could be connected with the river name Angē: “varii near the river Angē”.	204	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
40.	Viena iš žinomiausių prūsų genčių buvo bartai .	34	One of the mostly known Prussian tribes were Barts .	204	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
41.	Genčių migracijos kelių tyrinėtoji peršasi išvada, kad langobardai, dalyvavę nukariaujant Romos imperiją, buvo tų Prūsijos bardų giminačiai.	34	As the investigator of the migration of tribes, I make a conclusion that Langobards, who took part in conquering Rome, were relatives of Prussian Bards .	204	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
42.	Langobardai greičiausiai reiškia „lankos bartai “ kaip priešingybė miškuose gyvenusiems estijams giruliams (geruliams) .	34	Langobards most probably mean “ Bards of lawns” (Lith. lanka – lawn), as contrary to the Estians Giruliai (Geruliai) , who lived in the forest (Lith. giria is forest).	204	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
43.	Išskyrus galūnę -as ir priebalsių tapatumą, kitos medžiagos, kuri sietų Volgos burtus su prūsų bartais , neturime.	34	Except the ending -as and similarity of consonants, we don't have any material to connect Volga Burtas with Prussian Barts .	205	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
44.	Iš to galime susidaryti vaizdą, kad partai ir buvo prūsų bartai, o transportanai , esantys „už bartų“, galėjo būti ir lietuviai dabartinėje Lietuvos teritorijoje.	36	From this information we can make the decision that these Parts were Prussian Barts, and Transporthanis , living “behind Barts”, could be Lithuanians in our days' Lietuva.	206	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
45.	Šiuo metu Lietuvoje įsivyravo nuomonė, kad galindai ir sūduviai yra vienintelės baltų gentys, minėtos antikos laikais.	38	Today in Lithuania there is an opinion that Galinds and Suduvians are the only Baltic tribes, which were mentioned in antique times.	208	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
46.	Suteiksime žodį Ptolemajui: „Iš mažesnių tautų Sarmatijoje gyvena: prie Vyslos upės už venedų – gitonai , taip pat finai , taip pat sulonai ; į rytus nuo paminėtųjų už venetų yra galindai ir sudinai , ir stavanai ligi alanų , už jų igilionai ...“	38	Let us consult Ptolemaeus: “Among smaller nations in Sarmatia live: near the river Vistula behind Venedians – Gitones , also Finns , also Sulones ; to the East of those mentioned behind Venedians are Galinds and Sudines , and	208	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija

			Stavans till Alans , behind them Igilones...		
47.	Todėl Plinijaus tėvynainiai, dalyvavę Germaniko jūros žygiuose, vieną iš gintaringų salų ir praminę Glezarija 188 (kaip minėta, šios Glezarijos ryšys su galindais arba galais kol kas nėra aiškus).	41	That's why Pliny' natives, who took part in sea journeys with Caesar Germanicus, one of the islands with amber called Glaesaria (as it was mentioned, relations of this Glaesaria with Galinds and Galls so far is not clear).	211	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
48.	Nuo to laiko sambių vardas dažnai pradėtas minėti įvairiuose šaltiniuose.	42	From that time Sambians name was often mentioned in various written sources.	212	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
49.	S. Daukantas semnonus tapatina su žemaičiais .	42	S. Daukantas identifies Semnons with Žemaičiai (Samogitians).	212	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; įterpimas (Samogitians)
50.	Rašydamas apie keltiberų-galų žynius druidus, E. Šedijus daug kalba apie kažkokius Samothe , Semnothei , kurių pavadinimas skamba panašiai kaip sambiai arba semnonai .	42	While writing about Celt - Iberians' - Galls' prophets Druids, E. Schedii speaks a lot about Samothe , Semnothei , and these names are very similar to Sambians and Semnons .	212	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; skolinimas be adaptacijos (samothe , semnothei); skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
51.	Iš ryškesnių etnonimų Prūsijos teritorijoje, išskyrus skalvius , kurie priskirtini greičiau prie lietuvių žemaičių, mums liko varmiai .	43	Among the clear ethnonyms in Prussian territory, except Scalvians , who belong more to Lithuanians Žemaičiai , remain only Varmians .	214	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
52.	Vėl su- teiksime žodį Tacitui (I a.): „...gyvenančius už (langobardų) reudingus , avijonus , varinus , anglijus , eudozus , svardonus ir nuitonus (<i>vertėjos pastaba</i> : tautelės, gyvenusios pietinėje Jutlandijos pusiasalio dalyje) apsaugo upės ir miškai[...] Jie visi bendrai garbina žemę Nertą“.	43-44	Again we shall present a word to C. Tacitus (1st c. AD): “those, who live behind (Langobards) Reudingi , Aviones , Varines , Anglians , Eudosus , Svardones and Nuitones (the remark of translator: tribes, who lived in the Southern part of Jutlandian Peninsula) are saved by rivers and woods (...) All they worship the Earth Nerta”.	214	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
53.	Iš šių varinų , varulių , greičiausiai kilo ir Berlyno miesto vardas.	44	From these Varines , Varulians , most probably	214	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija

			appeared as the name of the city Berlin.		
54.	Su variniais greičiausiai giminiavosi angrivarijai (galbūt varijai nuo Angerapės, Angės upės), apsigyvenę vietoj išžudytų brukterų (boruktuarijų , t. y. boruktvarijų (?)).	44	Most probably Angrivarii were relatives with Varines (maybe Varii from the river Angerapė, Ange), who settled in the place of exterminated Bructeri (Boructuarii , e. g. Boructvarii (?)).	214	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
55.	Čia galime prisiminti ir gentį vidivarijus , kurią kartu su aisčių (estijų) vardo variantu estvarijai (aestuarii).	44	Here we can remember also the tribe Vidivarii , whom together with Aistians (Estians) by name variant Estvarii (Aestuarii).	214-215	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
56.	Skalvių etnonimas užfiksuotas gana vėlai – apie XIII a.	45	The ethnonym Scalvians is fixed rather late at about 13th c.	215	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
57.	Kaip ir skalvius , taip ir sūduvius priskiriame labiau prie lietuvų negu prie prūsų .	45	Many Lithuanians think that Suduvians , as well as Scalvians , are more Lithuanians than Prussians .	216	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
58.	Pomponijaus Melos žemėlapyje sudėnai (Sudeni), matyt, netiksliai parodyti greta kvadų , į pietus nuo kurionų (kuršių), maždaug dabartinėje Rumunijos Transilvanijoje.	45-46	In the map of Pomponius Mela (1st c. AD) Sudeni , most probably inexactly, are shown together with Kvads , to the South of Curiones , approximately in our days' Romanian Transilvania.	216	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; praleidimas (kuršių)
59.	Kai kurie istorikai sūduvius artimai sieja su sudargais .	46	Some historians connect Suduvians with Sudargians .	216	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
60.	Tik dar pridursime, kad tie karsai ir kareotai bus kilę iš Mažojoje Azijoje pr. Kr. gyvenusių karijų , arba tai buvo vienos indoeuropiečių genties šakos, nukeliavusios į skirtingus kraštus (Mažojoje Azijoje ir dabar tebėra Karso miestas).	46-47	Only we shall add, that these Karasones and Kareots at first lived in Asia Minor BC under the name of Karii , or they were a branch of an Indo-European tribe, who went into different directions (In Asia Minor today we find a town Kars).	217	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
61.	Taigi kronikose randame du skirtingus kuršių pavadinimus: su raidėmis š arba s (kuršis , kors) ir be jų (Kuronija, Kurlandija).	47	So, in chronicles we find two different names of Curonians : with letters š, s (Kuršis , Kors), or without them (Curonia, Curlandia).	218	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; skolinimas su grafine adaptacija (kuršis, kors)

62.	S. Daukantas pateikia net tris skirtingas etimologijas: nuo „finų kilties balų gyventojų kuresarų “, nuo ugnies kūrenimo ir nuo Peruno (Perkūno) kūrėjo.	47	S. Daukantas presents even three different ethymologies: from “Finnish tribe Curesares , which lived in bogs”, from “burning fire”, and from Perun (Perkūnas), - the creator (create – Lith. <i>Kurti</i>)	218	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
63.	Visos šios etimologijos įdomios, bet jeigu pritarsime J. Basanavičiaus teorijai, kad pirminė forma buvo Karsones ir Kareotai , kurias dar sietume su Mažosios Azijos karijais (visur balsis a), tai teks viską spręsti iš naujo.	47-48	All these ethymologies are interesting, but if we agree with J. Basanavičius theory that the first form was Karsones and Kareots , which we can connect with Karii in Asia Minor, (everywhere the vowel a), then we shall have to decide anew.	218	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; skolinimas be adaptacijos (karsones)
64.	Sėlių pasireiškimo pradžią taip pat teks nukelti į antikos pasaulį.	48	The first mention of Selones again we shall find in the antique world.	219	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
65.	Tik čia vėl išryškėja kelios skirtingos kryptys: ar juos turime sieti su J. Basanavičiaus minimais Saloi (iš Ptolemajo)239, su sulonais (taip pat minimais Ptolemajo), gyvenusiais netoli venetų , galindų ir sudinų , ir pažymėtais prie Vyslos	48	But again we shall find several different directions: Whether to connect Selones with J. Basanavičius' mentioned Saloi (from Ptolemaeus (1 c. AD), with Sulones (also mentioned by Ptolemaeus), who lived not far from Venets , Galinds and Sudines , and were marked near river Vistula.	219	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; skolinimas be adaptacijos (saloi)
66.	Šelonės upės vandenvardis, matyt, kilo nuo sėlių , šilionių vardų.	49	The name of the river Šelonj is from Selones, Šilionys – Lith. “living in pine forests”.		Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
67.	Įdomu, kad jis šiuos sėlius įkurdina Liutičių žemėje, kurios pavadinimo variantas Leuticija yra labai artimas Lietuvos vardui (plg. sėliai – Selencija, tad ir letai – Leuticija).	49	It is interesting that he settles those Selones in the land of Liutičiai , the name of which Leuticia is very near to the name Lietuva (compare: Sėliai – Selencia, and Letai – Leuticia).	220	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija (slones); skolinimas su morfologine adaptacija (liutičiai); skolinimas su grafine adaptacija (sėliai, letai)
68.	Matyt, teisingiau būtų sėlius pradėti vadinti šilionimis ir laikyti tik girių gyventojų girulių (gerulių) pavadinimo	49	It is likely that we should begin to call Sellians – Šilionys , and consider them only a variant of forest	221	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija (sellians);

	variantu, priešinant juos laukų, lankų (pirmiausia stepių), gyventojams.		inhabitants Giruliai, Geruliai, Heruliai, Eruliai , opposing them to the inhabitants of fields: Lith. <i>laukas, lankos</i> .		skolinimas su morfologine adaptacija (šilionys, giruliai, geruliai); įterpimas (heruliai, eruliai)
69.	S. Daukantas rašo, kad 259 m. romėnams kariaujant su persais, geruliai , vadovaujami Malabato, nuteriojo Graikiją iki Atėnų miesto, o kita gerulių dalis 366 m. buvusi romėnų sumušta prie Reino.	50	S. Daukantas writes that in 259, when Romans were at war with Persia, Geruli , under the leadership of Malabat, plundered Greece till Athens, and in 366 Geruli were beaten by Romans near the river Rhine.	221	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
70.	J. Basanavičius ir juo sekantis A. M. Račkus labai taikliai pastebėjo, kad tie patys geruliai vadinosi Hirri - Giriai , kas reiškia „girių gyventojus“.	50	J. Basanavičius, and also following him A. Račkus, exactly noticed that Geruliai and Hirri - Giriai is the same name, and it means “inhabitants of forest”: Lith. <i>giria</i> means forest.	221	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; skolinimas be adaptacijos (hirri-giriai)
71.	Lelevelio fondo Marcelino Komičio kronikoje V a. minimi eruliai – Gens Erulorum – bus tie patys geruliai .	51	In Vilnius University Library Lelewel Collection Marcelini Comitis Chronicon in 5th c. “Gens Erulorum ” are the same Geruls .	222	Skolinimas be adaptacijos (erulorum); skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija (geruls); praleidimas (eruliai)
72.	Kitoje vietoje Helmoldas herulius tapatina su obodritais : „Herulorum sive Obotritorum“.	51	In another place Helmold identifies Heruli with Obodrits : “Herulorum sive Obotritorum”.	222	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
73.	E. Šedijus, kaip minėta, herulius tapatina su veruliais („Werlam seu Herulam“), iš kurių greičiausiai kilo Berlyno miesto vardas.	51	E. Schedii, as we have mentioned, identifies Heruli with Veruli (“Werlam seu Herulam”), from which, most probably, is derived the name of the city Berlin.	222	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
74.	Į rytus nuo Vyslos žiočių, nuo Divonio dienoraščio (apie II a.) ir iki Długošo kronikos (XV a.), gyvenę kulmigeriai , arba ulmiganai (kulmigeriai turėtų įvardyti Kulmo girios gyventojus, jeigu čia -er nėra įterpta germaniška galūnė – R. M.) bei ulmirigiai , ulmirugiai – gentis Ulmo rugijai (rugijus	52	To the East of delta of the river Vistula from the time of Divonis diary (about 2nd c.) till Długosz Chronicle (15th c.) lived Kulmigeri , otherwise Ulmigani (Kulmigeri – the inhabitants of Kulmo giria – Kulmer Wood, if er here is not a Germanic ending – R. M., and	223	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; skolinimas su grafine adaptacija (rugijai); praleidimas (geruli, sciri)

	474 m. atvedė į Romą Odoakras ir nuvertė paskutinį Romos imperatorių).		Ulmirigiai, Ulmirugiai 265 – the tribe Ulmo Rugijai (Rugii , together with Geruli and Sciri , under the leadership of Odoacer, in 476 overturned the last Roman Emperor).		
75.	M. Strijkovskio kronikoje sakoma, kad jo laikais Sambijos vyskupo bažnyčios apylinkėse dar buvo išlikę senųjų gyventojų girtonų , kuriuos galėtume sieti su giruliais, geruliais.	52	In the chronicle of M. Strykowski it is said that in his time (16th c.) in Sambia near bishops' church survived old people Girtones , whom we can connect with Giruliai, Geruliai.	223	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
76.	Į šiaurę nuo Kijevo gyvenusių drevlianų reikšmė yra girių gyventojai (drevo reiškia medį), į pietus nuo drevlianų, jau prie stepių zonos gyvenę polianai , reikšmė – laukų gyventojai; pole verčiama kaip laukas ir kt.	52	The tribe Drevlianie , who lived to the North of Kiev, means “inhabitants of the forest” (in slavie drevo means wood), and to the South of Drevlianie, already near to the steppe zone, lived Polianie (Slav. pole means field).	224	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
77.	Elias Šedijus savo veikale apie germanų dievus mini Werlem gentį, kurią jis nori tapatinti su geruliais („Werlam seu Herulam“)	44	Eliae Schedii in his work about Germanian Gods mentions the tribe Werlem , which he wants to identify with Geruls (“Werlam seu Herulam”)	214	Skolinimas be adaptacijos (werlem); skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija (geruls)
78.	Ar nepanašus į šį etnonimą yra germanų ir germundurų vardas?	53	Are the names Germans and Germundurs not similar?	225	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
79.	Artimos kilmės su germundurais galėjo būti Skandinavijoje gyvenę hermionai .	54	Hermions , who lived in Scandinavia, could be related with Germundurs.	225	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
80.	Grijdami atgal į VI a. prisiminsime Jordano minimus vidivarijus , kurių vardas greičiausiai susideda iš vyčių (vitingų) ir jau minėtų varijų ar varmių .	55	Coming back to the 6th c. we shall remember Vidivarii , mentioned by Jordanes, whose name most probably consists of Vyčiai (Vitings) and already mentioned names Varii and Varmians .	226	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
81.	M. Strijkovskis lietuvių kildina iš gepidų ir kimbrų .	55	M. Strykowski derives Lithuanians from Gepids and Cimbrians .	227	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
82.	Galbūt Strijkovskis gepidais palaikė gevinus (gevini), Ptolemajo žemėlapyje	55	Maybe Strykowski mixed Gepidae with Gevini in Ptolemaeus map to the South	227	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija

	pažymėtus į pietus nuo galindų, sūduvių ir budinų , prie Dniepro ištakų.		of Galinds, Suduvians and Bodinoi , near the source of the river Dnieper.		
83.	II a. Ptolemajus rašė: „[...] iš mažesnių tautų Sarmatijoje gyvena: prie Vyslos upės už venetų – gitonai , taip pat finai , taip pat sulonai ... Į rytus nuo minėtųjų už venetų yra galindai ir sudinai , ir stavanai ligi alanų , už jų igilionai “.	56	In the 2nd c. AD Ptolemaeus wrote: “(...) among smaller nations in Sarmatia live: near the River Vistula Gitones , also Finns , also Sulones ... To the East from these mentioned, behind Venets there are Galinds and Sudins , and Stavans till Alans , after them Igilones .”	227-228	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
84.	Toliau už arimpėjų gyveną masagetai (mažieji getai (?) – R. M.), alanai , sargėtai ir dar daug kitų genčių, kurių vardai ir papročiai nesą žinomi	57	Further live Masagets , (“Small Gets” (?) – R. M.), Alans , Sargets and many other tribes, whose names and habits are not known.	228	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
85.	Į vakarus nuo Ripėjų kalnų pažymėti pagiritai (Pagyrite) ir boruskai .	57	To the West from the Riphean Mountains are shown Pagyrite and Borusci .	229	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija (borusci); skolinimas be adaptacijos (pagyrite); praleidimas (pagiritai)
86.	Paskaičius Pomponijų Melą kyla noras arimpėjus (arimphaeos) nukelti gerokai toliau į rytus, nes šis juos mini buvus už tirsagetų (Tisos upės getų? – R. M.), turkų ir didelės dykumos (deserta regio).	57	After looking through Pomponius Mela (1st c. AD) the idea is to push Arimphaeos much to the East, because he puts Arimphaeos behind Tirsagets (Gets near Tisza river (?) – R. M.), Turks and big “deserta regio”.	229	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
87.	Neaiški yra ir neurų gentis, gyvenusi kažkur rytinių ar pietinių baltų žemėse.	58	The tribe Neuri is also not clear. It lived somewhere in the Eastern or Southern part of the lands of Balts.	229	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
88.	Net jotvingius prūsai vadino getais , o Vytautas getais vadino sūduvius .	198	Even Prussians named Baltic tribe Jotvingiai as Gets , and Vytautas the Great called Suduvians – Gets.	116	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
89.	Tam tikras tolesnis kilmės ryšys galimas tarp neurų ir Germanijos genties nervijų , Tacito laikais (I a.) gyvenusių į rytus nuo Belgijos, prie Šeldės ir Maso309 bei Romos	58	Some further connection of origin is possible between Neuri and tribe Nervii in Germania, who in Tacitus time (1st c.) lived to the East of Belgium, near Schelde and	229	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija

	laikais žinomoje Norikos srityje, maždaug dabartinėje Austrijoje ir Vengrijoje.		Mas309, and the province Noricum in Roman time, at about our days Austria and Hungary.		
90.	Turime tik nusiimti puikybės akinius ir suprasime, kad prieš 3-4 tūkstančius metų, kaip rašė J. Basanavičius, indoeuropiečių tautų branduolys, kurio pagrindiniai palikuonys pagal kalbą esame, vadinti getais , ir šis pavadinimas beveik nepakitęs išliko tautos pavadinime <i>Getwesia</i> (vietoj jo lietuviškai klaidingai pasirinktas jotvingių – <i>jatviahie</i> – pavadinimas).	194	We must take off the spectacles of pride, and we shall understand that 3000-4000 years ago, as wrote J. Basanavičius, the kernel of Indo-European nations, the main descendants of whom, according to the language, are Baltic nations, were named Gets , and this name, almost not changed, survived in the name of Getwesia (instead of it, in Lithuanian language was chosen wrong variant Jotvingiai – Jatviahie).	112	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
91.	Seniausias, ryškiausiai apibrėžtas ir tiksliausias baltų genčių pavadinimas yra estijų gentys, t. y. „rytų gentys“.	17	The oldest and the clearest name of the Baltic tribes is Estijai , i.e. “Eastern tribes”.	185	Skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija
92.	Į anglosaksų kalbą išverstoje Orozijaus <i>Pasaulio istorijoje</i> sakoma, kad prie Baltijos jūros gyvena ostijai .	17	In the Orosius World History, translated into Anglo-Saxon language, it was said that near the Baltic sea live Ostii .	185	Skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija
93.	Tačiau P. Klimas rašo, kad vienintelis vardas Ptolemajo darbuose, kurį galima sieti su aistais , yra Ossioi .	18	But P. Klimas writes that the only name in Ptolemy works, which can be connected with Aistians , is Ossioi .	186	Skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija (aistians); skolinimas be adaptacijos (ossioi)
94.	Abu pavadinimai daugiau nutolo tik po to, kai kalavijuočiai nukariavo Latviją ir perskėlė letus į dvi dalis (mums kalbant apie latvius ir lietuvius kartu, reikėtų sugrįžti prie seno letų pavadinimo – Letos , reiškiančio Lietuvą ir Latviją kartu paėmus).	22	Both names became more separated from one another only after Knights of the Sword conquered Latvia and divided Letians into two parts. When we speak about Latvians and Lithuanians together, we should return to the old name of Letians: Letos , which means Lithuania and Latvia together.	190	Skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija (letians); skolinimas be adaptacijos (letos)
95.	Dabar neįmanoma išsiaiškinti, kas, kur ir kada pirmą kartą pavartojo letų vardą tam tikram etniniam vienetui arba kraštui pavadinti.	22	Now it is not possible to clear out who, where and when used the name of Letians for the first time to name one ethnic unit or country.	190	Skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija

96.	Pagal kitus duomenis, dar apie 13% romėnų kariuomenės sudarė mūsų protėviai geruliai .	22	According to other data, 13% of Roman army consisted of the ancestors of Lithuanians- Geruls .	190	Skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija
97.	Šiaurės Italijoje jis aptiko 195 m. minimą Litano mišką; 336 m. Belgijoje vykęs letų sukilimas; 357 m. kairiajame Reino krante buvęs <i>Prefectus Loetorum</i> , kur pavaldiniai vadinti laeti, letes, lites, letovici ; Katalonijos laukuose kautynėse prieš Atilą dalyvavę letes ; 800 m. Karolio Didžiojo laikais letes – leudes kovėsi su burgundais.	22-23	He found that in the year 195 the name Litan forest was in Northern Italy; in 336 there was a rebellion of Letians in Belgium; in 357 on the left bank of the Rhine there was “Prefectus Loetorum”, where the subjects were called laeti, letes, lites, letovici ; also Letes participated in the fight against Attila in Catalanian fields; in 800 – the time of Charlemagne, Letes-Leudes were fighting against Burgundians.	191	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija (letians); skolinimas be adaptacijos (visi kiti)
98.	Kronikose suradęs bendrinius vardus: <i>in Sudua Littonia</i> (Lietuva Sūduvoje), <i>Letovini de Samethia</i> (Žemaitijos lietuviai) ir <i>Littovin Lant</i> (Lietuvos kraštas Žemaitijoje), Č. Gedgaudas prieina prie labai pagrįstos išvados, kad šie lietuviai žymi liaudų , tam tikrų karinių lietuvių formuočių teritorijas – stovyklavietes, iš kurių kildina ir lietuvių vardą.	23	After finding in chronicles common words “In Sudua Littonia” (Lithuania in <i>Sūduva</i>), “Letowini de Samethia” (Lithuanians in Žemaitija – Lower Lithuania) and “Littovin Lant” (Lithuanian land in Lower Lithuania), Č. Gedgaudas comes to the well-founded conclusion that these Lithuanians are some military camps of Liaudai – Lithuanians, from which he derives the name Lithuanians.	191	Skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija
99.	Kiolaletai daug kovojo su odruzais ir dijanais dėl nepriklausomybės	23	Kiolaleti, Odruzzi and Diani had wars in rebellion for independence, but could not unite their forces.	192	Skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija
100.	Apie Alanų kraštą sakoma, kad jis dabar vadinamas Leiflandtu.	31	Talking about the country of Alans , the scripture says that now it is called Leiflandt.	200	Skolinimas su morfologine adaptacija
101.	Nereikia abejoti, kad šie vitingai yra susiję su vyčių žeme Vitlandija.	55	We must not doubt that those Wittings are connected with the land of Vyčiai – Witlandia.	226	Skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija
102.	Vadinami rizais , jie kovoję kartu su sambiais prieš kryžiuočius, o vėliau perėję jiems tarnauti ir dalyvavę	55	Under the name of Rizai they were fighting with Sambians against Crusaders, later passed to the Crusaders side,	226	Skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija

	daugelyje žygių prieš lietuvius.		and took part in many marches against Lithuanians		
103.	Teoriškai iš lydų (lidų) , gyvenusių Mažajoje Azijoje, galėjo kilti ir Lietuvos vardas (Lituva), bet tam prieštarauja kai kurie faktai.	24	Theoretically from Lydai (Lidai) , who lived in Asia Minor, could appear the word Lietuva (Lituva), but there are facts which contradict this opinion.	192	Skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija
104.	Senesni Lietuvos vardo paminėjimai dažnai esti skirtingai arba netiksliai užrašyti. Pvz., anglosaksų poemoje Widsith minimi Lidwicings gali reikšti lietuvius arba Lietuvoje gyvenančius lydus ir vikingus, Lietuvos vikingus (litvikingai) ir pan.	24	Older variants of the name of Lithuania very often are written differently and inaccurately, e. g. in the Anglo-Saxon poem Widsith mentioned Lidwicings most probably meant Lithuanians, or living in Lithuania Lydai and Vikings, Lithuanian Vikings (Litvikingai) and so on.	192	Skolinimas be adaptacijos (lidwicings); skolinimas su morfologine adaptacija (lydai); skolinimas su grafine adaptacija (litvikingai)
105.	Juk ir S. Daukantas Plinijaus <i>Istorijoje</i> (Hist., lib. IV, cap. 25) aptiko tautą, vadinamą latovici , gyvenusią į šiaurę nuo Panonijos (dab. Vengrijos) – hunų centrinės teritorijos.	23	Already S. Daukantas in the Pliny <i>History</i> (Hist., lib. IV, cap. 25) found the nation Latovici , which lived to the North of Pannonia (now Hungary) – the central territory of Huns.	191	Skolinimas su grafine adaptacija
106.	Kas buvo tie romantizmo laikais plačiau išgarsėję lietuvių protėviai geruliai ?	50	Who were those ancestors of Lithuanians Geruliai , who were well known in the time of Romanticism?	221	Skolinimas su grafine adaptacija
107.	Čia gyventojai prie Sulos vadinami pasulėnais (posulene) .	48	Here the inhabitants near river Sula are named Posulene .	219	Skolinimas su grafine adaptacija; praleidimas
108.	Pagurio gyventojų vardas yra išlikęs Ptolemajo raštuose, kuris skamba nuostabiai lietuviškai: pagyrite (Basanavičiaus – pagiritai).	53	The name Pagyrite (J. Basanavičius – pagiritai) in Ptolemaeus works (2nd c. AD) sounds very much Lithuanian.	224	Skolinimas su grafine adaptacija (pagiryte); skolinimas be adaptacijos (pagiritai)
109.	Galbūt šių neurų palikuonis 1251 m. mini rusų Nikanorovo metraštis, kuriame sakoma, kad kunigaikštis Aleksandras po nevrių (Nevriujevi) nelaisvės pastatė cerkves ir didelį miestą	58	May be descendants of these Neuri in 1251 are mentioned in Nikanorov annals, in which it is said that duke Aleksandr after Nevri (Nevriujevi) captivity built churches and a big town.	229	Skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija (Nevri); skolinimas be adaptacijos (nevriujevi)
110.	Baltų teritorijoje gyveno girų gyventojai giruliai , vėliau pervadinti geruliais , o į pietus	195	In the Baltic territory lived inhabitants of wood Giruliai , later name changed into	113	Skolinimas su grafine adaptacija

	nuo jų – lankų gyventojai lankiai , priskirtini slavams.		Geruliai , and to the south of them – inhabitants of fields Lankiai , who belong to Slavs.		
111.	Tikra šio vardo forma yra hossii .	18	The real form of this name is Hossii .	186	Skolinimas su grafine adaptacija
112.	Pagaliau prieiname prūsų (Bruzi) vardo paminėjimą IX a., kuris iki šiol laikomas pirmuoju.	31	At last we come to the mentioning of the name Prussians – Bruzi in the 9th c., which up till now is considered to be the first.	201	Skolinimas be adaptacijos
113.	Kai kas spėja, kad bartininkai (Dzūkijoje taip vadinami bitininkai) ir bartai yra vienos kilmės.	36	Some authors think that bartininkai (in Dzūkija such is the name of bee- masters) and Barts are of the same origin.	206	Skolinimas be adaptacijos; skolinimas su grafine ir morfologine adaptacija
114.	Adomas Brėmenietis savo veikale <i>Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum</i> (1072-1076) 4-oje knygoje kalbėjo apie „sembus, arba prūsus“ (Sembi vel Pruzzi).	42	Adam Bremensis in his work <i>Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum</i> (1072-1076) in the 4th book spoke about Sembi and Pruzzi .	212	Praleidimas (sembus, arba prūsus); skolinimas be adaptacijos
115.	Beje, pastaruoju metu etnonimą Sylones senuosiuose šaltiniuose pavyko surasti buvusį visai netoli mūsų aptariamų sėlių Palatvyje.	49	Besides, recently I found the ethnonym Sylones , which was very near to our discussed Selonians near the border with Latvia.	220	Skolinimas be adaptacijos

Asmenvardžiai (antroponimai)

Nr.	Lietuviškas realijos pavadinimas	Psl.	Vertimas į anglų kalbą	Psl.	Vertimo strategija
116.	O jeigu peršoksim į XIII a., į ankstyvuosius kryžiuočių laikus, tai pamatysime, kad tada lietuviai ir latviai buvo vadinami visai vienodai: Mindaugo laiške bei Dusburgo kronikoje <i>Letovia</i> , <i>Lethovia</i> (Lietuva) ir Henriko Latvio <i>letai</i> (latviai) bei <i>lettones</i> (lietuviai).	22	And if we jump into the 13th c., into the earlier time of Crusaders, we shall see that then the name of Lithuanians and Latvians were almost the same: in the letter of Mindaugas and in Dusburg chronicle: <i>Letovia</i> , <i>Lethovia</i> (<i>Lietuva</i> - Lithuania), and Henry (Heinrich) Latvian : <i>Letes</i> (Latvians) and <i>Lettones</i> (Lithuanians).	190	Skolinimas su morfologine adaptacija (Mindaugas); skolinimas su morfologine adaptacija; skolinimas su grafine ir fonetine adaptacija; pusiau kalkė (Henry Latvian), adaptuotų ir autentiškų formų pateikimas pagrečiui (Heinrich)
117.	Anot T. Narbuto, dievas Lietuwanis primena skandinavų Frėja .	25	According to T. Narbut, the God Lietuwanis resembles Scandinavian Freya .	193	Skolinimas su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija (Frėja); skolinimas be

					adaptacijos (Lietuwanis)
118.	Bitinijos valdovus Prūsijus mini ir kiti autoriai.	30	The rulers of Bithynia, by name Prusias , also are mentioned by other authors	199	Skolinimas su morfologine, fonetine ir grafine adaptacija
119.	Borusų vardą (ne prūsų) Č. Gedgaudas aptinka jau II a.: Romos konsulas Valerijus Flakas (Flacco) turėjęs mūšį su prūsais (Borus) 195 m. prie Litano miško.	31	The name Borus (not Prus) Č. Gedgaudas already finds in the 2nd c.: Roman consul Valerius Flaccus had a battle with Prussians (Borus) in 195 near the forest Litan.	200	Skolinimas su morfologine, fonetine ir grafine adaptacija
120.	Vėl su- teiksime žodį Tacitui (I a.): „...gyvenančius už (langobardų) reudingus, avijonus, varinus, angljus, eudozus, swardonus ir nuitonus (<i>vertėjos pastaba</i> : tautelės, gyvenusios pietinėje Jutlandijos pusiasalio dalyje) apsaugo upės ir miškai[...] Jie visi bendrai garbina žemę Nertą “.	43-44	Again we shall present a word to C. Tacitus (1st c. AD): “those, who live behind (Langobards) Reudingi, Aviones, Varines, Anglians, Eudosus, Swardones and Nuitones (the remark of translator: tribes, who lived in the Southern part of Jutlandian Peninsula) are saved by rivers and woods (...) All they worship the Earth Nerta ”.	214	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
121.	Mažai kas atkreipė dėmesį į kai kuriuose šaltiniuose minimą lietuvių dievą Lietuwanį .	25	Not many scientists paid attention to the name of Lithuanian God Lietuwanis , mentioned in some sources.	193-194	Skolinimas su morfologine adaptacija
122.	N. Vėlius dar primena, kad „latvių liaudies tikėjimuose nurodoma lietuvėnus esant mirusių blogų žmonių, nekrikštytų vaikų, pakaruoklių, skenduolių dvasiomis, raganų pasiuntiniais, raganų ir burtininkų dvasiomis“ (čia neigiamos savybės galėjo atsirasti ir dėl krikščionybės).	25	N. Vėlius also reminds, that “in Latvian folk believes Lietuvėnai are the souls of bad dead people, not baptized children, hanged men, drowned men, messengers of witches, souls of witches and sorcerers” (here the negative features also could appear under the influence of Christianity).	193	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
123.	Tenka pridurti, kad upių, t. y., vandens, dievo Upelionio motina deivė Leta reiškia ne ką kitą kaip lietų.	26	We must add here that the mother of God of rivers, e. g. water, Upelionis - Goddess Leto - exactly in Lithuanian means “rain”.	194	Skolinimas be adaptacijos (Upelionis); skolinimas su grafine adaptacija (Leto)
124.	<i>Jaunesniojoje Edoje</i> minimas „karys konungas, vardu Skelvyras (Skalvyras)	45	In the Younger Edda is mentioned “warrior konung Skelvyras , and his family – Skilvingi ”.	216	Skolinimas be adaptacijos (Skelvyras); Praleidimas

	(?)), o jo giminė vadinama Skilvingais “.				(Skalvyras); skolinimas su morfologine adaptacija
125.	Į T. Narbutą galima būtų nekreipti dėmesio, kaip dažnai ir daroma, bet, deja, savo giesmyno dievų sąrašė dievą Lituans mini Danielius Kleinas (šis dievas paminėtas ir J. Lasickio).	25	There is a possibility not to pay attention to T. Narbut, as it is done often, but the God Lituans is mentioned by Danielius Kleinas in his list of Gods among his songs (this God is also mentioned by J. Lasickis).	193	Skolinimas be adaptacijos
126.	Strijkovskis teigia, kad dievas Litvanis sukelia liūtų.	25	Strykowski writes that the God Litvanis makes rain.	193	Skolinimas be adaptacijos
127.	Kaip čia neprisiminsi, kad Delfų šventyklą Graikijoje pastatė hiperborėjai (žr. enciklopediją) ir kad bene didžiausias, šių eilučių autoriaus nuomone, Č. Gedgaudo atradimas buvo, kad hiperborėjų Apolonas yra tas pats lietuvių dievas Upelionis (prūsų ir trakų kalbose upė tariama kaip „apė“).	26	Here we must remember that the sanctuary in Delphi was built by Hyperboreans (consult the encyclopedia), and that may be the biggest, according to the author of this book, discovery of Č. Gedgaudas was that Apollo (Lit. Apolonas) of Hyperboreans is the same Lithuanian God Upelionis (in Prussian and Thracian languages upė - river is pronounced apė).	194	Skolinimas be adaptacijos
128.	T. Narbutas aiškino, kad Kuršžemė galėjo būti kilusi nuo dievo Kurcho vardo, žinomo Prūsijoje.	47	T. Narbutt explained that Kuršžemė could derive from the name of God Kurcho , which was known in Prussia	218	Skolinimas be adaptacijos

Geografiniai pavadinimai (toponimai, hidronimai)

Nr.	Lietuviškas realijos pavadinimas	Psl.	Vertimas į anglų kalbą	Psl.	Vertimo strategija
129.	Beje, pastaruoju metu etnonimą Sylones senuosiuose šaltiniuose pavyko surasti buvusį visai netoli mūsų aptariamų sėlių Palatvyje .	49	Besides, recently I found the ethnonym Sylones, which was very near to our discussed Selonians near the border with Latvia .	220	Apytikslis (aprašomasis) vertimas
130.	Nuolat mūsų kraštas buvo apgyvendintas antrojo atšilimo – aleriodo – laikotarpiu: 10000 pr. Kr. Lietuvoje pamažu įsitvirtino svidro kultūros medžiotojai, o	13	Permanently our country was inhabited during the period of second warming – Aleriod 10000 BC. In Lithuania gradually settled hunters of Swiderian culture, and the	181	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija

	madleno kultūros medžiotojai buvo svečiai iš tolimųjų kraštų.		hunters of Madelenian culture were guests from far countries.		
131.	9 tūkst. M. per. Kr. Iš Pietų Europos pradėjo plisti azylinė kultūra, išsirutuliojusi iš vienos madleno kultūros šakos.	14	In 9000 BC from Southern Europe began to spread Azilian culture, the beginning of which was one branch of Madelenian culture.	182	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
132.	Ankstyvuoju mezolito laikotarpiu iš vakarų Lietuvą pasiekė maglemozinė žvejų kultūra, giminiška Baltijos madlenui, dabar ji gerokai skyrėsi nuo buvusios savo tėvynėje Danijoje.	14	In the early Mesolit from the West came to Lithuania Maglemosian culture of fishers, relative to Baltic Madelenian, and now much different from previous native land – Denmark.	182	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
133.	Ir latvių archeologė L. Vankina pabrėžia, kad neolite Vakarų Latvijos Sarnatės tipo keramika labai skiriasi nuo duobėtos dantytos keramikos, būdingos Rytų Latvijai (Sarnatės tipo keramika skiriasi ir nuo vėlesnės virvelinės keramikos, išplitusios II a. per. Kr. pradžioje didesnėje Europos dalyje).	15	Also Latvian archaeologist L. Vankina underlines that Neolithic ceramics of the type of Sarnate in Western Latvia is absolutely different from Hole Teeth ceramics in Eastern Latvia (Sarnate type ceramics is also different from later Corded ceramics, which spread in the bigger part of Europe at the beginning of second thousand BC.	183	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
134.	J. Žurekas spėja, kad virvelinė Žucevo keramika (Šiaurės Lenkija) gali būti siejama su baltų kultūros pradžia.	16	J. Żurek thinks that the Corded ware ceramics of Rzuców (Northern Poland) can be connected with the beginning of Baltic culture.	184	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
135.	Baltijos sala čia laikomas Skandinavijos pusiasalis; tai patvirtina Eratosteno Europos žemėlapis (220 m. pr. Kr.), kuriame ryškiai pažymėta Anglija (Albijono sala) ir didelė šiaurėje nesibaigianti sala – Baltija .	20	Baltian island here is considered Scandinavian Peninsula. It is proved by Eratosthenes map of Europe (220 BC), in which we can see clearly Anglia (Albion island) and a big island without end in the North – Baltia .	188-189	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
136.	Tačiau vienas iš garsiausių antikos geografo Ptolemajus hiperborėjų kalnus pažymi savo žemėlapyje pačiame kampe, kažkur šiaurėje už boruskų (prūsų) ir pagiritų, tarp Azijinės ir Europinės Sarmatijos .	27	But one of the most famous antique geographers Ptolemaeus in 2nd c. shows Hyperborean mountains in the very corner of his map, somewhere in the North after Boruski (Prussians) and Pagiriti, between Asian and European Sarmatia .	196	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija

137.	Galime dar pridurti, kad tarp Mizijos srities (<i>Mysia</i>) ir Bitinijos į Marmuro jūrą iš Mažosios Azijos tekėjo upė Prusias , o piečiau tos upės pažymėtas ir miestas Prusa .	30	We can add that between the regions Mysia and Bithynia in Asia Minor the river Prusias was flowing into the Sea of Marmara, and to the South of this river the town Prusa is mentioned.	199	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; praleidimas; skolinimas be adaptacijos
138.	II a. į šiaurę nuo Ripėjų kalnų, gerokai šiauriau už galindus ir sudinus, Ptolemajas žymi boruskus, kuriuos beveik neabejodami galime laikyti prūsų protėviais!	31	In the 2nd c. to the North of Riphean Mountains, much to the North from Galinds and Sudins, Ptolemaeus marks Borus, whom we almost for sure can consider ancestors of Balts.	200	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
139.	Kalbėdami apie baltus nustatėme, kad Sambijos sala antikos laikais vadinta Abalus , arba Bazilija .	41	While talking about Balts we fixed that the island Sambia in antique time was called Abalus , or Basilia .	211	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; skolinimas be adaptacijos
140.	Tik šį kartą atitikmenys nebūtinai reiškia senojo Sembos vardo perkėlimą iš vienos žemės į kitą.	42	Only this time equivalents do not necessarily mean transference of the old name of Sambia from one land to another.	212	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
141.	Šelonės upės vandenvardis, matyt, kilo nuo <i>sėlių</i> , <i>šilionių</i> vardų.	49	The name of the river Šelonj is from Selones, Šilionys - Lith. "living in pine forests".	220	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
142.	Istorikams daug problemų sukėlė Selencijos vardas, kurį X-XI a. Anonimas Galas dažnai kartoja greta prūsų ir pamarėnų.	49	Historians had many problems with the name Selencia , which in the 11th c. very often repeats Gallus Anonymus together with Prussians and inhabitants of Polish Pomorze.	220	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
143.	Įdomu, kad jis šiuos sėlius įkurdina Liutičių žemėje, kurios pavadinimo variantas Leuticija yra labai artimas Lietuvos vardui (plg. sėliai - Selencija , tad ir letai - Leuticija).	49	It is interesting that he settles those Selones in the land of Liutičiai, the name of which Leuticia is very near to the name Lietuva (compare: Sėliai - Selencia , and Letai - Leuticia).	220	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
144.	Plačiai remdamasis vokiečių istoriku J. Foigtu (Voigt), T. Narbutas Vitlandijos žemę patalpina Baltijos pajūryje tarp Sambijos ir Varmijos , vėliau jūros apsemtuose plotuose.	54	T. Narbutt, basing himself on German historian J. Voigt, puts the land of Witland on the Baltic sea shore between Sambia and Varmia , in the place, which was later flooded by the sea.	225-226	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija

145.	Amianus Marcellinus, gyvenęs IV a., skelbė, kad, [...] ten, kur baigiasi Ripėjų kalnai, gyvena arimpėjai, teisingi ir ramumu pasižymį žmonės.	57	Ammianus Marcellinus in the 4th c. announced that “(...) in the place where Riphean Mountains end, live Arympphaeos, fair and distinguished in calmness people”.	228	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
146.	Arimpėjai čia tiesiog ir reiškia žmones, gyvenančius už Ripėjų kalnų.	57	Arympphaeos here simply mean people, who live behind the Riphean Mountains.	228	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
147.	Paskaičius Pomponijų Melą kyla noras arimpėjus (arimphaeos) nukelti gerokai toliau į rytus, nes šis juos mini buvus už tirsagetų (Tisos upės getų? - R. M.), turkų ir didelės dykumos (deserta regio).	57	After looking through Pomponius Mela (1st c. AD) the idea is to push Arimphaeos much to the East, because he puts Arimphaeos behind Tirsagets (Gets near Tisza river (?) - R. M.), Turks and big “deserta regio”.	229	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
148.	Tadeušas Sulimirskis tuos neurus laiko baltais ir tapatina su V-I a. pr. Kr. į vakarus nuo Pripetės žiočių išplitusia Milogrado archeologine kultūra, o Vlodzimiežas Šafranskis su Podolėje, Volynėje ir Polesėje žinomomis komarovskos ir vysockos kultūromis	58	Tadeusz Sulimirsky thinks that Neuri were Balts, and identifies Neuri with 5-1st c. B.C. Milograd archaeological culture, which was to the West of Pripjat delta305, and Włodzimierz Szafrński with Komarovska and Vysotsk archaeological cultures, known in Podolia, Volyn' and Polese.	229-230	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
149.	Kronikose suradęs bendrinius vardus: <i>in Sudua Littonia</i> (Lietuva Sūduvoje), <i>Letovini de Samethia</i> (Žemaitijos lietuviai) ir <i>Littovin Lant</i> (Lietuvos kraštas Žemaitijoje), Č. Gedgaudas prieina prie labai pagrįstos išvados, kad šie lietuviai žymi liaudų, tam tikrų karinių lietuvių formuočių teritorijas - stovyklavietes, iš kurių kildina ir lietuvių vardą.	23	After finding in chronicles common words “In Sudua Littonia” (Lithuania in Sūduva), “Letowini de Samethia” (Lithuanians in Žemaitija - Lower Lithuania) and “Littovin Lant” (Lithuanian land in Lower Lithuania), Č. Gedgaudas comes to the well-founded conclusion that these Lithuanians are some military camps of Liaudai - Lithuanians, from which he derives the name Lithuanians.	191	Skolinimas su morfologine adaptacija
150.	Apie Alanų kraštą sakoma, kad jis dabar vadinamas Leiflandtu .	31	Talking about the country of Alans, the scripture says that now it is called Leiflandt .	200	Skolinimas su morfologine adaptacija

151.	XIII a. vitingai užėmė žemes apie Labutės (Labotos), Rudavos, Galtgarbių, Medenuvos ir Kvedenuvos pilis vidurio Sambijoje .	55	In the 13th c. Wittings occupied lands near Labutė (Labota), Rudava, Galtgarbiai, Medenuva and Kvedenuva castles in Central Sambia .	226	Skolinimas su morfologine adaptacija
152.	Baltijos jūra čia tituluojama Rytų jūra (<i>Ostsae</i>) ir greta minimos Aistmarės (<i>Estmere</i>), kurias tiksliau reiktų vadinti Estmarėmis .	18	Baltic Sea here is titled Ostsae and near to it are mentioned Aistmarės (<i>Estmere</i>), which should be titled Estmarės .	186	Skolinimas be adaptacijos; skolinimas su morfologine adaptacija (estmarės)
153.	Semba, Semegalija (Semland) ir Samogitija („Žemoji Getija “ - Žemaitija) reiškia žemai esančią žemę prie jūros.	42	Semba, Semegalia (Semland) and Samogitia (Žemaitija - Lower Getia) means the land, which is low, near the sea.	212	Skolinimas be adaptacijos; skolinimas su morfologine adaptacija
154.	J. Pakarklis visur vietoje Sambija tiesiog rašo Žemija .	43	J. Pakarklis everywhere instead of Sambia writes Žemija .	213	Skolinimas be adaptacijos; skolinimas su morfologine adaptacija
155.	Del skalvių vardo iškyla kai kurių neaiškumų: greta Skalvijos daug kur rašoma Šalovė .	45	There are some obscurities about the name Scalvians: instead of Scalvia in many places it is written Šalovė .	215	Skolinimas be adaptacijos; skolinimas su morfologine adaptacija
156.	Pirmasis iš jų visiškai atitinka kryžiuočių laikais Vakarų Žemaitijoje buvusią kuršių žemę, vardu Karšuva .	47	The first of them absolutely coincides with Curonian land Karšuva , which was in Crusaders time in Western Žemaitija .	218	Skolinimas be adaptacijos; skolinimas su morfologine adaptacija
157.	Visos šios etimologijos įdomios, bet jeigu pritarsime J. Basanavičiaus teorijai, kad pirminė forma buvo Karsones ir Kareotai , kurias dar sietume su Mažosios Azijos karijais (visur balsis a), tai teks viską spręsti iš naujo.	47-48	All these ethymologies are interesting, but if we agree with J. Basanavičius theory that the first form was Karsones and Kareots , which we can connect with Karii in Asia Minor, (everywhere the vowel a), then we shall have to decide anew.	218	Skolinimas be adaptacijos; skolinimas su morfologine adaptacija
158.	Reikėtų nuosekliau ištirti jo iškeltą hipotezę, kad vienas iš Ariogalos pavadinimo variantų Heragala taip pat yra kilęs iš gerulių vardo.	50	We should thoroughly examine his hypothesis that one of the variants of the place-name Ariogala - Heragala also is derived from the name Geruliai.	221	Skolinimas be adaptacijos; skolinimas su morfologine adaptacija
159.	Rusų istoriko Karamzino aprašyti vibionai ar vitbionai su centru Vitsby (Vitebsku (?))	55	Vibions or Vitbions with the center in Vitsby (Vitebsk (?)) near Daugava, described by	226	Skolinimas be adaptacijos; skolinimas su

	prie Dauguvos ²⁸⁶ , taip pat Gotlando salos centre Vitsbio miestas gali turėti ryšį su Sambijos vitingais, galbūt ir su šiaurės vidurio Latvijos žeme Vidzeme.		Russian historian Karamzin ²⁸⁶ , also city Visby in the center of island Gotland can be connected with Sambian Wittings, and may be also connected with the land Vidzeme in central Latvia.		morfologine adaptacija
160.	A. Račkaus nuomone, skandinavai prūsų lietuvių žemę vadinę Reit-gota-land (Rytų gotų žemė).	18	According to A. Račkus, Scandinavians called Prussian Lithuanian land Reit-Gota-land (eastern Gothic land).	186	Skolinimas su grafine adaptacija
161.	Remdamasis A. Nikitinu („Biarmija ir Senoji Rusia“, Voprosy istorini, 1976, 7), B. Genzelis Glezisveliro kraštą tapatina su kuršių valstybe Kuronija .	41	Basing on A. Nikitin (“Biarmia and old Russia”, Voprosy istorii, 1976, 7), B. Genzelis the country Glesisvelir identifies with the state of Kurshes – Kuronia .	211	Skolinimas su grafine adaptacija
162.	Taigi kronikose randame du skirtingus kuršių pavadinimus: su raidėmis š arba s (kuršis, kors) ir be jų (Kuronija , Kurlandija).	47	So, in chronicles we find two different names of Curonians: with letters š, s (Kuršis, Kors), or without them (Curonia , Curlandia).	218	Skolinimas su grafine adaptacija
163.	Ko gero, nereikia abejoti, kad šią salą Plinijus vyresnysis vadino Glezarija (Glaesaria).	41	Perhaps we should not doubt that Pliny the Elder called this island Glaesaria .	211	Skolinimas su grafine adaptacija; praleidimas
164.	Plg. mūsų pelkėvardį Nemuyn-balt , pievų vardus Peuse-balten ir Rythabalt .	21	We can compare Nemuyn-balt – swamp name, names of meadow Peuse-Balten and Rythabalt .	189	Skolinimas be adaptacijos; skolinimas su grafine adaptacija (balten)
165.	Geriausias buvusio etninio girių genties girulių (gerulių) vardo įrodymas yra Baltarusijos Pagirys (Polesė), jei gretiname jį su kaimynine Palenke , „prie lankų“.	52	The best proof of the old ethnical name of Giruliai (Geruliai), as forest inhabitants, is the territory Pagirys (Polese) – “at the forest” in Belarus, if we parallel it with the near territory Palenkė (Palankė) – “at the fields”.	223	Skolinimas be adaptacijos; skolinimas su grafine adaptacija; įterpimas
166.	Yra dar vienas pavadinimas, patvirtinantis estijų kildinimą iš „rytiečių“: anglosaksų seniausioje poemoje <i>Widsith</i> tarp daugybės dainiaus aplankyto vietų minima ir Iste .	18	There is one more name, which confirms that Estians mean “Eastern”: In the oldest Anglo-Saxon poem <i>Widsith</i> among many nations, which visited the singer, we find also Iste .	186	Skolinimas be adaptacijos
167.	T. Narbutas surinko šiuos skandinaviskus rytų Baltijos vardus: Austurland ,	18	T. Narbutas gathered these Scandinavian names of East Baltic: Austurland ,	186	Skolinimas be adaptacijos

	<i>Austarreich, Austurweg, Ostrogardya.</i>		<i>Austarreich, Austurweg, Ostrogardya</i>		
168.	O jeigu peršoksim į XIII a., į ankstyvuosius kryžiuočių laikus, tai pamatysime, kad tada lietuviai ir latviai buvo vadinami visai vienodai: Mindaugo laiške bei Dusburgo kronikoje Letovia, Lethovia (Lietuva) ir Henriko Latvio <i>letai</i> (latviai) bei <i>lettones</i> (lietuviai).	22	And if we jump into the 13th c., into the earlier time of Crusaders, we shall see that then the name of Lithuanians and Latvians were almost the same: in the letter of Mindaugas and in Dusburg chronicle: Letovia, Lethovia (Lietuva- Lithuania), and Henry (Heinrich) Latvian: <i>Letes</i> (Latvians) and <i>Lettones</i> (Lithuanians).	190	Skolinimas be adaptacijos
169.	Teoriškai iš lydų (lidų), gyvenusių Mažojoje Azijoje, galėjo kilti ir Lietuvos vardas (Lituva), bet tam prieštarauja kai kurie faktai.	24	Theoretically from Lydai (Lidai), who lived in Asia Minor, could appear the word Lietuva (Lituva), but there are facts which contradict this opinion.	192	Skolinimas be adaptacijos
170.	V. N. Toporovas dar vis mini seną labai abejotiną T. Narbuto teoriją, kad prūsų ir Pamaskvio galindų vardai, kaip ir Žiemgala (tiksliau reiktų rašyti Žemgala), yra kilę nuo „baltų žemių galo“ arba nuo gal- – „pelkių, plikų vietų.	38-39	V. N. Toporov all the time mentions old and very doubtful theory of T. Narbutt, that the names of Prussians and Galinds near Moscow, as well as Žiemgala – “Northern end” (more correct would be Žemgala – “Lower end”) mean “The end of the land of Balts”, or connected with gal- “bogs, bare places”.	209	Skolinimas be adaptacijos
171.	Taip pat ir skandinavai panašiai rytinį Baltijos kraštą vadino: Glasivsellir, Glaesisvellir.	41	Also Scandinavians the Eastern shore of Baltic Sea called: Glasivsellir, Glaesisvellir.	211	Skolinimas be adaptacijos
172.	Šią hipotezę patvirtina ir kryžiuočių karo kelių aprašymas, kur sakoma: „[...] nuo Ante upės 5 mylios iki Semegallen krašto“, o kitoje vietoje tame pačiame puslapyje rašoma Szemgallen („Žemasis galas“)	43	This hypothesis is proved by the description of war routes of Crusaders: “(...) 5 myles from Ante river till Semegallen country, and in another place of the same page it is written Szemgallen (Lith. <i>žemas galas</i>)”.	213	Skolinimas be adaptacijos
173.	Mes pripratome Žemgalę (Semegallen) vadinti Žiemgala (teisingiau Žemgala) su -a galūne.	43	We got accustomed to calling in- stead of Žemgalė - Žiemgala (more correct: Žemgala) with the ending -a.	213	Skolinimas be adaptacijos
174.	T. Narbutas aiškino, kad Kuršžemė galėjo būti kilusi nuo	47	T. Narbutt explained that Kuršžemė could derive from	218	Skolinimas be adaptacijos

	dievo Kurcho vardo, žinomo Prūsijoje.		the name of God Kurcho, which was known in Prussia		
175.	Vadinasi, kalbėdami apie savo šalį Tule , geruliai tiesiog galėjo turėti galvoje „tolimą kraštą“.	50	So, speaking about their country Tule , they simply meant “far away country” (Lith. toli – “far away”).	221	Skolinimas be adaptacijos

Socialiniai-politiniai pavadinimai

Nr.	Lietuviškas realijos pavadinimas	Psl.	Vertimas į anglų kalbą	Psl.	Vertimo strategija
176.	Gotų ir gerulių baltiškumą teks bandyti išaiškinti ir Lietuvoje dirbantiems mokslininkams.	198	The Baltic roots of Gots and Geruls will have also to clear out our scientists, who work in Lithuania.	116	Apytikslis vertimas (aprašomasis)
177.	Abu pavadinimai daugiau nutolo tik po to, kai kalavijuočiai nukariavo Latviją ir perskėlė letus į dvi dalis (mums kalbant apie latvius ir lietuvius kartu, reikėtų sugrįžti prie seno letų pavadinimo - <i>Letos</i> , reiškiančio Lietuvą ir Latviją kartu paėmus).	22	Both names became more separated from one another only after Knights of the Sword conquered Latvia and divided Letians into two parts. When we speak about Latvians and Lithuanians together, we should return to the old name of Letians: <i>Letos</i> , which means Lithuania and Latvia together.	190	Apytikslis vertimas (aprašomasis)
178.	Pirmasis iš jų visiškai atitinka kryžiuočių laikais Vakarų Žemaitijoje buvusią kuršių žemę, vardu Karšuva.	47	The first of them absolutely coincides with Curonian land Karšuva, which was in Crusaders time in Western Žemaitija.	218	Skolinimas be adaptacijos; skolinimas su morfologine adaptacija
179.	Sovietmečiu lengviausia buvo paskelbti lietuvių kilmės iš romėnų teorijas fantazija, tada nereikėjo vargti ir kapstyti po antikos laikų rašytinius šaltinius.	247	In Soviet time the easiest way was to proclaim theories about the origin of Lithuanians from Romans fantasy, and then it was not necessary to study deeper written sources from antique times.	170	Pažodinis vertimas
180.	Yra dar vienas pavadinimas, patvirtinantis estijų kildinimą iš „rytiečių“: anglosaksų seniausioje poemoje <i>Widsith</i> tarp daugybės dainiaus aplankytų vietų minima ir <i>Iste</i> .	18	There is one more name, which confirms that Estians mean “Eastern”: In the oldest Anglo-Saxon poem <i>Widsith</i> among many nations, which visited the singer , we find also <i>Iste</i> .	186	Apytikslis vertimas (generalizacija)
181.	S. Daukantas prūsus kildina iš Parusių, nuo „didžiai garsios žinyčios “ (t. y. Rusnės) arba	32	S. Daukantas derives Prussians from Parusiai- very famous sanctuary at the	201	Apytikslis vertimas (generalizacija)

	nuo Baltijos jūros, kuri buvusi vadinta Rusų jūra		mouth of Nemunas (e. g. Rusnė), or from the Baltic Sea, which, according to him, was called Rusų jūra.		
182.	Geležies amžiaus būdingiausias baltų bruožas – brūkšniuotoji keramika .	19-20	In the Iron Age the most common feature of the Balts is Scratched ceramics .	188	Apytikslis vertimas (scratched); skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija (ceramics)
183.	Panašiai rašo S. Daukantas apie lybinius: „žemaičiai vadino tuos kuriuos (t. y. kuršius R. M.) lybiečiais, kaipo garsius žavėtininkus “.	36	In similar way S. Daukantas writes about Lybians: “Žemaičiai (Samogitians) called these Curonians “lybiechians”, as famous miracle-makers ”.	206	Apytikslis vertimas (semantinis), funkcinis analogas
184.	J. Šliavas bando sujungti visas etimologijas: iš dievo Kurcho, K. Būgos „ lydimio “ ir žemaičių linaminio pabaigos čiučelos vardo „kuršio“, pirminiu šaltiniu laikydamas pastarąją žemaičių <i>čiučelą</i> .	47	J. Šliavas tried to join all ethymologies: from God Kurcho, K. Būga's “ virgin soil ” and from Samogitian end of flax breaking <i>čiučela's</i> name “Kuršis”, in the first place putting the Samogitian <i>čiučela</i> .	218	Apytikslis vertimas (semantinis); skolinimas su morfologine adaptacija (<i>čiučela's</i>)
185.	Rašydamas apie keltiberų-galų žynius druidus , E. Šedijus daug kalba apie kažkokius Samothe, Semnothei, kurių pavadinimas skamba panašiai kaip sambiai arba semnonai.	42	While writing about Celt - Iberians' - Galls' prophets Druids , E. Schedii speaks a lot about Samothe, Semnothei, and these names are very similar to Sambians and Semnons.	212	Apytikslis vertimas, funkcinis analogas (prophets); skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija (druids)
186.	S. Daukantas pateikia net tris skirtingas etimologijas: nuo „finų kilties balų gyventojų kuresarų“, nuo ugnies kūrenimo ir nuo Peruno (Perkūno) kūrėjo.	47	S. Daukantas presents even three different ethymologies: from “Finnish tribe Curesares, which lived in bogs”, from “burning fire”, and from Perun (Perkūnas), - the creator (create- Lith. <i>kurti</i>)	218	Apytikslis vertimas (semantinis), funkcinis analogas
187.	Žuvo daug Algirdo ir Karijoto sūnų, sritinių kunigaikščių .	197	Perished many sons of Algirdas and Karijotas, regional dukes .	115	Apytikslis vertimas (funkcinis)
188.	T. Narbutas spėja, kad žodis bartai kilo iš ginkluotų šaulių , vadintų portikais .	36	T. Narbutt supposes that the name Bartai appeared from military rifles , who were called portics .	206	Apytikslis vertimas (semantinis); skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija (portics)

189.	VI a. viduryje geruliai ruošėsi priimti jiems palankaus Bizantijos imperatoriaus Justiniano siūstą gerulių tautybės karalių, tačiau naktį palikę karalių vieną jie pasitraukė į seniau gepidų apgyventas žemes (netoli Vyslos žemupio), o gerulių karalius Vaidevutis su dvasiniu vadu Pruteniu Sembos pusiasalyje įkūrė Prūsijos valstybę su sostine Galtgarbio piliakalnyje , aukščiausiam Sembos pusiasalio taške.	254	In the middle of 6th c. Geruls were prepared to admit sent to them by Emperor of Byzantium Justinian, disposed to them king from the tribe of Geruls, but at night, leaving the new king alone, they retreated to the land, where before them lived Gepids (near Lower Vistula), and the king of Geruls Vaidevutis with spiritual leader Prutenis in peninsula Semba founded Prussian state with capital in a hill-fort Galtgarbis in the highest point of peninsula Semba.	177	Apytikslis vertimas, funkcinis analogas
190.	Vėliau, žalvario amžiuje, jų apgyvendintą plotą tiksliausiai atitinka baltiškų gyvatgalvių kaplių paplitimo teritorija.	19	Later, in Bronze Age, their territory is shown best by the spreading of the Baltic snake head blunt axes.	187	Kalkė
191.	Šie lietuviai galėjo būti susiję su mirusiųjų deginimo papročio atėjimu, bet vargu ar jie gali siekti virvelinės keramikos ir laivinių kovos kirvių laikus, kai į Lietuvą įsiliejo didelė nauja indoeuropiečių europidų rasės gyventojų banga.	29	Those Lithuanians could be connected with the coming ritual of burning of dead, but they can hardly reach the time of Cord-marked ceramics and ship form fighting axes , when a large new wave of the inhabitants of Indo-European Europidic race came to Lithuania.	198	Kalkiavimas (pažodinis vertimas)
192.	Ramygala gali reikšti „ ramovės galią, kulto centrą“.	246	Ramygala, most probably, means “power of sacred Ramovė, religion centre”.	169	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; pridėjimas (sacred); generalizacija (religion)
193.	Palyginkim dvi Romainių šventyklas ar šventus ąžuolus Sembos (Sambijos) Romainiuose ir Romainiuose prie Kauno, kur greičiausiai Jogaila užgesino amžiną ugnį bei Nadruvos romovės šventą ąžuolą, prie kurio gyvenusį krivį , anot Dusburgo, Prūsijos, Lietuvos ir Livonijos tautos garbino taip, kaip krikščionys garbina Romos popiežių.	246	We can compare two sanctuaries: Romainiai, or sacred oaks in Romainiai in Semba (Sambia) and in Romainiai near Kaunas, where king Jogaila, most probably, stopped burning eternal fire, and sacred oak of tribe Nadruva in Romov , where lived Krivis , whom, according to Dusburg, Prussian, Lithuanian and Livonian	169	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija

			nations worshiped like Christians worship Roman Pope.		
194.	Taip pat tarp kryžiuočių karo „žygių“ aprašymų yra tokia žinutė iš 1311 m.: „ Ordino būriai susirinko prieš juos (lietuvius) - ragainiškiei, įsrutiškiai, vitingai (Witingorum), švento Jurgio, Marijos ir kiti broliai“.	54-55	Also, among the descriptions of German military “marches” there is such information from 1311: "Detachments of the Order gathered against them (Lithuanians) - from Ragainė (Ragnit), Įsrutis (Insterburg), Witingorum, Saint. George, Mary and other brothers”.	226	Skolinimas su morfologine adaptacija, apytikslis (aprašomasis) vertimas
195.	Nereikia abejoti, kad šie vitingai yra susiję su vyčių žeme Vitlandija.	55	We must not doubt that those Wittings are connected with the land of Vyčiai - Witlandia.	226	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
196.	<i>Jaunesniojoje Edoje</i> minimas „karys konungas , vardu Skelviras (Skalvyras (?)), o jo giminė vadinama Skilvingais“.	45	In the Younger Edda is mentioned “warrior konung Skelviras, and his family – Skilvingi”.	216	Skolinimas su morfologine adaptacija
197.	Jis sako, kad gintaras randamas šiaurės jūroje ir germanai jį vadina glaesum .	41	He says that amber is found in the North sea and Germans call it Glaesum .	211	Skolinimas su grafine adaptacija
198.	Pastebėsime, kad Bulgarijoje ir dabar prieš Naujuosius metus išlikęs paprotys - laduvanije .	28	We shall notice that in Bulgaria up till now remains the habit before the New Year - laduvanije .	197	Skolinimas be adaptacijos

2 priedas. Kultūrinės realijos ir jų vertimo į anglų kalbą strategijos vertėjo verstame kūrinyje

Istoriniai etnografiniai pavadinimai (etnonimai)

Nr.	Lietuviškas realijos pavadinimas	Psl.	Vertimas į anglų kalbą	Psl.	Vertimo strategija
199.	Šiuo dokumentu Mindaugas pripažįsta Ordinui teritoriją, esančią tarp jo valdomų žemių ir Livonijos. Neaišku, ar iš tikrųjų Mindaugas valdė sėlius .	51	By this document Mindaugas cedes the territory between his lands and Livonia. It is unclear to what extent Mindaugas really ruled the Selonians .	51	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
200.	Jai, Lietuvos valstybei, iš karto teko pergyventi pirmąjį regioninį tarpvalstybinį konfliktą, kuriame, be Mindaugo ir jo vidaus priešininkų, dalyvavo Haličo-Voluinės rusėnų kunigaikščiai, Livonijos ordinas, Rygos arkivyskupas, netiesiogiai buvo įtrauktas Romos popiežius.	16	Right from the beginning, the new Lithuanian state had to endure its first regional international conflict involving Mindaugas, his domestic enemies, the dukes of Volhynia-Halych, the Livonian Order, the Archbishop of Riga, and, indirectly, even the Pope in Rome.	16	Praleidimas

Asmenvardžiai (antroponimai)

Nr.	Lietuviškas realijos pavadinimas	Psl.	Vertimas į anglų kalbą	Psl.	Vertimo strategija
201.	Tokius planus skatino ir Lietuvos nutolimu nuo Lenkijos gresianti artėjanti palikuonių neturinčio Žygimanto Augusto mirtis, o kartu su ja Jogailaičių dinastijos pabaiga, ir Lietuvos patiriami sunkumai kare su Rusija dėl Livonijos.	20	Some of the factors prompting these offers were the fear of losing Lithuania should Sigismund Augustus die without leaving an heir and the Jagiellonian dynasty come to an end, and the difficulties that the Lithuanians were having in their war with Russia over Livonia.	20	Skolinimas su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija
202.	Jis naudojo žymiausiais XVI a. Lenkijos kronikininkų Aleksandro Guagnini ir Motiejaus Strijkovskio veikalais, Petro Dusburgiečio kronika, istoriniais dokumentais iš Radvilų archyvo Nesvyžiuje, Lietuvos metraščių išrašais.	126	His major sources were the works of Polish chroniclers, such as Alessandro Guagnini (1538-1614) and Matthew Strykowski (b. 1547), the chronicle of Peter of Dusburg (14th century), historical documents from the Radziwill archive in Nesvizh, and notes from the Lithuanian Metric.	126	Skolinimas be adaptacijos (Guagnini); skolinimas su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija (Strijkowski, Peter, Radziwill)

203.	Lietuvos valdovai kartkartėmis skelbė pasiryžimą krikštytis, imdavosi diplomatinį ir propagandinių priemonių (Gedimino laiškas), tačiau dažniausiai Lietuvos ir Vakarų forposto Ordino, remiamo universaliųjų Europos jėgų, t. y. Romos popiežių ir Vokietijos imperatorių, santykių išraiška buvo karas.	17	From time to time, the rulers of Lithuania would announce their willingness to accept Christianity and would begin taking the necessary diplomatic steps (for example, the letters of Gediminas to the Pope and Western European leaders), but the response from the powers in the West (the Teutonic Knights and their powerful backers, the popes in Rome and the German emperors) was war.	17	Skolinimas su morfologine adaptacija
------	---	----	--	----	--------------------------------------

Geografiniai pavadinimai (toponimai, hidronimai)

Nr.	Lietuviškas realijos pavadinimas	Psl.	Vertimas į anglų kalbą	Psl.	Vertimo strategija
204.	Jis naudojosi žymiausiais XVI a. Lenkijos kronikininkų Aleksandro Guagnini ir Motiejaus Strijkovskio veikalais, Petro Dusburgiečio kronika, istoriniais dokumentais iš Radvilų archyvo Nesvyžiuje , Lietuvos metraščių išrašais.	126	His major sources were the works of Polish chroniclers, such as Alessandro Guagnini (1538-1614) and Matthew Strykowski (b. 1547), the chronicle of Peter of Dusburg (14th century), historical documents from the Radziwiłł archive in Nesvizh , and notes from the Lithuanian Metric.	126	Skolinimas su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija
205.	Jai, Lietuvos valstybei, iš karto teko pergyventi pirmąjį regioninį tarpvalstybinį konfliktą, kuriame, be Mindaugo ir jo vidaus priešininkų, dalyvavo Haličo-Voluinės rusėnų kunigaikščiai, Livonijos ordinas, Rygos arkivyskupas, netiesiogiai buvo įtrauktas Romos popiežius.	16	Right from the beginning, the new Lithuanian state had to endure its first regional international conflict involving Mindaugas, his domestic enemies, the dukes of Volhynia-Halych , the Livonian Order, the Archbishop of Riga, and, indirectly, even the Pope in Rome.	16	Skolinimas su morfologine ir fonetine adaptacija
206.	1410 m. bendromis jėgomis Žalgirio mūšyje Ordinas ir jo talkininkai kryžininkai buvo sutriuškinti, didysis pavojus Lietuvos valstybės gyvavimui arba vientisumui išnyko.	18	In 1410, the joint armies of Lithuania and Poland crushed the Teutonic Knights and their allies in the Battle of Žalgiris (Grünwald) .	18	Skolinimas su morfologine adaptacija; įterpimas

Socialiniai politiniai pavadinimai

Nr.	Lietuviškas realijos pavadinimas	Psl.	Vertimas į anglų kalbą	Psl.	Vertimo strategija
-----	----------------------------------	------	------------------------	------	--------------------

207.	Vieną iš Lietuvos tūkstantmečio programos projektų - parodą Lietuva senuosiuose istorijos šaltiniuose - planuota pristatyti atkurtuose Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose , tačiau dėl susiklosčiusių aplinkybių ekspozicija atidaryta Taikomosios dailės muziejuje.	10	One of the projects of the Lithuanian Millennium Programme, the exhibition Lithuania in Ancient Historical Sources, was to be displayed in the reconstructed Palace of the Grand Dukes of Lithuania , but for a variety of reasons, opened at the Museum of Applied Art.	10	Apytikslis vertimas (konkretizacija)
208.	Kalavijuočių ordinui 1237 m. tapus Vokiečių ordino (toliau - Ordinas) padaliniu Livonijos ordinu ir pačiam Ordinui XIII a. pabaigoje po prūsų nukariavimo įsitraukus į Lietuvos krikšto ir nukariavimo žygius, jis virto ilgalaikiu Lietuvos karu su kryžiuočiais.	15	In 1237, the Livonian Brothers of the Sword were incorporated into the Teutonic Knights and became known as the Livonian Order .	15	Apytikslis vertimas (konkretizacija) (teutonic), skolinimas su morfologine adaptacija
209.	Lietuvos geopolitinė padėtis lėmė tai, kad jai teko atremti iš vakarų atslenkantį Vokiečių ir Livonijos ordinų bei kryžiaus žygių pavojų, taip pat perimti iniciatyvą Rusios žemėse bei ta kryptimi pradėti plėsti valstybės teritoriją.	16	Lithuania's geopolitical situation was such that it had to withstand crusades by the Teutonic Knights and the Livonian Order from the west and north, and at the same time to expand its territory to the east.	17	Apytikslis vertimas (konkretizacija)
210.	Lietuvos valdovai kartkartėmis skelbė pasiryžimą krikštytis, imdavosi diplomatinių ir propagandinių priemonių (Gedimino laišakai), tačiau dažniausiai Lietuvos ir Vakarų forposto Ordino , remiamo universaliųjų Europos jėgų, t. y. Romos popiežių ir Vokietijos imperatorių, santykių išraiška buvo karas.	17	From time to time, the rulers of Lithuania would announce their willingness to accept Christianity and would begin taking the necessary diplomatic steps (for example, the letters of Gediminas to the Pope and Western European leaders), but the response from the powers in the West (the Teutonic Knights and their powerful backers, the popes in Rome and the German emperors) was war.	17	Praleidimas; Apytikslis vertimas (konkretizacija)
211.	Lietuvos Užnemunėje baudžiava buvo panaikinta jau 1807 m.	164	Lithuanian peasants living on the west bank of the Nemunas River	164	Apytikslis (aprašomasis) vertimas;

			(Užnemunė) in Prussian-occupied (1795-1807) Poland (in Suvalkija or Suwalki), were emancipated without land in 1807.		skolinimas su morfologine adaptacija; Apytikslis vertimas (konkretizacija)
212.	Grafas Platonas Zubovas gavo visą Šiaulių ekonomiją su beveik 14 000 „revizinių sielų“.	156	For example, Count Platon Zubov (1767-1822) received all of the economy of Šiauliai with nearly 14,000 peasants .	156	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija; apytikslis vertimas (konkretizacija)
213.	Lietuvą prijungę prie Rusijos imperijos, naujieji šeimininkai siekė, visų pirma, jos gyventojus paversti klusniais imperijos pavaldiniais, juos nutautinti (surusinti) ir likviduoti bet kokius Lietuvos turėto politinio savarankiškumo pėdsakus.		As Lithuania was annexed by Russia, the Imperial Russian authorities attempted to force the inhabitants to become obedient servants of the tsar , to russify them, and to eradicate any traces that Lithuania had been an independent political entity.		Apytikslis vertimas (konkretizacija); praleidimas
214.	LIETUVOS TAUTINĖS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS (LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS SUKILĖLIŲ VYRIAUSYBĖS) APLINKRAŠTIS DĖL TADO KOSCIUŠKOS UNIVERSALO	145	CIRCULAR BY THE SUPREME NATIONAL COUNCIL OF LITHUANIA (LITHUANIA'S REBEL LEADERS) CONCERNING THE UNIVERSAL (APPEAL) ISSUED BY THADDEUS KOSCIUSKO	145	Kalkė; apytikslis vertimas (generalizacija)
215.	VILNIAUS PAVIETO ATSTOVŲ PRIIMTAS AKTAS DĖL ĮSITRAUKIMO Į SUKILIMĄ PRIEŠ RUSIJOS VALDŽIĄ	160	ACT ISSUED BY REPRESENTATIVES OF THE VILNIUS ADMINISTRATIVE DISTRICT , ABOUT JOINING THE UPRISING AGAINST RUSSIAN RULE	160	apytikslis vertimas (generalizacija)
216.	Zigmantas Sierakauskas (1826-1863) - Kauno gubernijos karinis vaivada . Slapyvardis „Dolenga“. Buvęs Rusijos kariuomenės generalinio štabo karininkas.	166	Zygmunt Sierakowski (1826-1863), a former officer in the Russian Army's General Staff, was one of the leaders of the 1863 insurrection in the Kaunas Gubernia. His	166	Apytikslis vertimas (generalizacija)

			code name was “Dolenga”.		
217.	Sukilėliams ruošiantis pulti Daugpilio tvirtovę, atakavo rusų kariuomenės karinę gurguolę balandžio 25 d.	166	On April 25, 1863 they attacked a transport and captured many weapons and ammunition.	166	Apytikslis vertimas (generalizacija)
218.	LIETUVOS GENERALINĖS SRITIES SUSKIRSTYMO Į APYGARDAS IR APSKRITIS SĄRAŠAS BEI ŽEMĖLAPIS	279	LIST AND MAP OF THE TERRITORY OF LITHUANIA SHOWING THE VARIOUS ADMINISTRATIVE DISTRICTS DRAWN UP BY THE NAZIS	279	Apytikslis vertimas (generalizacija)
219.	Konstantinas Parčevskis (1801-1855) - Raudondvario dvaro savininkas, Vilniaus pavieto sukilėlių būrio vadas.	161	Konstanty (Constantine) Parczewski (1801-1855), owner of the Raudondvaris manor near Vilnius, was the leader of the Vilnius district insurgents.	161	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)
220.	S. Daukantas aktyviai įsitraukė į lituanistinę veiklą , rėmėsi Apšvietos idėjomis, kaip pagrindinį tautos bruožą išskyrė kalbą, į tautos sampratą įtraukė valstiečius.	163	Influenced by Enlightenment ideas, Daukantas actively engaged in Lithuanian activities : considered language as the main trait of nationality and in this national conception included peasants.	163	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)
221.	Čia XIII a. pradžioje lietuviai susidūrė su kolonistų vokiečių įkurtais valstybiniais dariniais - Rygos vyskupija / arkivyskupija ir Kalavijuočių ordinu .	15	Here, in the beginning of the 13th century, Lithuanians came into contact with German colonists and their institutions - the Riga bishopric/archbishopric and the Livonian Brothers of the Sword .	15	Apytikslis vertimas (įterpimas (Livonian), aprašomasis vertimas)
222.	Bet kuriuo atveju galutinai Lietuvą XIII a. trečiajame-ketvirtajame dešimtmetyje vienijo Lietuvos žemės (siaurąja prasme) kunigaikštis Mindaugas.	16	In any case, it was Duke Mindaugas who united a significant part of the Lithuanian lands in the third and fourth decades of the 13th century.	16	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)
223.	Tąsyk nesėkmingai, nes Lietuvos Ponų taryba nepriėmė vadinamojo Melniko unijos akto. Persiritus per XVI a. vidurį Lietuvos įtraukimo	20	The Lithuanian Council of Lords did not approve the Union of Mielnik, which would have totally	20	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)

	vienu arba kitu pavidalu į Lenkijos sudėtį idėja tarp šios valstybės politinių jėgų buvo ypač gabi		subjugated Lithuania to Poland. During the second half of the 16th century, various ideas and projects were put forth on how to bring Lithuania and Poland into closer union.		
224.	Jau nuo Jogailos pakvietimo užimti Lenkijos karaliaus sostą Lenkijos ponai , ilgainiui ir bajorija puoselėjo Lietuvos prijungimo prie Lenkijos valstybės siekius.	20	From the time that Jogaila was offered the Polish throne, the Polish nobility , and later the gentry as well, harbored hopes of incorporating Lithuania into Poland.	20	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)
225.	Lietuvos bajorai , nepalaikantys tiesioginių ryšių su Turkija, buvo daug abejingesni negu Lenkijos bajorija .	23	The Lithuanian nobility had no direct contacts with the Turks and so they were more skeptical of this role than the Polish nobility .	23	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)
226.	Baudžiavos ir Rusijos imperijos režimo sąlygomis formavosi daugiasluoksni socialinė bei veiklos kryptys ir apimčių prasme lietuvių kultūra.	25	The abolition of serfdom in 1861 and the quelling of the 1863 insurrection were two pivotal events in the development of the Lithuanian nation.	25	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)
227.	Ją temdė 1941 m. birželio ir pokario metų tremtys, žydų litvakų genties tragiško likimo aplinkybės, sovietų kolaborantų veikla, totalitarinio režimo neišvengiamų palydovų susvetimėjimo ir moralinio pakrikimo - skverbimasis.	29	It was darkened by the June, 1941 and post-war deportations, the tragic fate of Lithuanian Jews , the activities of Soviet collaborators, and the inevitable consequences of totalitarian regimes - alienation and moral depravity.	29	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)
228.	Rodomi šaltiniai nušviečia Napoleono armijos žygį į Rusiją (1812), 1831 ir 1863 m. sukilimus, 1861 m. baudžiavos panaikinimą, lietuviškos spaudos draudimą (1864), knygnešių ir lietuviškos spaudos platintojų veiklą,	37	The documents on display help illustrate several important historical events: Napoleon's campaign in Russia (1812); the insurrections or uprisings of 1831 and 1863; the abolition of serfdom (1861); the ban against the publication of Lithuanian-language books (1864); and the underground activities of book smugglers .	37	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas); aprašomasis vertimas

229.	Lietuvos sukilėlių vyriausybė dažnai įpareigodavo pavietai pareigūnus kartu su kunigais skelbti universalus visiems krašto gyventojams, neišskiriant valstiečių.	145	Lithuania's rebel leaders often obligated district officials and priests to announce and publicize the contents of the Universals to inhabitants, including the peasants.	145	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)
230.	1795 m. spalio 24 d. Sankt Peterburgo konvencija neužbaigė trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo istorijos.	150	The Convention signed in St. Petersburg on October 24, 1795 did not end the story of the Third Partition of the Polish-Lithuanian Commonwealth .	150	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas),
231.	LIETUVOS GENERALGUBERNATORIAUS NIKOLAJAUS REPNINO SKELBIMAS DĖL LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS ADMINISTRACINIO SUSKIRSTYMO IR VALDYMO	155	ANNOUNCEMENT BY THE GOVERNOR GENERAL OF LITHUANIA, NIKOLAI REPNIN, CONCERNING ADMINISTRATIVE DIVISION AND RULE IN THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA	155	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)
232.	TRAKŲ IR POLOCKO KUNIGAİKŠČIO SKIRGAILOS HOMOGIALINIS RAŠTAS , KURIUO JIS PRISIEKIA SAVO VASALINĘ IŠTIKIMYBĘ LENKIJOS KARALIUI VLADISLOVUI (JOGAILAI)	70	ACT OF THE DUKE OF TRAKAI AND POLOCK SKIRGAILA , WHEREBY HE SWEARS HIS LOYALTY TO THE POLISH KING WŁADISŁAW (JOGAILA)	70	Praleidimas; apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)
233.	SUKILĖLIŲ BŪRIO VADO KONSTANTINO PARČEVSKIO RAŠTAS VILNIAUS APSKRITIES SUKILĖLIŲ KOMITETUI, INFORMUOJANTIS APIE JO BŪRIO VEIKSMUS, SUDĖTĮ IR KT.	161	REPORT BY THE LEADER OF AN INSURGENT GROUP, KONSTANTY PARCZEWSKI, TO THE VILNIUS DISTRICT INSURGENTS' COMMITTEE, ABOUT THE ACTIVITY OF HIS GROUP, THEIR MAKE-UP AND OTHER MATTERS	161	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)
234.	Baudžiavos panaikinimas turėjo didelę reikšmę moderniosios lietuvių tautos formavimosi procesui.	164	The abolition of serfdom played a very large role in the formation of the Lithuanian nation.	164	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)

235.	STEIGIAMOJO SEIMO 1922 M. RUGPJŪČIO 1 D. PRIIMTA LIETUVOS VALSTYBĖS KONSTITUCIJA	194	CONSTITUTION OF LITHUANIA ADOPTED BY THE CONSTITUENT ASSEMBLY OF LITHUANIA ON AUGUST 1, 1922	194	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)
236.	Maskvoje suplanavus naujus Seimo rinkimus natūraliai senosios sudėties Seimas , kuriame dominavo tautininkai , turėjo būti paleistas.	207	The new parliamentary elections were planned in Moscow. The old Parliament , dominated by the Lithuanian nationalist party (Tautininkų sąjunga) , was to be dissolved.	207	Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas); apytikslis (aprašomasis) vertimas; įterpimas
237.	1996 m. gruodžio 19 d. priimtas Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas , kuriame integracija į Europos ir transatlantines struktūras pavadinta prioritetiniu Lietuvos užsienio politikos tikslu ir nacionalinio saugumo užtikrinimo priemone.	226	A law outlining the basic principles of national security was passed by the Lithuanian parliament on December 19, 1996. It stated that integration into European and transatlantic organizations was a priority foreign policy goal and the best guarantor of Lithuanian national security.	226	apytikslis (aprašomasis) vertimas
238.	1991 m., po Lietuvos sausio 13 d. įvykių , Europos Sąjunga griežtai pasmerkė jėgos naudojimą Baltijos šalyse.	231	After the bloody massacre in Lithuania on January 13, 1991 , the European Union (EU) strictly condemned the use of force in the Baltic States.	231	apytikslis (aprašomasis) vertimas
239.	Krikštas Lietuvą suartino su krikščioniškuoju Vakarų Europos pasauliu, atvėrė jo civilizacinių ir kultūrinių laimėjimų aruodus , sudarė sąlygas jais naudotis, o ilgainiui ir įsitraukti į šių aruodų papildymą.	20	Baptism brought Lithuania closer to the Christian world of Western Europe, to the cultural treasures of its civilization, to the possibility of partaking of them, and eventually to contributing to them.	20	Apytikslis vertimas (kontekstinis vertimas)
240.	Jai, Lietuvos valstybei, iš karto teko pergyventi pirmąjį regioninį tarpvalstybinį konfliktą, kuriame, be Mindaugo ir jo vidaus priešininkų, dalyvavo Haličo-Voluinės rusėnų kunigaikščiai, Livonijos ordinas,	16	Right from the beginning, the new Lithuanian state had to endure its first regional international conflict involving Mindaugas, his domestic enemies, the dukes of	16	Skolinimas su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija

	Rygos arkivyskupas , netiesiogiai buvo įtrauktas Romos popiežius.		Volhynia-Halych, the Livonian Order, the Archbishop of Riga, and, indirectly, even the Pope in Rome.		
241.	Besiskverbdami į Rusią pietuose Lietuvos valdovai susidūrė su totorių ordomis .	17	As they expanded eastward into Rus, Lithuania's rulers encountered the Tartar hordes to the south.	17	Skolinimas su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija
242.	Totorių chanai laikė save Kijevo arba Podolės suzerenais ir Lietuva susidūrė su jų pasipriešinimu.	17	The Tartar khans considered themselves suzerains of Kiev and Podolia and they resisted Lithuania's advances.	17	Skolinimas su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija
243.	Naujojo valstybinio darinio veiksmingumą ir visų pirma suderinamą bendrą užsienio politiką turėjo užtikrinti bendri Seimas ir renkamas valdovas, Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis vienu metu.	21	The common rulers were elected and resided in Poland. The Commonwealth's parliament (Sejm) met in Poland.	21	Skolinimas su morfologine, grafine ir fonetine adaptacija
244.	Vladislovas Vaza iš karto atsisakė caro titulo, o tai palengvino derybas.	124	At the start, Władysław IV Vasa, declined the title of Czar and that helped the negotiation procedures.	124	Skolinimas su morfologine, fonetine ir grafine adaptacija
245.	Juozapas Piotrovskis (1836-1863) - Augustavo gubernijos karinis komisaras , Cuneo-Genujos karo mokyklos, ruošusios sukilėlių būrių vadus, instruktorius.	166	Jozef Piotrowski (1836-1863) was the military commissar of the Augustavas Gubernia and member of the secret Lithuanian Provincial Committee that was formed at the end of 1861 and the beginning of 1862.	166	Skolinimas su morfologine, fonetine ir grafine adaptacija
246.	Lietuvos kariuomenei bolševikus išstūmus iš etninių lietuvių žemių, Sovietų Rusijos valdžia 1919 m. rugsėjį pasiūlė sudaryti taikos sutartį.	191	After the Lithuanian Army forced the Bolsheviks out of the ethnic lands of Lithuania, the government of Soviet Russia , in September 1919, offered to draw up a peace treaty.	191	Skolinimas su morfologine, fonetine ir grafine adaptacija
247.	POPIEŽIAUS PIJAUS XI (ACHILLE RATTI) APAŠTALINĖ KONSTITUCIJA , KURIA BUVO ĮKURTA NEPRIKLAUSOMA LIETUVOS BAŽNYTINĖ PROVINCIJA SU	193	CONSTITUTION BY POPE PIUS XI (ACHILLE RATTI), ESTABLISHING AN INDEPENDENT LITHUANIAN CHURCH	193	Apytikslis vertimas (praleidimas); Skolinimas su morfologine, fonetine ir

	ARKIVYSKUPIJOS METROPOLIJOS CENTRU KAUNE		PROVINCE WITH THE ARCHDIOCESAN METROPOLITAN SEE IN KAUNAS		grafine adaptacija
248.	LIETUVOS RESPUBLIKOS IR TARYBŲ RUSIJOS TAIKOS SUTARTIS	191	PEACE TREATY BETWEEN THE REPUBLIC OF LITHUANIA AND SOVIET RUSSIA	191	Skolinimas su morfologine adaptacija ir transliteracija (soviet), su morfologine, fonetine ir grafine adaptacija
249.	POPIEŽIAUS KLEMENSO VIII BULĖ, KURIA KOVO 4 DIENA SKELBIAMA Šv. KAZIMIERO ŠVENTE	122	BULL OF POPE CLEMENT VIII, DECLARING MARCH 4 AS THE FEAST DAY OF ST. CASIMIR	122	skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
250.	Su nedidele kariuomene prie apgulto Smolensko atskubėjo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės etmonas Kristupas Radvila, o jam įkandin - paskubomis išrinktas naujasis valdovas - Vladislovas Vaza.	124	The Grand Hetman of the Grand Duchy of Lithuania Christopher II Radziwill (1585-1640) with a small army rushed to besieged Smolensk, and in his wake followed the newly and quickly-elected leader of the Commonwealth, Władysław (Ladislaus) IV Vasa (1632-1648).	124	Įterpimas (grand); skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
251.	1940 m. gegužės 25 d. sovietai sukėlė krizę santykiuose su Lietuva.	202	In May, 1940 the Soviets created a crisis over alleged abductions of Soviet soldiers stationed in Lithuania.	202	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
252.	1940 m. gegužės 25 d. sovietai sukėlė krizę santykiuose su Lietuva.	202	In May, 1940 the Soviets created a crisis over alleged abductions of Soviet soldiers stationed in Lithuania.	202	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
253.	JOHANNES CHRISTOPH BARNIKEL KURŠO KUNIGAİKŠTYSTĖS IR ŽIEMGALOS ŽEMĖLAPIS SU KURŠIŲ KALBA ĮRAŠYTA MALDA	257	JOHANNES CHRISTOPH BARNIKEL MAP OF THE DUCHY OF CURONIA AND SEMIGALLIA WITH THE LORD'S PRAYER IN CURONIAN	257	Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija, Apytikslis vertimas (funkcinis ekvivalentas)

254.	Jis naudojo žymiausiais XVI a. Lenkijos kronikininkų Aleksandro Guagnini ir Motiejaus Strijkovskio veikalais, Petro Dusburgiečio kronika, istoriniais dokumentais iš Radvilų archyvo Nesvyžiuje, Lietuvos metraščių išrašais.		His major sources were the works of Polish chroniclers, such as Alessandro Guagnini (1538-1614) and Matthew Strykowski (b. 1547), the chronicle of Peter of Dusburg (14th century), historical documents from the Radziwiłł archive in Nesvizh, and notes from the Lithuanian Metric .		Skolinimas su morfologine ir grafine adaptacija
255.	Tai vienas iš daugelio dokumentų, apibūdinančių Lenkijos ir Lietuvos santykius pirmajame personalinės unijos etape.	70	This is one of many documents which describes Polish-Lithuanian relations during the early years of the personal or dynastic union between Poland and Lithuania.	70	Įterpimas; skolinimas su morfologine adaptacija
256.	LENKIJOS KARALIAUS IR LIETUVOS DIDŽIOJO KUNIGAİKŠČIO STEPONO BATORO PRIVILEGIJA DĖL VILNIAUS KOLEGIJOS PERTVARKYMO Į UNIVERSITETĄ	114	PRIVILEGE GRANTED BY THE KING OF POLAND AND THE GRAND DUKE OF LITHUANIA STEPHEN BATHORY, CONCERNING THE REORGANIZATION OF VILNIUS COLLEGE INTO VILNIUS UNIVERSITY	114	skolinimas su morfologine adaptacija
257.	Po trečiojo padalijimo aneksuotas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijas buvo numatyta padalyti į dvi gubernijas : Vilniaus ir Slanimo.	155	After the Third Partition, the plan was to divide the annexed territories of the Grand Duchy of Lithuania into two gubernias : Vilnius and Slonim.	155	Skolinimas su morfologine adaptacija
258.	Rusijos imperijos valdžia perėmė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybines žemes, sekvestravo aktyviausių 1794 m. sukilėlių valdas.	156	The Russian imperial government took over the state lands of the Grand Duchy of Lithuania, and sequestered the lands of the most active 1794 rebels.	156	Skolinimas su morfologine adaptacija
259.	Jungtinėms Tautoms atstovaujantis generalinio sekretoriaus pavaduotojas Iqbal Riza ir Lietuvos užsienio reikalų ministras Algirdas Saudargas pasirašė memorandumą dėl Lietuvos	230	On January 13, 1998, the Deputy to the United Nations Secretary-General, Iqbal Riza, and Lithuania's Foreign	230	Kalkė

	Respublikos dalyvavimo Jungtinių Tautų nuolatinės parengties sistemoje .		Minister Algirdas Saudargas signed this memorandum of understanding concerning Lithuania's contribution to the United Nations Stand-by Arrangements System (UNSAS) .		
260.	Karą laimėjusi Rusija 1717 m. vadinamojo Nebyliojo seimo metu Respublikai primetė jos vidaus gyvenimo priežiūrą.	23	They were confirmed by the Commonwealth's diet of 1717, called the Mute Diet (held for only a day under the supervision of Russian troops; resolutions were passed without discussion).	23	Pažodinis vertimas (kalkė) (mute); aprašomasis (skliausteliuose)
261.	LAIKRAŠTYJE LIETUVOS AIDAS PASKELBTAS PRANEŠIMAS APIE LIETUVOS TARYBOS 1918 M. VASARIO 16 D. PRIIMTĄ NUTARIMĄ DĖL NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS VALSTYBĖS ATSTATYMO	187	ANNOUNCEMENT IN THE NEWSPAPER LIETUVOS AIDAS (ECHO OF LITHUANIA) THAT THE COUNCIL OF LITHUANIA DECIDED TO DECLARE THE RE-ESTABLISHMENT OF LITHUANIA'S INDEPENDENCE ON FEBRUARY 16, 1918	187	Skolinimas be adaptacijos; kalkės įterpimas